DI TOP

P-VIII-60
P-∞ II. 272

REGIA BIBLIOTECA DELL' UNIVERSITA' DI TORINO

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIG

ORD. MED. IN ACAD. LIPS. DECANI

INSTITUTIONES THERAPIÆ GENERALIS

PRÆLECTIONIBUS ACADEMICIS ACCOMMODATÆ.

EDITIO NOVISSIMA.

COLONIÆ ALLOBROGUM,

Sumptibus PIESTRE & DELAMOLLIERE.

1785.

Digitized by Google

Digitized by Google

COMMILITONIBUS
HUMANISSIMIS.
S.

ALteram inſtitutionum medicinæ clinicæ editionem, quam 1769 bibliopola ſine ulla mea opera curavit, ſic, ut erat immutatam prodiiſſe maxime doleo. Etſi enim multis poteram oſtendere, quare intactum opus reliquiſſem: Vos tamen monitis & emendationibus non inutilibus privatos video, quas in prælectionibus ſæpe quidem adſperſi, tamen, ſi libello ipſi inſertæ eſſent, utilius ſine dubio a Vobis legi tractarique potuiſſet.

Cum igitur, monente bibliopola, nova Therapiæ generalis editio curanda eſſet, operam dedi, ut Vobis hunc libellum correctiorem traderem. Equidem ordinem univerſum parum mutavi; in ſingulis tamen doctrinis id egi, ut, nonnullis rebus omiſſis,

aliæ

aliæ magis ſelectæ, a recentioribus inventæ, & uſu probatæ inſererentur. Præcipue autem eo reſpexi, ut ordinem & nexum rerum propoſitarum paſſim emendarem, & ubique eo dicendi genere uterer, quod lectioni & repetitioni magis accommodatum eſſet?

Benevole igitur excipite hoc ultimum fortaſſe meæ erga Vos voluntatis pignus, quam ut hactenus ſatis teſtatam me Vobis feciſſe arbitror, ita donec vivam, non deponam: ſed cum vires meas diuturno morbo fractas ſentiam, vel optimam voluntatem deſtituit eventus, incipiuntque animo hæ occupationes leviores videri, a quibus ſe ad altiora & duratura avocari intelligit. Reliqua ergo vitæ pars divinæ voluntati, quæ hactenus omnia mea gubernavit, permittenda eſt, cui ſive placuerit, me diutius Vobis intereſſe, ſive me alia felicitate dignum judicaverit, eam, ut vult religio noſtra, pie & tranquille venerabor, atque quovis modo ſapienter mecum actum, meque beatum exiſtimabo. Valete. Dabam Lipſiæ menſe Octobri A. O. R. MDCCLXXI.

THE

THERAPIÆ GENERALIS

PROLEGOMENA.

§. 1.

Medicus morbum cum cauſſis & ſymptomatibus diſquirens, ex ſignis inde deductis & recte ordinatis, mutationem quandam in ſolidis & fluidis partibus, vel in earum mutua actione deprehendit, quæ functiones quasdam ſani corporis aut turbat aut tollit, ideoque de remediis labem hanc corrigentibus, ſollicitus eſt.

§. 2.

In quo recte efficiendo præcepta therapiæ generalis ſequitur & vel incommoda vitae ex illa labe oriunda, mitigare, vel functionum integritatem reſtituere ſuſcipit. Therapia enim methodum medendi, ſeu rationem, qua corpus ægrum ad ſanitatem revocatur, explicat. *Meth. doct. med.* §. 161.

§. 3.

Hæc autem diſciplina medica non ſolum phyſiologiam & pathologiam præmitti, ſed & remedia ex alimentis, medicamentis & auxiliis chirurgicis deprompta, jam nota eſſe poſtulat.

§. 4.

Dum vero medicus has res inter ſe comparat, ad concluſiones ducitur, quæ indicationem medicam, ſive rationem applicandi remedia ad corpus ægrotum definiunt. Hæc fundamenta therapiæ generalis prima parte traduntur.

§. 5.

Remedia vero vivo corpori adhibenda, ſunt; quod quidem, quo magis viribus pollet & in univerſalibus potiſſimum actionibus vigorem oſtendit, eo melius effectus remediorum ſuſcipit. Hinc pars ſecunda de conſervandis vitæ viribus, ſive de indicatione vitali exponit.

§. 6.

Et externæ corpori applicatæ & internæ in eo genitæ cauſſæ *Pathol.* §. 97. morbum faciunt & perſiſtentes exaſperant, de iis igitur removendis ſollicitus ſit medicus, antequam morbo ipſi mederi ſuſcipiat. Traditur hæc cauſſalis indicatio parte tertia.

§. 7.

Morbus vero ſeu diſpoſitio, corporis actiones lædens, in ſolidis & fluidis partibus vel in mutua harum

harum actione obſervata *Pathol.* §. 10. & cum cauſſa proxima morbi conveniens *Pathol.* §. 181. tandem corrigenda eſt, quæ indicatio curatoria parte quarta fuſius declaratur.

§. 8.

Cum autem ſymptomata ſive effectus morbi & cauſſæ, *Pathol.* §. 194. quæ, morbo ſublato, quoque tolluntur, interdum vehementius urgeant & vires vitæ fragant, eo reſpiciendum eſt, ut hæc abigantur vel ſopiantur, cujus ſymptomaticæ indicationis ratio exemplis quibusdam parte quinta illuſtrabitur.

§. 9.

Therapiæ generalis tractandæ ordinem, quem alio loco *Method. doct. med.* §. 161. *ſeqq.* breviter indicavimus & nunc accuratius explicaturi ſumus, ſequenti tabula adumbravimus.

Pars I. Fundamenta therapiæ generalis.
 Cap. I. Præſupponenda in therapia generali.
 II. indicationis medicæ formandæ ratio.
Pars II. Indicatio vitalis.
 Cap. I. Conſervatio virium per alimenta.
 Sect. 1. nutrientia.
 2. roborantia.
 Cap. II. Incitatio virium per medicamenta.
 Sect. 1. analeptica.
 2. ſtimulantia.

Pars III. Indicatio cauſſalis.
Cap. I. Correctio errorum diætæ.
II. Venenorum efficacia eamque infringendi ratio.
III. Imminutio plethoræ.
IV. Correctio cacochymiæ.

Pars IV. Indicatio curatoria.
Cap. I. Correctio ſolidarium partium.
Sect. 1. rigidarum & ſtrictarum.
2. laxatarum & debilium.
3. vulnere diviſarum.
Cap. II. Correctio fluidarum partium.
Sect. 1. tenuitatis - tenuium.
2. ſpiſſitudinis - ſpiſſiorum.
3. acrimoniæ - acrium.
Cap. III. Correctio motus fluidorum per ſolida.
Sect. 1. in motu aucto.
2. in eo imminuto.
3. in obſtructione.
Cap. IV. Evacuatio primarum viarum.
Sect. 1. per vomitoria.
2. per purgantia.
Cap. V. Evacuatio ſanguinis.
Sect. 1. per phlebotomiam.
2. per ſcarifationem cet.

Cap. VI.

Cap. VI. Evacuatio ſeri.

Sect. 1. per ſudorifera.

2. per diuretica.

3. per ſialagoga.

4. per errhina.

5. per veſicatoria cet.

Pars V. Indicatio ſymptomatica.

Cap. I. Dolorum lenimen.

II. Excretionum moderamen.

Digitized by Google

P A R S I.

FUNDAMENTA THERAPIÆ GENERALIS.

§. 10.

THerapia generalis ut tertia pars medicinæ *Method. doct. med.* §. 84. & 161 omnem cognitionem phyſicam corporis humani ſani & ægroti, in cauſſis, ſymptomatibus & ſignis declaratam, colligit & ad ultimum medendi finem refert.

§. 11.

Quomodo igitur res in diſciplinis antecedentibus obſervando & experiundo inventæ & ratione confirmatæ ſeligantur, & utiles & certæ, neglectis ſubtilius tantum diſputatis & minus certis, ad therapiæ præcepta applicentur, primo capite indicatur.

§. 12.

Propoſitiones vero, ex illis diſciplinis petitæ, fundamentum ſunt concluſionis, qua cognoſcitur, quid in ægroto & quomodo illud mutandum ſit, quæ eſt vera ratio ſyllogiſmi practici.

§. 13.

In altero itaque capite oſtendendum eſt, quomodo medici, aliis vocabulis utentes, ex diſpo-

ſitione ægri indicantia ad formandam indicationem, ceu concluſionem, ordinent & indicata, ceu auxilia, contraindicantibus & coindicantibus ſimul perpenſis, ad medendi finem conferant.

CAPUT I.

PRÆSUPPONENDA IN THERAPIA GENERALI.

§. 14.

Subſidiis univerſis ſcientiarum literariis, hiſtoricis, philoſophicis præcipue mathematico phiſicis inſtructus tiro medicus *Meth. doct. med.* §. 93. *ſeqq.* cognitionem corporum naturalium univerſam, anatomes & chimiæ auxilio illuſtratam, acquirere tentat &, uti ex iis medicamenta ſeligit earumque actionem declarat, ſic ſimili modo ad alimenta & venena attendit. *Meth. doct. med.* §. 118. *ſeqq.*

§. 15.

Quemadmodum vero his omnibus perſpectis in phyſiologia & pathologia juvatur, *Meth. doct. med.* §. 134. *ſeqq.* ſic etiam in therapia. Verum cum multi arbitrentur, in hac ſola, reliquis omiſſis, omnem medendi rationem quærendam eſſe, ſubſidia hæc, quæ ad therapiam omnem faciunt, denuo commendabimus.

§. 16.

Etſi medicus in medicina facienda ad prima cognitionis principia non ſemper recurrere poteſt, ſed concluſionibus, ex iis petitis, in medendo utitur; tamen, niſi hæc juſto ordine pertractaverit, nec concluſionum vim percipere, nec iis ſuo loco uti nec in dubiis rerum eventibus; ad vera artis medicæ initia regredi poteſt.

§. 17.

In therapia igitur generali docenda & diſcenda, eo elaborandum eſt, ut concluſiones ex diſciplinis præmiſſis ordine deducantur, certæ minus certis & hypotheticis præferantur, hæ non niſi tentaminibus caute inſtitutis illuſtrentur, quo norma tradatur, ad quam in medela morborum medicus certas indicationes ſequi poſſit.

§. 18.

Phyſiologiam e phyſicis, anatomicis & chemicis accurate intellectam medicus ſemper ob oculos habeat. Qui enim ſanitatem conſiliis ſuis conſervat, is eamdem labefactatam per remedia artis reſtituere tentat, vitam itaque & ſanitatem in ægro ſuperſtitem dijudicat, & viribus vitæ ad medendum recte utitur.

§. 19.

Pathologia vero indolem morbi geniti, varia ratione progredientis & ad finem tendentis, per cauſſas & ſymptomata declarat quæ recte ordinanda & inter ſe comparanda ſunt, quo ſigna anamne-

anamneſtica, diagnoſtica & prognoſtica inde petantur, quibus indicationum medicarum ratio recte definietur.

§. 20.

Sed & remedia corporis ægri mutandi cognita habeat medicus, perſpectaque corporum naturalium natura, ex iis præcipue; quæ ad materiam medicam pertinent, ſeligat, vires, experiundo notas, examine chemico magis definiat & ita ſimplicium medicamentorum uſum & bonitatis notas ſibi cognitas reddat.

§. 21.

Simplicia autem medicamenta non ſemper eo habitu, quo a natura exhibentur ægro propinari & applicari poſſunt, ſed præparatione pharmaceutica eorum vires colligantur, conſerventur, augeantur ac temperentur &, ſi ſingula fini præfixo non ſatisfaciunt, aliis ſic miſceantur, ut medicus pharmacopæum obſervet, moneat & utiliter laborare diſcat.

§. 22.

Cum autem in indicatis auxiliis varia ex arte chirurgica petenda ſint, apparatus chirurgicus, inprimis inſtrumentorum præcipuorum forma & ratio ea applicandi, hoc loco ſummatim indicari debent, donec operationum ratio in inſtitutionibus chirurgicis plenius declaretur.

§. 23.

Cum autem ad therapiam accedens tiro non omnes neceſſarias doctrinas jam perſpectas habe-

re poſſit, id tantum ſerio agat, ut ordinem & nexum diſciplinarum & rerum, in iis propoſitarum, intelligat, quo libros, qui doctrinas illas tradunt & accuratius definiunt, facilius legere poſſit.

CAPUT II.

INDICATIONIS MEDICÆ FORMANDÆ RATIO.

§. 24.

Obſervando itaque & experiundo inventæ res, ex diſciplinis variis medicis petitæ, ſunt præmiſſæ propoſitiones, quas attente examinet medicus, qui inde concluſiones therapeuticas elicere ſuſcipit, quibus concluſionibus tandem evincitur, quid in ægro & quomodo mutandum ſit.

§. 25.

Omnes igitur mutationes, quas medicus in homine ægro, cum ſano comparato invenit, ſunt indicantia, ex quibus concluſiones univerſales ſeu indicationes format &, indicatis poſtea remediis recte expenſis, hoc eſt, per contraindicantia & coindicantia confirmatis, ſingulares tandem in quolibet ægro indicationes definiat.

§. 26.

Indicantia quidem ſunt phænomena, quæ in ægro ſe offerunt, non vero tantum cauſſæ & effectus

tus morbi ut ſigna conſiderata, ſed ſanitatis vires, ante ingreſſum morbi vigentes & in ejus progreſſu ſuperſtites, comparandæ ſunt, quo vires vitæ & morbus recte æſtimentur.

§. 27.

Symptomata nimirum omnia *Pathol.* §. 191 *ſeqq.* ex functionibus, inprimis vitalibus, ita dijudicanda ſunt, ut ſanarum augmentum & vim in materia morbi evolvenda & mutanda cum languidis & prorſus depreſſis, ex morbi indole, in ſolidis & fluidis hærente, definiat & ita ſigna ſanitatis & morbi intelligat & inter ſe comparet.

§. 28.

Ex his enim, quæ in ægro eveniunt & ſubinde mutantur, medicus demum cognoſcit, quid corrigendum mutandumque ſit, ut omnes actiones pari modo ſuſcipi poſſint. Judicium hoc medici ex actionum augmento, conſtantia & languore ductum, eum ideo ad indicationem ducit, qua definit, quid in ægro non ſolum in univerſum, ſed pro variis mutationibus, in eo obſervatis, curandum ſit.

§. 29.

Etſi vero univerſalis indicatio præcipit, functiones, a ſanitate pendentes, conſervare, eas vero, quæ a morbo ſupprimuntur, reſtituere, tamen cum ſeries cauſſarum & effectuum in ſanitate ſuperſtite & morbo aucto dijudicanda, varia in ægro attendere & mutare jubeat, indicatio in partes diſtribuenda eſt.

§. 30.

§. 30.

Quemadmodum igitur §. 5. ſeqq. Et in *Meth. doct. med.* §. 161.*ſeqq.* oſtendimus, indicationem vitalem, cauſſalem, curatoriam & ſymptomaticam primarias eſſe, ſic porro ſingulæ ad normam capitum, in tabula exhibitam §. 9. ordinandæ ſunt, quo medicus in facienda medicina aut unam & alteram, aut aliquas ſimul attendat & ſeligat.

§. 31.

Hoc modo medicus cognoſcit & definit, quid in ægro agendum ſit. Sed ei jam cognita ſunt varia remedia, quarum efficacia effectus novi & ſalutares in corpore excitantur. Remedia hæc ex naturali indole, præparatione & compoſitione recte dijudicata & ad corporis mutationem in ſanitatem idonea inventa indicata appellantur.

§. 32.

In his ſeligendis medicus iterum attendit ad diætæ regimen ſecundum ordinem ſex rerum non naturalium; ad medicamenta, quæ ſolidas & fluidas partes non ſolum corrigunt, ſed etiam motum eorum reciprocum augent, minuunt & moderantur; ad auxilia chirurgica ſive inſtrumenta, quibus operationes externæ efficiuntur. Indicata igitur ex triplici fonte, diætetico, pharmaceutico & chirurgico petuntur.

§. 33.

Quoniam vero, in morbis plerumque compoſitis indicantia plurima ad indicationes varias du-

cunt,

Digitized by Google

cunt, & indicatorum etiam ſumma varietas eſt, ſæpe accidit, ut indicationem recte excogitatam & indicata apte adhibita contrarii ſequantur effectus, qui caute obſervati nobis contraindicantia dicuntur, hæc enim vel indicationi vel indicato vel utroque repugnant.

§. 34.

In horum repetito examine indicantia denuo attendenda ſunt, & ſi alia & nova deprehendantur, quæ indicationem factam & indicatum electum confirmant, hæc coindicantia dicuntur, quæ non obſtantibus contraindicantibus conſilium & auxilium medici vel confirmant, vel tantum cum aliqua limitatione admittunt.

§. 35.

Si vero indicantia, denuo perpenſa, indicationem fallacem & indicatum noxium declarant, correpugnantia dicuntur, quæ contraindicantia ulterius confirmant & medico novas indicationes formare novaque remedia ſeligere ſuadent.

§. 36.

Quoniam vero hoc repetitum affectionis morboſæ & remediorum agentium examen difficile eſt, nec niſi crebro uſu in poteſtatem medicorum venire poteſt, quædam communia axiomata inventa ſunt, ad quorum normam & juniores & jam exercitati medici, indicationem & indicata corrigere poſſunt.

§. 37.

§. 37.

Sunt autem hæc axiomata præcipua:

1. Cum duæ indicationes urgent & ſimul iis ſatisfieri nequit, ſequenda eſt primaria.

2. Cum indicatio vitalis ſimul cum aliis urget; ad illam ſemper attendendum eſt, quoniam, ea neglecta, remedia fruſtra adhibentur.

3. Si indicatio obſcura & dubia fuerit, e ratione morborum ſimilium eruatur; indicata autem & electa hac ratione remedia, caute tentanda ſunt.

4. Si tentata nocuerint, contraindicantia ſunt, ideoque rejicienda.

5. Si tentata profint, indicationem dubiam confirmant atque continuanda ſunt.

6. Cum in obſcura & dubia indicatione indicata vitæ periculum non inferunt, omnino tentanda ſunt; ſed, periculo ex iis vitæ imminente, nihil temere urgendum, melius enim ſinere mori, quam occidere.

7. In ſummis & urgentibus malis ſemel tentanda ſunt ſumma remedia, in leviori morbo a lenioribus remediis ad validiora tutius progredimur.

8. Optima remedia, idioſyncraſiæ contraria, nocent, etſi aliis ſæpius utilia fuerunt.

§. 38.

§. 38.

Therapiam generalem nunc ad normam indicationum, in tabula generali §. 9. ordinatarum, pertractaturi, eamdem ex indicationibus recte perpenſis dijudicabimus, quo accuratius definiantur, indicata vero remedia, ex alimentorum, medicamentorum & auxiliorum chirurgicorum cognitione petita, ita declarabimus, ut communis medendi methodus ſuo tempore in cura morborum ſingulorum ſequenda, eluceſcat.

PARS II.

INDICATIO VITALIS.

§. 39.

Vitam & ſanitatem conſenſu omnium actionum, quas corpus efficere poteſt atque debet, demonſtrat. Etſi vero morbi ſucceſſu aliæ actiones læſæ, aliæ prorſus ſuppreſſæ ſunt, vita tamen in actionibus univerſalibus ſupereſt, cum ſanguis & humores, per vaſa & cellulas progrediendo movendi & elaborandi, non ſolum viribus elaſticis juventur ſed vitales quoque motus vi fluidi nervei ſuſtineantur.

§. 40.

Cura itaque medici, vitam conſervaturi, eo redit, ut humorum circulationem, cum ea conjunctas elaborationes & ſimul fluidi nervei influxus in fibras medullares ſuſtineat. Prius illud efficit nutrimentum, quod reliquis mutationibus præparatur & corpori applicatur; poſterius etſi & ipſum ex præcedentibus pendet, interdum tamen medicamentis excitari poteſt & debet.

§. 41.

Indicatio igitur vitalis ad duo capita reducitur: conſervationem virium per alimenta, earumque incitationem per medicamenta. Hæc remedia in univerſum cardiaca appellantur, cum cordis

dis actioni omnis vis vitæ tribuatur; ſed cordis & vaſorum vis, encephali & nervorum viribus excitata, in conſenſu functionum corporis humani attendenda eſt.

CAPUT I.

CONSERVATIO VIRIUM PER ALIMENTA.

§. 42.

Alimenta & potulenta digeſta & in chylum ſanguinemque mutata, poſt alias in contextu cellulari elaborationes materiam tandem offerunt nutriendis minimis ſolidis idoneam, qua robur elaſticum in iis conſervatur. In ſano itaque corpore plurimæ functiones ad hanc conſervationem virium concurrunt.

§. 43.

Prorſus ſimilis eſt nutritio ægri, cum tamen in eo multæ functiones corporis debilitatæ & labefactatæ ſint, & ſelectus alimentorum & potulentorum, variaque auxilia elaborationis attendenda, ut æger, qui non omnia ferre poteſt, debita ſemper & in acutis & chronicis morbis nutritione reficiatur.

§. 44.

Indicatur vero nutritio ægri non ſolum ex defectu ſanguinis & humorum, ex quibus materia

ultimæ nutritionis præparatur, ſed etiam ex fibrarum, ſolida componentium, inertia, per quam nutrimentum non, ut decet, ſubigitur. Duplex igitur indicatio formanda eſt, & nutriendi, & roborandi corporis cauſa.

§. 45.

Etſi vero duæ hæ indicationes conjunctim ſequendæ ſunt, medicus tamen, qui in ſeligendis & applicandis ſuis remediis cum cura verſari debet, & nutritionem celerem & lentam & materiæ nutriendæ aſſimilationem, ſemper ob oculos habeat, ac recte diſtinguat. Quam ob rem nutrientia & roborantia remedia ſub alimenti & potulenti forma ingerenda diſtinguere placet.

SECTIO I.

NUTRIENTIA.

§. 46.

Humorum, ad nutritionem pertinentium, paucitas aut κενεαγγία *Pathol.* §. 33. non ſolum per longam inediam ex defectu nutrimenti & appetitu in morbis acutis & chronicis imminuto & prorſus deleto, ſed etiam per hæmorrhagias violentas & morboſas reliquorumque humorum diſſipationes inducitur.

§. 47.

In omnibus his cauſis ægri corpus non ita diſpoſitum eſt, ut alimenta recte appetere, digerere & in ſanguinem reliquoſque humores convertere poſſit,

poſſit. Sæpe acrimonia, morbum excitans, vel alia, per vehementiores circulationes evoluta, ei moleſta eſt, tandem calor excitatus coagula lymphæ, frigus ex torpore viſcidum generat; quæ omnia nutrimenti ſelectum poſtulant.

§. 48.

Hunc ſelectum in univerſum definire fas eſt. Alimenta ſatis diluta & ita jam præparata, ut facile in chylum & ſanguinem tranſeant; ut acre & viſcidum diluant, reſolvant & temperent; ut tandem in reliquis mutationibus elaborationis humorum nec vitientur, nec præſentem jam morbidam affectionem augeant, ideoque magis noceant, quam proſint.

§. 49.

Ex vegetabili igitur victu eligantur ſemina farinacea cerealium & iis ſimilium v. c. tritici, hordei, avenæ, fagopyri, ex quibus vel panis ſimplici fermentatione & coctione, vel ſpiſſior pulticula, vel tenue decoctum paratur. Decoctis his, etiam fructus horæi v. c. ceraſa acida vel alia parca doſi adjici poſſunt. Tandem olera mollia, aſparagi turiones, ſpinacia cet. coquendo in aqua & juſculo emollita blande, nutriunt.

§. 50.

Lac ipſum ægris, quibus nutritio non ſuccedit, rarius concedi poteſt, cum non recte ſubigatur, ſed coaguletur, ejus tamen ſerum vel acidum vel vinoſum vel dulce, quod gelatinoſam partem

continet, ut potus nutriens, crebro propinari poteſt.

§. 51.

Juſcula ex carnibus juniorum animalium parata, quæ nec viſcida, nec pinguia, ſed magis gelatinoſa ſunt, imprimis tenuia, ſi acido vegetabili nonnihil temperantur, ad tenuiſſimum victum pertinent.

§. 52.

Si maſticatio aliquem locum habet, nec digeſtionis organa prorſus labefactata ſunt, panis albus iſque bis coctus, radices dauci, ſcorzoneræ & petroſelini cum tenui juſculo præparatæ, carnes molliores imprimis aſſatæ, vel piſciculi tenerioris carnis, ut truttæ, lucii, percæ cet. Cum aqua ſalſa cocti concedantur.

§. 53.

Condimenta ex ſale communi & acidis ſuccis parcius addantur, aromatica calidiora non admittantur, interdum tamen mitiora, ut crocus & majorana, concedantur, ne omnis gratia cibis deſit.

§. 54.

Hæc in univerſum propoſita ſufficiant, victus enim cuilibet morbo accommodandus, ex cacochymiis & medicamentoſa quorumdam alimentorum indole, dijudicari & ſeligi debet. Non ſolum vero ad nutrimenti indolem, ſed ad tempus etiam, ordinemque propinandi reſpiciendum eſt.

§. 55.

§. 55.

Si vires ad ſubigendum nutrimentum debiliſſimæ ſunt, non niſi fluidum propinetur; ſin aliqua vis digeſtionis viget, ſolidiora maſticando ſubacta melius conveniunt. In priore illa debilitate crebrius ac binis adeo terniſve horis victus exhibendus eſt; in poſteriori vigore intervalla majora ſint, ut ſex horarum & amplius. Ante exacerbationem morbi nullus victus concedendus eſt, multo minus in ipſo paroxyſmo, ſed, eo finito, reficiatur æger congruo victu.

SECTIO II.

ROBORANTIA.

§. 56.

Neque vero ſufficit ingerere & quodammodo digerere alimenta, ſed eorum etiam elaboratio & appoſitio adjuvanda eſt, id quod efficitur, ſi vires fibroſæ compagis roborantibus alimentis inſtaurentur, imprimis hoc poſt diuturnam inediam, vel poſt graves & diuturnos morbos in convaleſcendo attendendum eſt.

§. 57.

Roborantia alimenta potiſſimum ex fructibus horæis petuntur. Etſi vero acido dulces & aquoſi, nutriente & reficiente vi non prorſus carent, præſtantiores tamen ſunt acidi & acido auſteri v. c. ceraſa, cydonia, meſpili, berberis & ribeſiorum baccæ & ex exoticis malus punica. Prorſus auſteros

& ideo adſtringentes fructus in laxitate corrigenda commemorabimus.

§. 58.

Maturi & recentes fructus præ reliquis eligendi ſunt, leviter tamen cocti cum pane albo bis cocto, non minorem uſum habent. Sed cum non ſemper ſuppetant recentes, exſiccati cum ſaccharo & aromate parciore eorum loco commode adhibentur. Et ſaccharo conditi non contemnendi ſunt, niſi nimia ejus copia reſolventem magis, quam roborantem vim efficiat.

§. 59.

Nutrientia vero prius, quam roborantia ingetenda ſunt, & hæc tandem illis interponantur, aliquo tamen primarum viarum robore reſtituto, a tenuiore victu ad denſiorem, maſticatione & digeſtione ſubigendum, ſubinde tranſeat æger, & ſi in debilioribus aliqua cruditas viſcido acida colligitur, blando laxante ſalino rhabarbarino illa ſubducatur.

§. 60.

Quoniam vero ulteriores nutrimenti elaborationes in univerſo corpore motu adjuvandæ ſunt, membra primum ſpongiis & aqua frigida, poſtea linteis fricentur, unde ſicca cutis roborari & blande perſpirare ſolet. His ſuccedant aliæ corporis exercitationes ad initia lenioris laſſitudinis, quibus ſomnus tranquillus invitatur.

CAPUT

CAPUT II.

INCITATIO VIRIUM PER MEDICAMENTA.

§. 61.

Superiori capite lentam magis, ſed duraturam virium conſervationem indicavimus, quæ ex continuatis humorum elaborationibus pendet: cum tamen in morborum progeſſu vires vitæ nonnunquam ſubito langueant, & circulatio & elaboratio humorum minus recte procedant, medicamento quodam ſubtili & efficaci, vis nervorum, qua hæ actiones diriguntur, incitanda eſt.

§. 62.

Obſcura quidem eſt fluidi nervei natura & indoles, ex eo tamen, quod in his motibus ad fluidi nervei agilitatem & fibræ medullaris actionem reſpiciendum eſt, alia medicamenta, quæ volatilia ſunt, & ad fluidum nerveum propius accedunt, analeptica, alia vero, quæ fibras irritant, ſtimulantia dicturi ſumus. Quamquam vero utriuſque actionis limites accurate definiri nequeant, aliqua tamen actionis & inde pendentis indicationis diverſitas patebit.

SECTIO II.

ANALEPTICA.

§. 63.

Analeptica medicamenta, quæ potiſſimum naribus applicata & ori ingeſta juvant, præterea tamen corpus undique penetrant, ex ſubtili vegetabilium & animalium halitu petuntur. Particulæ eorum volatiles vel a natura ipſa elaborantur & coguntur, vel in his & quibuſdam mineralibus deliteſcentes, arte chemica evolvuntur & adunantur. Hac igitur ratione corpus ſubito penetrant & grate afficiunt vireſque ejus inſtaurant.

§. 64.

Hæc medicamenta, quæ a languido humorum circulantium motu indicantur, tum potiſſimum valent, cum, humoribus libere fluentibus, deficientes ſolidorum vires pulſu debili ſe produnt. Cum igitur humores vel ex pituitoſa indole, vel inflammatoria diatheſi languidius promoventur, tum vel parcius vel prorſus non adhiberi debent, quoniam ſolidorum vires tantum augent, neque tamen humoribus mobilitatem conciliant.

§. 65.

Vapor tenuis e foliis, floribus & fructibus, in quibuſdam plantis adeo fragrans eſt, ut corpus languidum ſua vi excitet & reficiat. Meliſſæ folia, roſæ flores, citri & aurantii flores & cortices, ex tot plantis odoratis exemplo nobis ſint.

ſint. In iis tamen corpori applicandis caveat medicus, nel nimis odoratæ caput grauent & temulentiam inducant, neque idioſyncraſiæ ægrorum contrarias ſeligat. Florum lilii albi, foliorum juglandis & aliarum graveolentium plantarum vapores moleſti & noxii ſunt.

§. 66.

Nonnulli ex his vaporem adeo volatilem ſpargunt, ut mox in auras avolet, nec arte chemica colligi poſſit, ex aliis vero aquæ deſtillatæ & olea eſſentialia eliciuntur, quæ in externis interniſque remediis adhibentur, & nervoſum ſyſtema grate afficiunt. Tanta plantarum, ſale volatili oleoſo ſcatentium, in materia medica recenſetur copia, ut in aquis & oleis deſtillatis nec non in balſamis, eleoſaccharis aliiſque medicamentis compoſitis exempla plura proſtent.

BIBLIOTECA NAZIONALE TORINO

§. 67.

Fermentatio, quæ, motu inteſtino excitato, oleoſo ſalinas partes aquoſis jungit, & inflammabile aquæ intimius immiſcet, ſemper quidem ex plantarum partibus non odoratis volatile producit, tamen hoc ex odoratis magis efficax eſt v. c. ſpiritus roſarum & ſerpilli. In analeptica enim indole ad ſpiritum rectorem ſeu ſpecificam vim vegetabilium attendendum eſt. Spirituoſum ipſum concentratum ſtimulat & ſiccat, ideoque noxium eſt.

§. 68.

Si ad fermentationem primam ſeu vinoſam reſpicimus, cerevifia quidem nutrientes particu-

 las

Digitized by Google

las cerealium ſpirituoſis junctas offert, hoc enim potus genus, dummodo bene præparatur, ad cardiaca referri poteſt. Excellunt tamen vina bonæ indolis, quæ grato ſapore & odore prædita, terræ, in qua creſcunt, & fermentationis bonitate ſe commendant, grataque analeptica vi pollent. Quemadmodum enim vina generoſa ſolo odore ſæpius reficiunt, ſic hauſtus eorumdem nervorum vires inſtaurat. Cave tamen, ne nimis ſpirituoſa vina, humores commovendo, æſtum excitent.

§. 69.

Fermentatio altera, quæ acetoſa dicitur, acidum vegetabile attenuatum & concentratum aquæ jungit. Acidum naturale citri & quorumdam plantarum ſucci exhibent, ab his parum differunt aceta bene elaborata, quæ ſpirituoſo ſuo halitu ægrum grate afficiunt. Vis tamen analeptica acidorum longe major eſſe ſolet, ſi cum floribus aliiſque plantarum partibus digeſta fuerint. Acida hæc in multis morbis, qui æſtu & putrida reſolutione ægrum conficiunt, cum fructu propinantur.

§. 70.

Etſi acida mineralia, imprimis vitriolicum, vehementius agunt, ſimili tamen modo ut vegetabilia debilitati ab æſtu medentur, putredini reſiſtunt, & ſolida non nihil roborant, ſanguinem non cogunt, ad lymphæ vias vix penetrant, ideoque coagulum inflammatorium lymphæ non ſolvunt, attamen, imminuto calore, ulteriorem ejus geneſin impediunt. Adhibentur vero diluta in

ſpiritu & phlegmate vitrioli, & ex hoc paratis tincturis florum, porro in ſpiritu ſulphuris per campanam, præcipue in julapiis analepticis.

§. 71.

Vitriolicum tamen hoc acidum & alia mineralia efficaciora fiunt, ſi digeſtione & cohobatione cum optimo ſpiritu vini combinantur, &, ut chemici dicunt, dulcificantur. Spiritus vitrioli dulcis, qui inter noſtros liquor anodynus mineralis HOFMANNI appellatur, & aliis quoque nominibus inſignitur, ſpiritus nitri & ſalis dulcis vel per ſe, vel cum oleis plantarum eſſentialibus conjuncti, ſummo jure optimis medicamentis analepticis accenſentur.

§. 72.

Et alcalina volatilia, ut ſal alcali ammoniacale; vel ſal volatile cornu cervi cet. vel ſpiritus alcalini volatiles in refracta doſi exhibita, vel naribus applicata, ut cardiaca, vires nervorum inſtaurant. Hæc vero caute adhibenda ſunt, cum ſæpe calorem augeant & caput gravent. Tutius forte propinantur liquor cornu cervi ſuccinatus, quippe qui ex ſpiritu vel ſale cornu cervi, & ſpiritu vel ſale ſuccini, quorum acida indoles eſt, ſpiritum volatilem medium exhibet nervos incitantem.

§. 73.

Cardiacis his medicamentis alia quædam ſpecifica, ſubtiliſſima particularum indole prædita annumerantur. Ex vegetabili regno, camphora, benzoinum, ſtyrax & varia gummi ſaponacea, imprimis aſa fœtida; ex animali, caſtoreum, moſchus & zibethum; ex minerali, ſuccinum & ambra. Hæc omnia per ſe, vel aliis medicamentis parva ſæpe doſi juncta, nervina & vires reficiente indole pollent, dummodo idioſyncraſiæ ægrorum & morbi temporibus recte accommodentur.

SECTIO II.

STIMULANTIA.

§. 74.

Dubium quidem eſt, utrum medicamenta haetenus commemorata in fluido nerveo tantum, an in fibris quoque medullaribus vim ſuam exſerant. Sed alia, quæ plus minus cutim irritant, non nihil inflammant, & poſtea ſerum acre alliciunt & evacuant, rubefacientia & veſicatoria, magis ſtimulantia & nervos incitantia dici merentur. Etſi vero de illis alio loco propter ſeri acris irritationem fuſius dicturi ſumus, huic tamen indicationi ſimul addere debuimus.

§. 75.

§. 75.

Indicantur vero a viribus ægri depreſſis, a materia acri ſtagnante & immobili, tum ſcilicet, cum humores ſimul reſolvendi ſunt. Volatiles enim v. c. piperis & ſinapi partes, aromaticas & naſturtinas, acido aceti ſolutas, quodammodo in humores penetrare, cantharidum effectus in veſicatoriis emplaſtris abunde probat, ſtimulando autem potiſſimum ſuam vim exſerere, ex eo patet, quod languentem naturæ vim incitanda circulatione & ſuctione humorum juvant.

PARS

PARS III.

INDICATIO CAUSSALIS.

§. 76.

Sani homines, in varia vitæ ratione, cauſis quidem morborum occaſionalibus expoſiti, viribus tamen vitæ eas ſuperant, imprimis ſi conſiliis medicorum diligenter regantur. At ſubindo in multis cauſæ prædiſponentes non adeo celeriter tranſeunt, ſed corpori inhærentes initia morborum faciunt. *Pathol.* §. 100. *ſeq.* Tum igitur potiſſimum, cum morbus ipſe increſcit, de his cauſis removendis ſollicitus eſt medicus & indicationem cauſalem, quæ & prophylactica ſeu præſervatoria dicitur, animadvertit.

§. 77.

Redit vero hæc indicatio ad quatuor capita: (1 ad diſquiſitionem & correctionem errorum diætæ, ut cauſarum occaſionalium leviorum, 2) venenorum, ut vehementiorum, (3 plethoræ, & 4) cacochymiæ, ut cauſarum prædiſponentium. Hoc medici officium in morbis avertendis, & ab initio coercendis ſumme neceſſarium, nunc ante indicationem curatoriam deſcribendum eſt.

CAPUT

CAPUT I.

CORRECTIO ERRORUM DIÆTÆ.

§. 78.

Modum conſervandæ ſanitatis ad normam rerum ſex non naturalium in quarta phyſiologiæ parte ſive diætetica tradidimus; in diſquiſitione cauſarum pathologica vero *Pathol.* §. 100. *ſeqq.* damna ex neglectu earum oriunda annotavimus; nunc de ſanitate, accuratius obſervatis regulis diæteticis, reſtituenda, ſigillatim agendum videbatur. Sed quoniam harum rerum tædioſa repetitione moleſti eſſe nolumus, cuivis ea privatim repetenda permittimus, & de correctione errorum diætæ nonnulla in univerſum monemus.

§. 79.

Medicus erga ſanos, qui adverſus diætæ leges peccant, non moroſus ſit, ſed eos opportuno tempore ita moneat, ut, de iis convicti, lubenter flectantur, & noxas, a neglectu oriundas cognoſcant & evitent. Nec univerſales eſſe regulas diæteticas arbitretur, ſed erroribus, ex conſuetudine familiaribus redditis, non nihil concedat, ut eos niſi aperte noceant, ſenſim corrigat, imminens vero ex iis ſanitatis damnum, ſevera admonitione oſtendat & avertat.

§. 80.

§. 80.

Diætæ errores ægrotis, imprimis gravi morbo decumbentibus, & in vitæ diſcrimen deductis, a medico non acriter ut morborum cauſæ exprobrandæ ſunt, ne timidi & deſperati reddantur: morbo autem imminuto vel ſuperato, gravitatem nuperorum errorum iis ſerio oſtendat, & cautiorem diætam ſuadeat, ne, novis cauſis admiſſis, morbus non nihil ſuppreſſus iterum increſcat, aut diſſipatus denuo excitetur.

§. 81.

In hoc etiam officio exequendo prudens ſit; & animi propenſionibus ægrorum, ſuæ curæ traditorum, cenſuram diætæ accommodet: Si enim durius iis imperat, celant ſæpe errores, nimia vero lenitate moniti, damnum non niſi experiundo intelligunt.

§. 82.

Nullius curam ſuſcipiat medicus, niſi vitæ ante actæ conditiones, quantum quidem reſcire licet, probe diſquiſiverit. Imprimis vitam amicorum, qui ipſi continuam ſanitatis curam committunt, attendat, eamque tali diætæ ſubjiciat, quæ non ſolum morbos averſura, ſed etiam, oriundos protinus coercitura videatur. Opprobrio eſt medicis connivendo &, errores diætæ nonnunquam approbando, amicitiam eorum, qui genio indulgent, captare, & cauſas graviſſimorum morborum incurius fovere.

§. 83.

§. 83.

Etſi vero in ipſo morborum decurſu errores diætæ ceſſant, ideoque eorum perveſtigatio minus neceſſaria videtur, ſerio tamen & ſemper ad diætam ægri reſpiciendum eſt, quæ inter præſtantiſſima remedia numeranda eſt. Valet autem ubique illud, diætam accuratiorem omnibus ſuadendam, tamen genio morbi & ſymptomatibus præcipuis accommodandam eſſe. Nos vero, qui de ſingulis hic agere non poſſumus, medico, ad ægros accedenti, in primariis doctrinæ capitibus indicabimus, quid attendi mereatur.

§. 84.

Morbi a vitiato aere oriundi vel aucti, præcipue exigunt, ut æger in puriorem aerem deferatur, vel noxius corrigatur. Hanc ob cauſſam ventilatio & renovatio aeris in cubiculis ægrorum crebrior opus eſt, & ingrato putridoque halitu nocentes res omni cura removendæ. Correctio aeris per vapores medicatos non quidem intermittenda eſt, eo tamen reſpiciat medicus, ut indolem depravatam aeris non ſolum mitiget, ſed mutet.

§. 85.

Caloris & frigoris gradus circa ægrum ita moderandi ſunt, ut, ſi fieri poſſit, etiam thermometro juſta aeris temperies definiatur, niſi paulo majus unius & alterius incrementum ad curationem morbi requiratur. Ad has leges non ſolum cubiculi diſquiſitio ordinanda eſt, ſed ſtragula etiam ita collocentur, ne æger ex aeris viciſſitudinibus detrimentum capiat.

§. 86.

De victu etiam ægri ſollicitus ſit medicus eumque ad normam indicationis vitalis §. 42. ſeqq. præſcribat Cum autem ægri nutriendi cauſa, ſelectu alimentorum opus eſt; præcipue quidem ad animalem & vegetabilem, & utriuſque variam præparationem, ſed etiam ad indolem & copiam attendatur: illam ita ſeligat, ut curationi morbi ſimul inſerviat, hanc ex integritate organorum digeſtionis, & neceſſitate ſuccorum ingerendorum definiat.

§. 87.

Abſtinentia ab omni cibo paucis ægris convenit, ordo potius & ſelectus alimentorum ex indole et temporibus morbi definiatur. Ante paroxyſmum vel eo durante, nutritio non concedenda eſt, quoniam vires morbi intendit, & coctiones materiæ morboſæ impedit; paroxyſmo autem ſuperato, æger victu reficiendus eſt, quo vires ad morbi mutationes ſecuturas neceſſariæ conſerventur.

§. 88.

Potus ægrorum, ſi in genere eum conſideramus, ſit aqua ſimplex bonæ notæ, quæ diluit, acrimonias, in humoribus natas, ſolvit, & per varia corporis colatoria promovet. Potum fermentatum aut vitalis indicatio §. 68. aut interdum curatoria exigit. Aquoſi potus, vel demulcentibus vel analepticis gratioris redditi, copiam ſitis ægri quidem definit, ipſæ tamen ventriculi vires nimiam non admittunt, ſed crebris & moderatis hau-

hauſtibus potum ſumendum eſſe declarant. Potus frigidiuſculus plus diluit, calidum interdum ſpeciales indicationes poſcunt.

§. 89.

Et motus & quietis & ſomni & vigiliarum viciſſitudines; in progreſſu morborum varia ratione turbatæ, ſeparatim diſquirendæ & ordinandæ ſunt. Monemus tamen medicum, motum ægri &, ſi aliter fieri nequit, frictiones partium ſuſtinere, ſuo tamen tempore quietem, interdum etiam ſomnum, apto ſitu aliiſque auxiliis allicere, in ſoporoſis tamen affectibus ſomnolentiam omni modo impedire debere.

§. 90.

Animi affectuum moderamen, ut ſemper, ſic præcipue in morbis ſervandum eſt: grati enim & ingrati, ſi vehementiores ſunt, vires vitæ deprimunt, earumque efficaciam, in morbis cooperantem, infringunt. Medicus ideo adhortationibus ſuis timorem imprimis & iracundiam cohibeat, ſpem & fiduciam vero excitet, omniaque ab ægro removeat, quæ animi contentionem urgent & fovent.

§. 91.

Hæc præcipua ſunt monita, quæ medicus, diætam ægri in univerſum definiens, attendere tenetur, ea enim, quæ ſingulis ægris conveniunt, examine ſpeciali inveniuntur & ordinantur. Etſi enim certum eſt, exquiſitiſſima medicamenta in graviſſimis morbis effectu vero deſtitui, niſi diæ-

ta juventur, aliæ tamen regulæ, quam quæ ad ſanitatem tuendam requiruntur, proponi nequeunt.

CAPUT II.

VENENORUM EFFICACIA EAMQUE INFRINGENDI RATIO.

§. 92.

Venena ſunt corpora naturalia earumque partes, quæ corpori animali, imprimis humano, ingeſta vel alia ratione applicata, ſolidorum minimorum vigorem & fabricam, fluidorumque mixtionem turbant, & deſtruunt, mortemque accelerant. Cum vero in particulis minimis aggregatis vel mixtis inimicam hanc vim exſerant, artefacta etiam venena huc referenda ſunt. Quemadmodum enim interdum præparatio deleteriam vim deſtruit, ſic ſæpe eamdem non ſolum ſervat, ſed auget.

§. 93.

Venena ſubito utplurimum lædunt, interdum tamen lente, ſed certo exitioſa ſunt. Accidit etiam, ut caſu fortuito ex re alias innoxia effectus lethalis venenato ſimilis oriatur. Interdum veneni vis diſpoſitione hominis augetur, interdum infringitur. Cum vero nos eas corporis particulas, quæ ob indolem ſuam & mixtionem, ſi non ſemper, ſæpiſſime tamen homines interficiunt, venenatas dicamus,

dicamus, exceptiones has & alias in venenorum diſquiſitione attendendas in medicina forenſi potiſſimum dijudicamus.

§. 94.

Multa venena in materia medica cum medicamentis ſalubribus examinantur & deſcribuntur; a re tamen alienum non erit, claſſes quaſdam conſtituere, &, effectibus indicatis, indicationes & remedia ad venena tollenda & infringenda proponere. Licet vero hæ claſſes venenorum ex natura particularum & indole effectus recte conſtituendæ forent, hoc tamen in multa cognitionis obſcuritate fieri nequeat, nos tantum venena juxta ordinem trium naturæ regnorum ordinabimus.

§. 95.

Ex regno minerali rigidæ & acutæ quorumdam corporum particulæ, nervos pungendo & vaſcula dilacerando, ſenſilem primarum viarum fabricam lædunt, & ſpaſmos, hæmorrhagias, inflammationes atque gangrænam & ſphacelum inducunt. Vitri contuſi nec ſubtiliſſime triti particulæ ſcindentes & dilacerantes declarant, quomodo adamas & alii lapides pretioſi, cryſtallus montana, alumen plumoſum & ſimilia mineralia corpora venenatam vim exſerant, etſi humoribus ſolventibus non penetrantur.

§. 96.

Acida mineralia concentrata, vitriolicum, nitroſum & ſalis communis, per ſe & quando ut menſtrua metallicas particulas ſolutas habent, pri-

mas vias vehementer lædunt, nauſeas, vomitus, eroſiones inflammationes, colicas, & dyſenterias cum vehementiſſimis torminibus excitant, &, ſpaſmo aucto, per totum corpus propagato, homines conficiunt. Calces metallorum, ignis vi exuſtæ, recentes ſimili ferme ratione agunt. Cupri calx ſive viride æris, etſi cum acido vegetabili paratur, ob cupri tamen particulas lentius quidem, tamen venenata vi nocet.

§. 97.

In his omnibus ad mechanicam quamdam vim, figura & forte pondere lædentem, reſpicimus, ſpecificam tamen & ex ſingulari mixtione declarandam, arſenicum, quod prunis injectum odore alliaceo ſe prodit, habet. Cobaltum enim & variæ ejus mineræ, arſenicum album, cryſtallinum præbent, quod, ſulphure addito, in citrino & rubro mitius redditur. Hæc cuncta effectus nunc indicatos ſuo quoque modo exſerunt, ſed vapore etiam nervis adeo infenſa ſunt, ut vertigines, convulſiones & paralyſes excitent, & niſi homines violenta vi deſtruant, lente tamen abſumant.

§. 98.

Arſenicalibus vaporibus effectu ſimiles, halitu tamen pernicioſiores ſunt, ſulphuris accenſi & concentrati vapor, aer in cryptis ſubterraneis diu incluſus, & ſimiles forte vapores diverſæ indolis ex tetro carbonum halitu, aliiſque vaporibus anguſto loco incluſis & quieſcentibus v. c. cloacis & muſto & cereviſia fermentante. Hi enim non ſolum organa reſpirationis ſingulari ratione ſtringunt, & ſuf-

ſuffocationis cauſſa ſunt, ſed univerſum ſyſtema nervoſum afficiunt, omnes vires vitales ſubito ſupprimendo, mortem inferunt.

§. 99.

Subtiliſſimæ & volatiles terræ particulæ quæ in lapidicinis & metalli fodinis diſſipantur, & ab iis, qui calcem & gypſum tractant, & terras varias v. c. tripelas, ad polienda marmora, lapides pretioſos, vitra & metallica vaſa adhibent, vel pulmonibus ſuſcipiuntur, vel ſuperficiei corporis applicantur, veneno ſimiles vires habent. Etſi enim perſpiratione impedienda non evidenter nocent, a pulmonibus tamen receptæ, ſcirrhis & tophis genitis lentam corporis tabem inferunt.

§. 100.

Effectus hi in plumbo magis apparent, cujus triti ac liquefacti & præcipue acidis ſoluti vapor capiti nerviſque infeſtus eſt, & ut quælibet ejus calx in minio, lithargyrio & ceruſſa, interno & continuato uſu lentos quidem, ſed exitioſos tandem morbos inducit. *)

*) „An medicamenta, ex plumbo parata, externe cuti „applicata & a chirurgis nunc frequentius adhibita, lenti „veneni vim habent? Certe ſi & ſiccant & diſcutiente „vi pollent, in imbecillis tamen caute adhibenda ſunt, „utpote ſyſtemati lymphatico & nervoſo infenſa.

§. 101.

Plumbi enim effectus in internis corporis ſedibus valde noxii obſervantur. In primis enim

viis colicæ, borborygmi & alvus ſtricta, nec non obſtructiones glandularum meſaraicarum; in pulmonibus obſtructio, ſcirrhus & aſthma; in ſyſtemate lymphatico atrophia; in nervis ſtupor, paralyſes & ſpaſmi inde oriuntur, quæ mala cuncta, ſubtiliſſimis humoribus coagulatis, vaſis minimis obſtructis, & ſolidis partibus exſiccatis, lenta tandem mors ſequitur.

§. 102.

In venenis vegetabilibus omnia quidem draſtica vomitoria & purgantia medicamenta, ſi largius, vel ab imbecillis ægris, vel minus apto tempore adhibeantur, commemorari merentur. Hinc lacte acri turgentes plantæ v. c. euphorbiæ ſpecies, earumque ſucci inſpiſſati, in primis viis nauſeas, hypercatharſes & inflammationes inducunt. Similem acrimoniam habent apocynorum ſucci & gummi guttæ.

§. 103.

Acri quoque ſucco lædunt plantæ, quæ tritæ & cuti applicatæ, eam inflammant, & maſticatæ, os & fauces protinus indelebili ferme ardore afficiunt v. c. toxicodendri, ranunculi, clematitidis, thymelææ & aconiti ſpecies plurimæ Ex his & aliis mox indicandis, attentis medicorum tentaminibus, temperata & morbis ſæpe rebellibus accommodata medicamenta inventa ſunt.

§. 104.

Acrimonia inflammante non quidem prorſus deſtituuntur, magis tamen viſcido adhærente no-

civa

tivæ ſunt, narcoticæ & ſtupefactivæ plantæ, quæ cerebrum & nervos ſingulari quadam vi petunt, & præter nauſeas & vomitus vertigines, deliria, furores, ſpaſmos, apoplecticos & paralyticos inſultus inducunt. Commemorari hic præ reliquis merentur cicutæ ſpecies & ſimiles umbelliferæ plantæ, ſolanorum familia & congeneres plantæ, nec non belladona, hyoſcyamus & datura ſive ſtramonium, tandem ipſum opium, anodyna quidem & ſalutari vi præditum, inconſiderate tamen propinatum, narcoticum & venenatum.

§. 105.

Sunt & aliæ plantæ inter noſtras, magis tamen calidiorum climatum indigenæ, vi venenata nocentes, quæ tamen cum ſpecifica quadam vi polleant, quæ per antecedentia non ſatis explicari poteſt, ad hiſtoriam venenorum ſingulorum pertinent. Bulbi ſcillæ, coronæ imperialis & hyacinthi, fungi venenati, anacardium, nerium & tagetes exempla ſint. In univerſum tamen notandum eſt, operationes venenorum imprimis vegetabilium, pro ratione animalium, a quibus ſumuntur, inſigniter variare.

§. 106.

Alcalina ſalia, ex plantis per incinerationem proleċta, vel per ſe, vel, addita calce viva, calcinata & inde acriora reddita, incautius corpori applicata vel interne propinata, inflammationis, gangrænæ & ſphaceli cauſſæ ſunt. Simili ratione calx, ex lapidibus calcareis, oſtreis, teſtis ovorum, oſſibuſque animalium præparata, etſi medicata vi

pollet, in recenti tamen calcinatione, ob igneum aliquod principium adhærens, rodentes & veneno ſimiles effectus habet.

§. 107.

Animalium partes putrefactas nauſeam & vomitum creare, ova corrupta declarant; ſed venenata vis in his non obſervatur. Sunt tamen animalia, quæ cuti ſanæ applicata, inflammationem in ea excitant, ut cantharides, urtica marina cet. quæ ideo deglutita, non ſolum primis viis, ſed etiam in particulis reſolutis ad vaſa delata nocent.

§. 108.

Culices aliaque inſecta proboſcide læſionem cuti inferunt, quæ inflammationem movet. Vera tamen vis venenata in majoribus araneis, præcipue tarantula, ſcorpione, vipera aliiſque ſerpentum ſpeciebus, cutim morſu lædentibus, excitatur. Hæc animalia autem non niſi irritata, homines aliaque animalia lædunt, & tunc acrem humorem ceu ſalivam ipſorum digeſtioni neceſſariam, vulneri immittunt. Iracundia & rabie ſalivam cujuſcumque animalis venenatam reddi, canis rabidus aliaque animalia ſimili labe infecta teſtantur, hinc hydrophobia & horrenda ejus ſymptomata.

§. 109.

Inter exempla præcipuorum effectuum vis viperini veneni indicetur, quod, etſi deleterium eſt, tamen non niſi in vulnere nocet, & ut con-

ſtat,

ſtat, ſine noxa deglutitur. Sed in vulnere præter inflammationem plus minus inſignem, tumorem & ſtuporem læſæ partis inducit. Præterea cum toto corpori celeriter communicatur, torporem, icterum, ſtuporem, mentis alienationem, convulſiones & deliria excitat, citiſſimamque mortem arceſſit.

§. 110.

Non arbitramur a re alienum, enumeratis præcipuis venenorum generibus, etiam antidota ſive oppoſita venenis remedia idoneo ordine & nexu pertractare, quoniam de iis in doctrinis clinico-chirurgicis paſſim tantum agitur, eorum tamen notitia, ut in his diſciplinis, ſic præcipue in medicina forenſi magni uſus eſt.

§. 111.

In venenorum autem noxa avertenda & mitiganda, ſequentes indicationes obſervandæ ſunt. Venena omnia a corpore humano removeantur, vel ſi hoc fieri nequeat, corpus contra eorumdem vim muniatur; quod ſi corpori jam applicata ſint, vel per varias vias protinus expellantur, vel contrariis remediis corrigantur & immutentur; tandem ſymptomata gravia, ab iis inducta, mitigentur.

§. 112.

Atque ut venena cognita quilibet homo ſanæ mentis averſatur, viperas & animalia rabida fugit, plantis venenatis, non veſcitur, & corpora

alia venenata declinat; ſic magiſtratus in republica bene ordinanda, & patres familias in ædibus & hortis, per medicos peritos moniti, ea etiam arceant, quibus imperiti & infantes lædi poſſint.

§. 113.

Halitus noxii & venenati nonnunquam, in aere univerſo, quo carere non poſſumus, vel in ſingularibus locis urbium & ædium diſperſi ſunt; quos cum ventorum agitatio corrigat, etiam ventilationes particulares arte adjuventur, & corpora, ex quibus exhalant, flammis comburantur, venenatos etiam vapores, contrariis excitatis, corrigimus vel atmoſphæram, ejuſmodi particulis inquinatam, in alia & diſſita loca tranſeuntes, fugimus.

§. 114.

Corpus hnmanum contra venena vaporoſa muniatur conſervata perſpiratione blanda & æquali, reſpiratione moderata nullo modo intenſa. Nec ſaliva, ad contagium aereum ſuſcipiendum apta, deglutienda eſt ſed in loco infecto verſemur, crebrius exſpuenda. Oleoſa, aquoſa, ſaponacea, mellita, emollientia & lubricantia medicamenta copioſius in ventriculum ingeſta, non tantum facilitatem ſuſcipiendi veneni impediunt, ſed & ſuſcepti vim in partes corporis ſolidas infringunt. Non ſine ratione igitur oleum & aqua antidota generalia dici poſſunt.

§. 115.

§. 115.

Venenorum quodlibet corpori ingeſtum vel applicatum, antequam ſolvatur, humoribus admiſceatur & in ſolida minima agat, quantum fieri poteſt, expellendum eſt. Si in ventriculo hæret, vomitorio blando oleoſo, nauſeoſo non acri; ſi in alimentorum canali ulterius jam progreſſum eſt, purgante, leni lubricante & antiphlogiſtico, ſatis tamen efficaci, vel clyſmate lubricante reiterato; ſi ad ſecundas vias penetravit, diaphoretico regimine, propinatis ſimul aromaticis calidioribus & volatilibus medicamentis, addita opii doſi; ſi in cute hæret ſugendo, pſyllorum more, dummodo ſugentis lingua & os illæſa ſunt, vel ſcarificando cucurbitulis eo loco cum multa flamma admotis, vel cauſtico actuali, vel ligatura fortius adſtricta ſuper locum læſum, expellitur.

§. 116.

Primaria quidem indicatio correctionem veneni ingeſti & applicati poſtulat. Hæc tamen difficillima eſt. Cum enim natura & indoles venenorum ex mixtione particularum accurate dijudicari nequeat, antidota quoque certa iis opponenda ægre definiuntur. Præterea actio venenorum vehemens non niſi antidotis vehementioribus infringitur, quæ, dum in venenum agunt, corporis partibus, quibus ſimul applicantur, ſuo quoque modo noxam inferunt. Quædam tamen antidota, variis tentaminibus inventa, hic recenſere juvabit.

§. 117.

In univerſum quidem aqua & olea expreſſa aliaque mucilaginoſa & dulcia medicamenta acrimoniæ omnium venenorum opponuntur §. 114. Hæc calida & copioſa per os ingerantur; per anum injiciantur, & ſuperficiei corporis, in vapore, epithemate & balneo applicentur, quo omne acre obtundatur & fibræ ſpaſtice conſtrictæ non nihil relaxentur. Convenit quoque aquam oxymelle vel ſapone, vel farinaceis ex cerealibus, vel ſubtiliſſimis bolaribus & margaceis terris additis, ita medicatam reddere, ut abſtergendi & acria involvendi vi magis polleat. Hæc cuncta tum potiſſimum eligenda ſunt, cum venenum propinatum vel ſumtum fuiſſe ſuſpicamur vel certo ſcimus, etſi indolem ejus plane ignoramus.

§. 118.

Commemorata hactenus antidota tunc potiſſimum eligenda ſunt, cum acria ſubito inflammantia §. 95. *ſeqq.* §. 102. *ſeqq.* venena ſumta & applicata fuerunt: non ſolum enim vomitum a veneni ſtimulo oriundum juvant, & faciliorem reddunt, ſed primas quoque vias contra vehementiam ejus, muniunt, & ſpaſmos mitigant. Aqua tepida melle & ſacharo dulciſſima reddita, juſcula pinguia farinacea, olea expreſſa, lac, ejus ſerum, butyrum primum ingerantur, his vero blanda laxantia antiphlogiſtica, ex manna, tamarindorum & caſſiæ pulpa cet. ſubjungantur.

§. 119.

Venena acria vegetabilia viſcida & narcotica, §. 104. ſimilibus quoque remediis mitigentur; his tamen larga oxymellis copia, nec non gummi ſaponacea in eo ſoluta, quoniam viſcida reſolvunt, & antiſpaſmodica vi pollent, jungantur. Cum vero ſubtiliſſimæ hujus veneni particulæ intimas corporum partes ad nervos uſque penetrent, diaphoretica calidiora, quæ ſudores largos excitant & continuant, propinanda & regimine calido juvanda ſunt. Etſi vero his vires ægri vehementer franguntur, frictiones tamen interpoſitæ, balnea ſubfrigida, & cardiaca, medicamenta, nec non diætæ accuratior, dummodo vis veneni fracta ſit, eas iterum inſtaurant.

§. 120.

Acida mineralia & ſolutiones metallorum his menſtruis factæ §. 96. largum aquæ ſaponatæ uſum exigunt. Alcalina quidem ſalia vires acidorum valde infringunt, ſummam tamen ſimul excitant efferveſcentiam, inteſtina lædentem, quam ob rem oleoſis juncta, ſub ſaponis forma mitius agunt. Alcalina quidem ſalia §. 106. & aqua copioſa diluuntur, &, acidis additis, ſubinde infringuntur. Halitus acidos vapores alcalino volatiles, alcalinos vero vel iis ſimiles putridos vapor aceti vel alius acidi temperat & corrigit.

§. 121.

Lenta venena ex plumbo ſimilibuſque parata. §. 99. ſeqq. vomitoria lenia poſtulant, quibus pur-

purgantia medicamenta ſimilia ſubjungenda ſunt. Corpus ſimul foveatur balneo, cum lacte & ſurfuribus, & ſapone crebrius fricetur. Saponacea medicamenta cum oxymelle, & acida alia leniora diuturno uſu proſunt. Quemadmodum enim hæc venena lentius operantur, ſic etiam diuturnus antidotorum uſus requiritur, quibus victus mollis & diæta lactea utiliter adduntur.

§. 122.

Viperæ, ſcorpionis ſimiliumque acriori veneno lædentium animalium, morſus §. 107. *ſeqq.* e vulnere non amplius ſuctione oris elicitur, ſed membrum potius ſupra læſam partem adſtrictius ligandum eſt, vulnus etiam ipſum protinus ſcarificandum & altius incidendum, quo poſtmodum irritantibus atque emollientibus medicamentis, ad largam & diu ſuſtinendam ſuppurationem diſponatur. Optimo quoque cum ſucceſſu, ferro candente admoto, pus movetur. Diaphoreticorum largus uſus nonnunquam profuit §. 119. Oleum olivarum & externe applicatum & interne propinatum, ut ſpecificum multis obſervationibus & tentaminibus probatum eſt.

§. 123.

Symptomata venenorum vehementiſſima ſunt inflammatio & ſpaſmus. Etſi igitur de irritante removendo ante omnia cogitandum, venæſectio tamen, quæ augmentum impedit, imprimis in plethoricis intermittenda non eſt. Ea etiam ob vaſa depleta ſpaſmo medetur, ſed opiata & theriacalia intermittenda non ſunt. Sitis & alia in-

incommoda ipſis antidotis paſſim commemoratis corriguntur.

§. 124.

Hæc in univerſum tantum propoſuimus, magna enim eſt copia corporum, venenata vi prædi-torum, & obſcura eorum indoles. Quamquam autem melius eſſet, rerum harum cognitionem ſupprimere, quam inſtitutis tentaminibus ulterius illuſtrare; cognitorum tamen venenorum effectus & antidota & alia, quæ per obſervationes ſingulares patent, a medicis ſtudioſe diſquirenda ſunt, quo ea quæ a veneficis in detrimentum aliorum miſcentur & propinantur, in conſervationem & ſolatium miſerorum convertantur.

CAPUT III.

IMMINUTIO PLETHORÆ.

§. 125.

Pro varia vivendi ratione & diſpoſitione corporum, plethora ſeu ſanguinis & humorum abundantia ut ſanguinea, obeſa & imbecillium *Pathol.* §. 157. *ſeqq.* ſubinde colligitur, & per cauſſas in febrili evolutione ſæpe ſubito turget maſſa ſanguinis. His quidem venæſectione ſuccurrendum eſt, ſed victus ratio poſtea ita ſimul ordinanda, ut majus augmentum impediatur.

§. 126.

Plethora vera ſanguinea *Pathol.* §. 30 & 307. unicum ferme & promptum a venæſectione auxilium habet, imprimis ſi abundantiæ ſanguinis in variis hominibus accommodata eſt. Vaſis enim cruoris depletis & non nihil contractis, progreſſus humorum ad ſecretoria & alia ſubtiliora vaſa liberior fit, & tandem æquilibrium inter ſolidas & fluidas partes reſtituitur.

§. 127.

In plethora obeſa *Pathol.* §. 30 & 308. venæſectio quidem non adeo paratum continet auxilium; cum vero ſolidorum robur in vaſis ſanguineis quodammodo reſtituat, reſorptio in vaſis minoribus & cellulis in quibus humores abundant facilior redditur, ideoque cruor melius denſatur, eoque aucto, reliqui humores ſubinde imminuuntur, ex qua re cum florido ſæpe corporis habitu æquilibrium ex humorum omnium elaboratione reſtituitur.

§. 128.

In plethora imbecillium *Pathol.* §. 31 & 109. venæſectio inſtituenda non eſt, cum enim ſanguis tantum augeri videatur & cruor omnino deficiat, hoc modo nimium minuitur, & elaboratione reliquorum humorum, imprimis nutrientium, non ſuccedente, debilitas creſcit. Interdum tamen ſi impetus humorum ex variis cauſſis vehementior fuerit, vel hæmorrhagia immineat, quæ magis debilitat, venæſectio ſymptomata compeſcit, ſed

alias

aliis poſtmodum auxiliis, imbecillæ vires confirmandæ ſunt.

§. 129.

Plethora febrilis *Pathol.* §. 32 & 310. ſanguinem, motu inteſtino turgentem & incaleſcentem, oſtendit, in ea itaque vel largis vel repetitis etiam ſanguinis miſſionibus, humores turgeſcentes reprimuntur, vaſis nimirum ad robur ſuum recedentibus & fluida recte moventibus. Caveat tamen medicus, ne vires nimiis cruoris evacuationibus infringat, ſed, ſi ſigna humorum, liberius circulantium, e pulſu & excretionibus apparent, ab iis deſiſtat.

§. 130.

Venæſectionis autem neceſſitas ex ſignis plethoræ *Pathol.* §. 306. *ſeqq.* intelligitur, quibus & copia ſanguinis ſubducendi & tempus recte definitur. Curatoria enim tum, cum ſanguinis copia urget, non intermittenda eſt, & prophylactica etiam ſymptomatibus variis imminentibus, languore, calore, ſomno inquieto cet. definitur ac tum demum admittenda eſt, cum aliter æquilibrium motuum reſtitui nequit.

§. 131.

Quoniam vero multi homines ad vernalem, vel autumnalem, vel ad utramque adſueti ſunt, & ejuſmodi conſuetudines veram tandem neceſſitatem ſanguinis mittendi inferunt, ea quidem interdum concedenda eſt. Quoniam tamen ſæpe ut

ſuperflua nocet, eo reſpiciendum eſt, ut, diæta univerſa recte ordinata, venæſectio minus neceſſaria fiat. Vernali tempore & tum, cum ex lentore humorum hiemali languor accedit, is aliqua ſanguinis evacuatione corrigitur. Autumnalis ex ſignis univerſalibus § 130. indicatur.

§. 132.

Victus jurulentus, ex carnibus gelatinoſis paratus, plethoricis omnibus diſſuadendus, & largior ejus uſus plane interdicendus eſt, quod copiam & motum ſanguinis nimium auget. In omni igitur plethora victus vegetabilis magis convenit, tenendum tamen eſt, cerealia ſemina & ex his præparatos cibos plus nutrire, quam ob rem cum pane bene cocto olera & fructus horæi, qui ſimul blanda refrigerante & roborante vi pollent, optimum nutrimentum præbent. Stimulus ex nimiis condimentis, præcipue aromaticis, plethoricos ſanguineos & imbecillos magis quidem lædit, quod eos ad nimiam alimentorum copiam ſumendam impellit.

§. 133.

Victus vero parcior omnibus plethoricis veris convenit, ac præſtat adeo, largius nutritos moderatum interdum jejunium interponere, vegetabilia nempe parciora cum pauca carne aſſata ſumant, potumque tenuem jungant, hauſtu forte vini boni vel cereviſiæ interdum conceſſo. Jejunia eorum, qui, victu jurulento relicto, potius viſcido ex piſcibus & farinaceis non fermentatis, cum vel ſine ovis & oleo coctis utuntur, minus ſalutaria ſunt.

ſunt. Quamquam enim plethoram imminuere videntur, cacochymiam tamen augent, in quam plethorici obeſi & imbecilles quam maxime proclives ſunt.

§. 134.

Sanguis in plethoricis ſanguineis denſior, in obeſis viſcidior eſt, utriſque igitur potus aquoſus maxime ſuadendus eſt, etſi ventriculus obeſorum potiſſimum fermentati potus ſtimulo carere nequit. In his ptiſanæ, ex radicibus incidentibus & reſolventibus paratæ, vel vini boni & cereviſiæ moderatus uſus potui aquoſo interponatur. Serum lactis acidum & dulce, nec non lac ebutyratum, omnibus plethoricis ſuo modo commendari poteſt.

§. 135.

Hoc ſerum lactis plethoricis imbecillis maxime convenit aqua enim ſimplex & bona, ſanguinem jam nimis tenuem magis diluit, nec eidem rite admiſcetur. Etſi vero potus fermentatus eorum ſanguinem, in phlogoſes pronum, magis exagitat, parcior tamen interpoſitus & analepticus eſt, & fibrarum robur inſtaurat.

§. 136.

Vita otioſa cum victu largo omnem plethoram; præcipue tamen obeſam, auget, exercitio autem corporis circulatio ſanguinis & humorum eorumque elaboratio maxime juvatur, & nimia humorum copia per varias ſecretiones diſſipatur. In

obeſis motus corporis, etſi maxime neceſſarius, difficulter peragitur; frictio, quæ plethoricis a debilitate ſalubris eſt, in obeſis vix idoneum plethoræ remedium eſt.

§. 137.

Animi tranquillitas & moderatus labor plethoram ſæpe alunt, major tamen contentio cogitandi & laborandi vires excitat & ſuperfluos humores diſſipat, imprimis ſi victus ratio & viciſſitudines laboris ac quietis recte dividantur. Vehementes animi affectus plethoricis obeſis parum, ſanguineis vero & iis, qui a debilitate tales ſunt, valde nocent.

§. 138.

Quicquid ſecretiones corporis ſeroſas auget, id ſemper ſanguinis & humorum copiæ detrahit. Sudor corporis motu & interdum medicamentis excitatus, plethoricos obeſos magis levat, quam alios; tamen, ſi nimius eſt, fluidiſſimam humorum partem ſubducendo, ad cacochymiam & obſtructiones minimorum vaſculorum diſponit. Purgationes alvi per draſtica adeo medicamenta plethorici obeſi interdum ferunt, antiphlogiſtica tamen laxantia ex tamarindis, manna & ſalibus, ſed, rhabarbaro interdum addito, aut ſi leniora ſint, etiam repetitis vicibus exhibita, magis conveniunt. Hæc & ſimilia etiam plethoricis veris & debilibus propinari poſſunt.

CAPUT

CAPUT IV.

CORRECTIO CACOCHYMIÆ.

§. 139.

Cacochymia, quæ depravata humorum mixtio eſt *Pathol.* §. 34. *ſeqq.* ad curatoriam indicationem magis pertinere videtur; quoniam autem & in ſanis diſpoſitio ad eam augendam obſervatur, & hi, ſanguinis & humorum incipientes depravationes a medicis in curationibus vernalibus & autumnalibus mitigari poſtulant, de iis hoc loco in univerſum agimus. Monemus tamen, in his nihil certi eſſe, cum depravata humorum indoles cujuſvis corporis ſigillatim examinanda ſit.

§. 140.

Si quis præcipuas ſani hominis functiones, pro virium ratione, ſine languore & cum aliqua conſtantia efficit, tamen maculæ & puſtulæ cutaneæ, & faciei, imprimis circa palpebras & labia color lividus, ſanguinem & humores peregrinis & male mixtis particulis inquinatos eſſe oſtendunt, tum ejus vitæ ratio & præcipui diætæ errores, crebrius commiſſi, a medico diligenter inveſtigentur, & his ſollicite evitatis, univerſa humorum dyſcraſia diluentibus ita corrigatur, ut peregrinæ, &

& noxiæ particulæ per varia colatoria emoveantur.

§. 141.

Primaria quidem cura, diætæ errores corrigens, §. 78. *ſeqq.* maxime difficilis eſt, cum varia vivendi ratio, imprimis victus diverſitas cui plures adſueti ſunt vel ei adſuefieri tenentur, accuratam cauſſarum inveſtigationem vix admittunt. Niſi vero hac ex parte medicus amicorum ſuorum ſanitati proſpiciat, depravatio humorum nunquam penitus tollitur, ſed leviſſima initia ita per annos increſcunt, ut tandem acuti morbi, ſi ingruunt, ægrius tollantur, aut peſſimi morbi chronici ſubinde generentur. Medicus igitur in examinanda & corrigenda labe, humoribus inhærente, ſemper cum cura verſetur.

§. 142.

Humorum dyſcraſia diluentibus quidem præcipue corrigitur, ſed ſpiſſitudo eorum & varia acrimonia præterea blanda reſolventia poſtulat. Hinc vernali potiſſimum tempore, ubi humorum circulatio & blanda perſpiratio aere puriori adjuvatur, infuſis & decoctis quamlibet cacochymiam temperare & delere poſſumus.

§. 143.

Ideo infuſa calida plantarum leniter amaricantium & aromaticarum, oreoſelini, ſcordii, veronicæ,

nicæ, betonicæ cet. bis diebus ſingulis, vel ptiſanæ leniter reſolventes & acrimoniam demulcentes, ex radicibus chinæ, ſaſſaparillæ, ſcorzoneræ, fœniculi cet. una cum potu ordinario; vel ſucci plantarum vernalium, taraxaci, cichorei, hederæ terreſtris, bellidis cet. cum ſero lactis vel juſculo tenui per aliquot hebdomadas matutino tempore propinentur, ſtrictiori diæta ſimul commendata.

§. 144.

Aqua pura frigidiuſcula, humores ſpiſſos & acres quodammodo quidem diluit, cacochymiam tamen omnem non immutat, ut multi arbitrantur, qui eamdem, ut medicinam univerſalem, commendant; intemperatius enim hauſta, tandem omnem humorum elaborationem impedit, & tenuitatem eorum, tandemque ſolidorum ſiccitatem relinquit. Diſſuadeant etiam medici nimium calidorum infuſorum & decoctorum uſum; etſi enim acres quædam particulæ, tamen & blandæ gelatinoſæ ſimul auferuntur, &, ſudoribus nimiis excitatis, ſolida ultra modum relaxantur. Sudoribus calidiore medicamento motis, ſucci plena corpora interdum ſublevantur, exſucca maxime læduntur.

§. 145.

Alvus libera ſemper ſervetur, vel diæta convenienti adjuvetur ut acres & noxiæ particulæ, per univerſalem hanc corporis cloacam, deriventur, nec ſanguinem & humores inficiant. Etſi enim alvus ſtimulantibus medica-

mentis non ſemper ſollicitanda eſt, cum crebriora & valida laxantia & humores nimium ad inteſtina alliciant, & horum robur deſtruant, non incongruum tamen judicamus, vernali tempore, lenioribus laxantibus prophylacticis, cuilibet homini convenientibus, alvum movere, quo hæc corporis excretio juvetur.

PAR

PARS IV.

INDICATIO CURATORIA.

§. 146.

Ad ampliſſimam, ſed præcipuam therapiæ partem nunc accedimus, cum vitia in ſolidas & fluidas partes, vel in has conjunctas inducta, corrigere ſuſcipimus. Etſi vero in corpore compoſito, cujus vita in actionibus mutuis ſolidorum & fluidorum conſiſtit, functiones læſæ ſemper, & in medela ſimul attendendæ ſunt; docendi tamen muneri ſatisfacere non poſſumus, niſi, correctione ſolidorum & fluidorum præmiſſa, ad morbos compoſitos conſiderandos progrediamur.

§. 147.

Hoc vero ordine progredimur ut primo ſolidorum & poſtea fluidorum vitiis medendi rationem proponamus, deinde morbos quoſdam generales compſitos ex motu humorum perverſo & obſtructione vaſorum & viſcerum pendentes, removere tentemus. Dum vero in his corpori ægroto inducendis mutationibus, ſæpe recte progredi non poſſimus, niſi vel ſaburra ex primis viis, vel ſanguis & ſerum ex ſecundis viis evacuentur, & has evacuationes deſcribere, & omnia ad praxin ſpecialem dirigere convenit.

CAPUT

CAPUT I.

CORRECTIO SOLIDARUM PARTIUM.

§. 148.

Etſi vero, cum ſolida ex fluidis fiant & nutriantur, fluida primum conſideranda erant, tamen cum earum elaboratio a ſolidorum vigore pendeat, ideoque vitia ſolidorum, in corruptione fluidorum declaranda, ignorari non poſſint, in re, quæ in orbem tandem redit, definienda ita verſabimur, ut in ſolidis rigiditatem et ſtricturam, poſtea relaxationem & debilitatem, tandem continui læſionem examinemus.

SECTIO I.

RIGIDARUM ET STRICTARUM.

§. 149.

Solidorum rigiditas. *Pathol.* §. 52 & 325. in fibris, vaſis & partibus inde compoſitis, præcipue ſtrictiore corporis habitu, & fluidis parcis, denſis cognoſcitur. Cholerici ideo, magis tamen melancholici, ſenes, & a morbis gravioribus imprimis ſpaſticis convaleſcentes, hoc ſolidorum vitio laborare ſolent.

§. 150.

§. 150.

Strictura fibrarum *Pathol.* §. 54. & 328. a nervis pendet, qui per cauſſas validas irritantes, ad involuntarias, doloroſas, alternas aut continuas contractiones fibrarum muſcularium efficiendas diſponuntur. Hæc cum rigiditate aliquam ſimilitudinem habet, & nos præcipue ad ſpecifica nervis amica medicamenta attendere jubet.

§. 151.

Cum in rigidis corporis fibris partibuſque eo reſpiciendum ſit, ut cohærendi niſus, in particulis, fibras componentibus, imminuatur, hoc autem in machina corporis compoſita non effici poſſit, niſi ad fluidas partes ſimul reſpiciamus per quas ſolida mutantur, indicationes curatoriæ ſequentes ſunt. Sub æquali & moderato corporis motu fluida diluantur, & blande reſolvantur, ſic enim partes ſolidæ humectantur & non nihil emolliuntur. Stricturam nimiam fibræ antiſpaſmodica compeſcant.

§. 152.

Quemadmodum autem præcipua rigiditatis cauſſa, in motu nimio poſita eſt, ſic quies, interpoſito motu moderato, iis, qui ex rigiditate laborant, præcipue convenit. Præterea autem, hæ diætæ regulæ accurate obſerventur. Somnum, qui eos fugit, omnibus modis alliciant, & foveant; in aere temperato, magis humido, quam ſicco, magis frigidiuſculo, quam calido, verſentur; animi affectus, imprimis vehementiores, ſedulo compe-

ſcant

ſcant. His præcipue auxiliis blanda & æqualis ſanguinis humorumque circulatio & elaboratio conſervatur, ex quibus corpori humectatio & aliqua nutritio partium conciliatur.

§. 153.

In victu juſcula tenuia ex carnibus bonæ notæ, cum oleribus recentibus, mollibus, reſolventibus, ſcorzonera, cichorio, ſpinacia, aſparago, nec non farinaceis cerealibus cocta, eligant: ſed jurulentum ſpiſſum & multo magis viſcidum animalium & vegetabilium, quod ſpiſſos nimis humores, rigiditatem non temperantes, offert, fugiant.

§. 154.

Potui aquoſo omnis fermentatus eſt poſtponendus, interdum tamen ob ventriculi ſtimulos conſuetos admittendus; ſed nimis ſpirituoſus & imprimis concentratum ſpirituoſum interdicendum eſt. Potu calido interdum utantur, ſed non abutantur, & ptiſanas cum farinaceis et reſolventibus radicibus, crebrius quidem, ſed ſemper parca doſi hauriant. Sero lactis dulci vel leniter aceſcente refrigerentur, & interdum emulſionibus, ex amygdalis dulcibus, ſemine papaveris cet. paratis, utantur.

§. 155.

Diluentibus autem in potu propinatis, jungantur ſuo modo accommodata reſolventia, ſalia nimirum, nitrum, liquor terræ foliatæ tartari cet.

ve

vel ſucci amari plantarum lacteſcentium, vel gummi ſaponacea varia ſub forma, quo, denſitate ſanguinis nimia reſoluta, hic meabilis reddatur, diluentibus facilior ingreſſus in humores, & in his æqualis diſtributio concilietur, quibus univerſa relaxatio efficitur.

§. 156.

Sed de his fuſius, cum viſcidi reſolvendi modum deſcribemus, nunc tantum monemus, leni alvi ductione interdum rigidum & ſiccum inteſtinorum habitum corrigendum eſſe, & cum olea preſſa vel nimium relaxent vel rancidum generent, acida lenia in cremore tartari, tamarindis & manna illis meliora eſſe.

§. 157.

Cum vero fibræ, rigidiores jam factæ, & canales, ſymphyſi coaliti, *Pathol.* §. 62. in ſenibus præcipue ita mutari nequeant, ut humoribus ubique pervii ſint, relaxationis effectus, qui commemoratis auxiliis obtinetur, humectationem tantum inferre videtur, per quam particulæ tenues, oleoſo aquoſæ, emollientes, aliis denſioribus interponuntur, ut fibræ, ad æqualem cohæſionem & moderatam elaſticitatem non reducendæ, flexiles modo fiant, & fluida inde blandius promoveantur, nec nimis denſentur.

§. 158.

Simili ratione & externæ partes, ut cutis, contextus celluloſus & ſubjectæ membranæ ligamen-

mentoſæ & tendinoſæ, nimia rigiditate affectæ, emolliuntur. Vapores quoque emollientes, ad nares, fauces, anum aliaſque partes admiſſi, ea emolliendo relaxant. Etſi enim aquoſæ mucilaginoſæ & oleoſæ particulæ, fibras per viam nutritionis non mutant, blanda tamen adhæſione humectant, vaporoſæ tamen altius & per vias reſorptionis penetrare videntur.

§. 159.

Præcipue autem ex plantis huc pertinent herbæ malvæ, mercurialis cet. altheæ radix, verbaſci & liliorum flores, ſemina cerealium & alia farinacea, nec non viſcidæ magis ſeminum leguminoſorum farinæ. Præ reliquis vero ſeligantur eæ plantæ, quæ cum vi emolliente vaporoſum antiſpaſmodicum conjungunt, meliloti, chamomillæ & ſambuci flores, farinæ ſeminum lini & fœnugræci, nec non gummi ſaponacea, pro interno uſu ſæpe laudata. Oleæ ſeminum & fructuum preſſa, & lac & vitellum ovorum, nec non pinguedines animalium liquefactæ.

§. 160.

Medicamenta hæc externa varia ratione applicantur. Pulveres, ex nonnullis parati & cuti inſperſi vel in ſacculis involuti perſpirationem fovent, & humores ad emolliendum idoneos alliciunt. Fortius agunt vapores, fomentationes, cataplaſmata & emplaſtra, ſi blando calore adjuventur. Linimenta & unguenta, inungendo & fricando applicata, interdum utilia ſunt, balnea vero & particularia & univerſalia viribus emollientibus

tibus referta aliis conveniunt. Vapor in cavitate abdominali recens mactati animalis ex calore blando & tenui viſcido, rigidas extremitatum partes relaxat. An perſpiratio vicina junioris & ſani hominis, communicandis vaporibus ſanis, rigiditatem ſenilem corrigat, dubium eſt.

§. 161.

Plurima ex his & ſtricturas ſpaſticas corrigunt, quæ tamen cum non ſolum in rigida, ſed etiam in laxa fibra obſervetur, & ab inæquali & nimis vehementi nervorum actione pendeat, *Pathol.* §. 57. antiſpaſmodicis medicamentis moderanda & coercenda eſt. Caſtoreata, ſuccinata, ambrata & moſchata medicamenta hoc præ reliquis præſtant, dummodo cauſſæ irritanti & idioſyncraſiæ ægrorum recte accommodentur. Nec opii, nec aliarum plantarum narcoticarum vires negligendæ ſunt, dummodo eorum uſus a prudenti medico dirigatur.

SECTIO II.

LAXATARUM ET DEBILIUM.

§. 162.

Laxitas ſolidorum, *Pathol.* §. 51 & 324. in fibris, vaſis & partibus ex his compoſitis, præcipue e molliori corporis habitu, & fluidis copioſis viſcidis, plus minus immobilibus, cognoſcitur. Sanguineum igitur temperamentum, magis tamen phlegmaticum, laxitatem fovet, infantes & ſequior

ſexus, & omnes deſidiæ dediti, hoc ſolidorum vitio laborare ſolent.

§. 163.

Debilitas ſolidorum *Pathol.* §. 53 & 326. a ſolo defectu vel inertia fluidi nervei pendet, neque ſolum in laxis, ſed etiam in rigidis fibris ſe exſerit, in utriſque igitur difficilem & languidam actionem efficit, quæ ſi vel maxime niſu quodam hominis aliquandiu intendatur, mox tamen languorem inſuperabilem relinquit. Hæc in febribus acutis malignis ſæpe ſubito oritur, & gravitatem morbi evidenter demonſtrat.

§. 164.

Quamquam vero laxitas & multo magis debilitas remediis nutrientibus & roborantibus, analepticis & ſtimulantibus, in indicatione vitali declaratis §. 39. ſeqq. vinci poſſe videntur, ex una tamen parte copia humorum ſeroſo pituitoſorum, quæ laxitatem alit, blande removenda, ex altera vero vis fibræ ultimæ non nihil ſuſtinenda eſt, donec nutritio univerſa per elaborationem humorum univerſam inſtauretur.

§. 165.

Ab evacuationibus igitur, imprimis alvinis, conſtitutioni cujuslibet ægri accommodatis, initium faciendum eſt, quas ſuo loco ulterius pertractabimus. Nunc tantum monemus, in hac corporum diſpoſitione rhabarbarina medicamenta ideo commendanda eſſe quoniam præter evacuandi vim blande roborant, nec ſiccitatem moleſtam inducunt.

§. 16.

§. 166.

Quod ſi præter ſeroſo pituitoſam cacochymiam, aliæ & graviores corpori moleſtæ ſunt, difficilis & ſæpe deſperanda eſt curatio, cum enim earum correctio ſimul inſtituenda ſit, morbus magis complicatus trahitur. Tentandum itaque eſt, an debilitas non tantum iis, quæ indicatio vitalis §. 39. *ſeqq.* docuit, ſed, additis etiam nonnullis medicamentis, vim nervorum inſtaurantibus, excitari poſſit.

§. 167.

Eſt in hac re maxima virtus cortici peruviano tribuenda, qui, ſi bonæ notæ eſt, nullo modo adſtringit, ſed evacuationes magis juvat, quam cohibet, & vim elaſticam & vitalem fibræ inſtaurat, quod certe ex uſu infuſi frigidi aquoſi apparet. Serpentaria virginiana & valeriana vires nervorum in ſuſtinendis actionibus minimæ fibræ quoque juvant, & reliquas curationes, debilitatem excitando ſuſtinent, his itaque recte præmiſſis, tandem ad roborantia medicamenta, quæ laxitatem fibræ corrigunt, attendendum eſt.

§. 168.

Indicationi roboranti, quæ particularum, fibras componentium, majorem cohæſionem & niſum exigit, tum demum eventus reſpondet, cum vaſorum actio in fluidis tranſmittendis juvatur. Particulis itaque nutrientibus gelatinoſo lymphaticis non prorſus deficientibus, aliæ medicatæ blande roborantes afferuntur, quæ cohæſionem &

 aſſi-

aſſimilationem efficiunt. Et ſi vero roborantia medicamenta, quæ ex adſtringente indole cognoſcuntur, ad primas tantum vias, nunquam autem ad minima vaſa, pertingere videntur, non omnis tamen penetrandi vis iis deneganda eſt.

§. 169.

Motu & frictione corpora optime roborari poſſe, & fructus horæos ſubacidos & ſubadſtringentes cum nutritione robur inferre, §. 56. *ſeqq.* oſtendimus. Cum vero exercitatio corporis in ægris nulla locum habeat, nec frictio ſemper diu continuari queat, conſtrictio partium per faſcias extremitatum, præcipue inferiorum, non ſine fructu eſt, qua cellulæ, vaſa & viſcera, externe adjuta, interdum ad liquida tranſprimenda ſatis roborantur. Hæc certæ conſtrictio etiam ad alias partes extendi poteſt, niſi copia & dyſcraſia humorum mechanicam hanc vim inutilem & noxiam reddant.

§. 170.

Aer temperatus & ſubfrigidus ut ſuperficiem corporis univerſam roborat, ita etiam ægris, quorum habitus cutaneus tepore lecti relaxatus eſt, prodeſſe ſolet; ſudores enim intra limites æqualis perſpirationis coercet. Caute igitur admiſſus aer liberior gravioribus ſæpe morbis & exanthematicis quoque levamen affert, neque enim ſecretionem cutaneam ſupprimit, ſed ita moderatur, ut humores corrupti ſæpe erumpant, nec ad internas ſedes repellantur.

§. 171.

§. 171.

Aqua temperate frigida, cum frictionibus particularibus & balneis univerſalibus, cutim non ſolum roborat & ſudores in perſpirationem blandam mutat, ſed ore hauſta & primis viis & aliis internis partibus roborandis convenit. Sudoris itaque profuſi, nec critici, ſed ſymptomatici, qui totum corpus infirmat, efficax remedium eſt, ſpongiis, aqua frigida madidis, corpus fricare. In ſumma humorum malignitate hoc quidem non ſufficit, ſed, ea, ſi fieri poteſt, ſuperata, robur balneis ſubfrigidis reſtituatur.

§. 172.

Roborandi effectus in balneis martialibus v. c. Lauchſtadienſibus, & aliis magis cernitur, & balnea, ſcoriis ferri additis, parata ſimilem ferme vim habent. Sed & hæc ſubfrigida ſint, calida enim relaxant. In thermis & aliis aquis medicatis embroche (*Duſche*), admiſſo ad partem quamdam largo aquarum flumine cum impetu & frictione convenit. Stillicidia aquæ, aceto & ſale ammoniaco ſaturatæ & ex alto loco demiſſæ, impetu & frictione partis diſcutiunt obſtructos ex laxitate tumores, v. c. in genu articulo.

§. 173.

Si viſcidi humores laxitatem alant, ideoque illi ſimul reſolvendi & ſolida laxa roboranda ſint, balſamica ſic dicta tonica medicamenta egregium uſum habent. Præter lignum guajacum & ſaſſafras, radices pimpinellæ, imperatoriæ, angelicæ

cet. proſunt. Gummi laccæ & hederæ, ſuccinum, myrrha & maſtix huc referuntur, ex his enim præter vim reſolventem, a gummoſo reſinoſis particulis pendentem, fibras incitandi vis quoque animadvertitur. Priora in decoctis aquoſis concentratis, omnia vero in ſolutionibus ſpirituoſis efficacia ſunt. Gummi laccæ ſæpius ad gingivas laxas roborandas applicatur.

§. 174.

Omnes plantæ amaræ v. c. gentianæ rubræ radix, lignum quaſſiæ, abſinthii, centaurii minoris, trifolii fibrini, cardui benedicti herbæ cet. ob abundantiam particularum terreſtrium, ſalinis intimius junctarum, roborandi vi pollent, & cum in infuſis & decoctis nauſeoſa nimis ſint, in extractis & variis inde præparatis medicinis cum fructu propinantur. Imprimis vero herba & ſummitates millefolii, non adeo amaræ & nauſeoſæ, effectu ſimili laudatur, & ab imbecillis etiam cum juſculis tenuibus coctæ ſumuntur.

§. 175.

Quemadmodum autem cortex peruvianus ſive chinæchinæ debilitatem corrigit §. 167, ſic multo magis robur elaſticum reſtituit. Ab univerſa hac ejus virtute plurimæ aliæ, a medicis laudatæ, imprimis antiſeptica pendet. Præcipue autem motus febriles vel temperat vel ſuſtinet; quæcumque enim ſit dyſcraſia humorum, febrim movens, ea tamen mutari & ſubigi poteſt, ſi robur ſolidarum partium in minimis ſervetur. In inopia tamen & malignitate humorum, & ubi ſolida non rela-

relaxata ſolum, & quodammodo debilitata, ſed omni vigore deſtituta ſunt, hoc remedium non valet. In macilentis & ſiccis, & ultimæ nutritionis defectu, interdum plus nocet, quam juvat. Si, durante ejus uſu, ſe & excretiones liberæ manent & inſtaurantur, auxilium certius expectandum eſt.

§. 176.

Quemadmodum autem imbecillis infuſum frigidum commendavimus §. 167. ſic concentrata infuſa vinoſa & decocta aquoſa iis inſerviunt, qui vires non prorſus depreſſas, habent, imprimis ſi in ſtatu convaleſcentiæ, poſt validas febres alioſque morbos, cum nutritione blanda robur partium reſtituendum ſit. Extractum ejuſque ſolutio in aqua cinnamomi & ſimilibus non adeo efficax videtur, & iis forte tantum concedendum eſt, qui magnas medicamentorum doſes reſpuunt. Si functiones primarum viarum adhuc vigent, pulvis etiam, vel aqua ſubactus vel electuariis involutus, utilis eſt.

§. 177.

Etſi vero cortex peruvianus præ reliquis medicamentis roborantibus laudatur, ſunt tamen & alia medicamenta: quæ interno uſui accommodata, roborantem tantum, non fortiter adſtringentem, vim habent. Sic acida vegetabilia & acetum ipſum roborando ſæpe diaphoreſin excitant. Vina etiam auſtera rubra, pontac dicta, & nobiliora alia his ſimilia, præterea etiam analeptica & roborante vi pollent. Ex cydoniis parata medica-

menta, ſucci acaciæ & aliorum fructuum ſubadſtringentium v. c. rob ex ſorbi & corni baccis paratum, laudari quoque meretur.

§. 178.

Tamariſcus, fraxinus, pentaphyllum, tormentilla, biſtorta, lapathum, ſanicula, pyrola, alchemilla, aliæque plures plantæ, in materia medica indicatæ, in corticibus, radicibus & herbis vires ſubadſtringentes habent, &, dummodo aptis medicamentorum formis propinentur, uſu quoque interno proſunt.

§. 179.

Etſi vero hæc & alia medicamenta ſimplicia, vel largo vel diuturno uſu ſiccant, & potiſſimum viis primis hoc vitium inferunt, externo tamen uſu ſæpe utilia ſunt. Sic balnea univerſalia & partialia, epithemata humida & ſicca, ex his parata, vel cum ſpongiis vel pannis laneis ad partes roborandas applicata, leni ſtimulo & evidenti adſtrictionis ſenſu robur fibrarum augent. Suffitiones ex ſuccino, maſtiche, ladano cet. & calore, & particularum reſolutarum indole ad tumores œdematoſos adhiberi poſſunt, niſi interna partium diſpoſitio hæc medicamenta diſſuadeat. Epithemata quidem in aqua coqui poſſunt, addito tamen vino rubro & aceto.

§. 180.

Et acida mineralia huc referri merentur. Terris nobilioribus bolo armenæ & terræ lemniæ, non

non tantum ex terreſtrium & martialium particularum vi, ſed ex acido quoque adhærente roborandi efficacia tribuenda videtur. Multi commendant lapidem hæmatitem, quem tamen minus ſolubilem judicamus. Alumini præter vim reſolventem etiam roborantem eſſe, varia tentamina oſtenderunt.

§. 181.

Vitriola martis vel nativa & depurata, vel arte facta, quæ martis particulas, acido ſolutas, continent, non ſolum externo, ſed interno quoque uſui deſtinata ſunt, etiam aquis fontium medicatorum varia ratione admixta, roborant. Etſi vero in Egranis & Selteranis præcipue fontibus parciora reperiuntur, & mitius agunt, in Pyrmontanis tamen & Spadanis evidentior eorum vis percipitur. Vitriola veneris, externo uſui deſtinata, robur quoque fibris conciliant.

§. 182.

Martis quidem limatura ob denſitatem iners medicamentum videtur, ſed, quoniam in primis viis ſolvi poteſt, id quod vi acidi vegetabilis in iis interdum ſubſiſtentis, fieri cognoſcimus, in pulveribus & pilulis, cum extractis amaris & gummi ſaponaceis roborantibus non ſine fructu propinatur. Ejus etiam ſolutiones cum menſtruis v. c. vino rhenano, & in tincturis martialibus recte præparatis egregios effectus monſtrant, dummodo doſis ſatis larga fuerit.

§. 183.

Efficacia autem martis non in primis viis tantum ſubſiſtit, ubi eo ſolutæ fœces alvinæ nigro colore tinguntur, ſed obſervatione conſtat, hanc ejus vim roborantem altius penetrare, & lymphæ tenacis & viſcidæ, a laxitate partium pendentis, remedium eſſe. Imbecillis quidem corporibus exhibetur, dummodo non prorſus ſicca ſint, in his enim ſe & excretiones magis cohibere, quam juvare videtur.

§. 184.

Multi ſunt morbi, a nimio, imprimis jurulento victu, abuſu potus calidi et vita otioſa originem trahentes, qui laxitatem partium inducunt. Cum itaque humores, non ſatis elaborati lympham tandem tenacem reddiderunt, non ſolum reſolvendis, ſed ſimul roborandis ſolidis corrigendi ſunt. Nec nutritio eorum, qui morbo gravi debilitati ſunt, recte procedere poteſt, niſi roborantibus medicamentis juvetur. In noſtris itaque ægris neglectus potius, quam abuſus horum medicamentorum vituperandus eſt. Reſpiciat tamen medicus ſemper ad temperamentum ægri & morbi differentias, ita enim de noxa & auxilio roborantium facile convincitur.

§. 185.

Quamquam autem externus roborantium uſus in laxitate partium mitiſſimus videtur, & ideo nocere nequit, partes tamen, quibus applicantur, probe diſcernendæ ſunt; tumores enim interdum ra-

roborantibus facile diſcutiuntur. Quemadmodum autem in contextu celluloſo ſubcutaneo humores coguntur, ſic in tenuiore, ad glandulas follicoloſas ſito, multo magis in glandulis lymphaticis, blandum reſorptionis negotium turbatur, & ſcirrhi naſcuntur, ſi partes adſtringentibus nimis adficiuntur. Etiam tumores arthritici, nimio roborantium uſu tentati, ſæpe irreſolubiles redduntur.

SECTIO III.

VULNERE DIVISARUM.

§. 186.

Vnitas ſoluta *Pathol.* §. 58. ſive vulnus in genere multis modis differt, imprimis ratione partis & cauſſarum, quæ illud efficiunt, varia nomina accepit. *Pathol.* §. 70. & ſignis ſuis cognoſcitur. *Pathol.* §. 334. 335. Nos, qui fundamenta doctrinæ chirurgicæ, ut paſſim aliis in locis, ſic hic potiſſimum ponimus, de læſione continui in partibus corporis omnibus in univerſum agimus.

§. 187.

Neque vero tantum vulnera mollium partium, varia ratione inflicta, ſed etiam oſſium vulnera & fracturas attendimus. Quorum ſanatione minus proſpere ſuccedente, cum ulcera relinquantur, de horum etiam curatione ita dicemus, ut, indicationibus univerſalibus & remediis propoſitis, monita adjungamus, quæ præcipua hæc chirur-

gia

giæ capita illuſtrant, curationesqne recte definiunt.

§. 188.

Vulnera pura ſanorum hominum naturæ beneficio ſanantur. Cum enim ſanguis & humores effluant, & vaſa læſa ſubinde conſtringantur, ſuperficies labiorum ſenſim tenui humore lymphatico irroratur, ex quo tandem cicatrix denſatur. Etſi vero tum quoque, cum fibræ & vaſa magis contrita, quam diſciſſa ſunt, & peregrinæ quædam partes inhærent, depuratio, humorum affluxu, efficitur, at ipſa conſolidatio ſequi poſſit, tardior tamen eſt curatio, quam chirurgi auxilium juvat & accelerat.

§. 189.

Ubi ergo vulnera, immiſſis particulis peregrinis, inquinata ſunt, extergendo, aut ſi hoc non ſufficit, ſuppurando depurantur. Difficilis eſt curatio vulnerati, qui impuris ſuccis, ad vulnus copioſius derivatis ſcatet; cum enim omnis cacochymia immutanda & corrigenda eſſet, quod brevi fieri nequit, aut ulcera generantur, aut ſanatio vulneris retardatur. Juvat eamdem attentio chirurgi in vulnere depurando, quies & moderatus calor læſæ partis, diæta accurata, imprimis in victus ſelectu, & derivatio blanda humoris acris & ſeroſi ad varia corporis colatoria.

§. 190.

§. 190.

Vulnus recens attente perluſtretur, quo particulæ corporis lædentis, vel aliæ, cum eo introductæ, caute removeantur: ſic v. c. feſtuca impreſſa, vel pulveris pyrii vel plumbi particulæ eximantur, ne inflammationem & ſpaſmum leviorem, ut effectus conſuetos vulneris, premendo & irritando, nimium augeant. Quod, ſi ab initio fieri nequeat, ſuppuratio, quæ poſt inflammationem nimis conſtrictas fibras ſeparat, peregrinis particulis, cum pure remotis, vulnus purum reddit.

§. 191.

Levior inflammatio, in ore vulneris oborta, non reprimenda eſt, quoniam ſanationem juvat, gravior autem ſuo modo coerceri poteſt. Præter venæſectionem, & in vehementiori inflammatione repetitam, parti ipſi dolenti medicamenta emollientia, quæ ſuppurationem accelerant, partibus vicinis, ad quas inflammatio excurrit, eodem modo, ut in ſugillatione epithemata diſcutientia ex decoctis herbarum amararum non nihil aromaticarum v. c. abſynthii, hyſſopi, ſcordii cet. applicentur *). Propinentur interea temperantia acida, nitroſa cum diluentibus &, ſi opus eſt, alvus vel clyſmate vel leni purgante ducatur.

*) „Differentia medicamenti, parti læſæ & confini- „bus applicandi omnino attendenda eſt, ſi enim „emollientia tantum applices, corruptio humorum „acceleratur, ſi diſcutientia ſola, ora vulneris ex- „ſiccantur.“

§. 192.

§. 192.

Accurate etiam attendendum & ex anatomica partium cognitione ac ſymptomatibus dijudicandum eſt, utrum vulnere arteria vel vena major, an nervus vel alia pars nervoſa dilacerata vel diſciſſa; an os, vel ex parte, vel ex toto fractum, vel ſede ſua demotum ſit, ut non tantum vulneri in univerſum, vel etiam partibus ſingulis proſpiciatur. Præterea etiam vulnus ſpecillo caute examinandum eſt, an in cavitatem corporis penetraverit, ut damna, imprimis ab effuſione & corruptione ſanguinis & humorum metuenda, caveantur.

§. 193.

Haemorrhagia levior non protinus ſupprimenda eſt, gravior vero, vel parte læſa obvolvenda, vel cavo vulneris linteis carptis ſiccis replendo, ſiſtitur. Arteria, pulſando ſanguinem per intervalla emittens, ex parte læſa, nec tota diſciſſa, penitus diſcindatur, ut oſtium ſe contrahat, vel fungo agarici, molliter præparati, oſtium prematur & obturetur, ne ulterius ſanguinem emittat. Major arteria læſa, quæ etſi oſtium quodammodo contractum eſt, magnam tamen copiam ſanguinis effundit, arripiatur & ligatura conſtringatur. Venæ læſæ protinus collabuntur nec, niſi magnæ & varicoſæ interdum comprimendæ, & ligandæ ſunt.

§. 194.

Monemus tamen, ſpiritum vini rectificatiſſimum, alioſque ſtipticos liquores, cum acidis paratos,

tos, vaſa nimium ſtringere & ſuppurationem futuram impedire: pulveres vero, tela araneorum & alia auxilia vulnera coinquinare, & diſquiſitioni eorum, ſi quidem opus fuerit, impedimento eſſe. Si in extremitatibus corporis præcipue magna arteria læſa eſt, aptis faſciis, imprimis faſcia tortili, ramus princeps, ex quo arteria læſa derivatur, comprimatur.

§. 195.

Nervus quoque, ex parte læſus, diſcindendus eſt, cum fibræ, nondum diſciſſæ ideoque vehementer tenſæ, dolores, ſpaſmos & inflammationes efficiant. Tendinum, membranarum aponeuroticarum ſimiliumque partium nervoſarum eadem eſt ratio. Cum vero diſciſſio vel fieri nequit, vel alia & grauiora incommoda infert, tum dolore per emollientia, aliqua vi anodyna ſimul prædita, ſopito, & ſuccedente puris geneſi, fibris nervoſis exſuccis ſeparatis, vulneri conſolidando locus conceditur.

§. 196.

Oſſium fractura, ſi partes vicinæ molliores parum læſæ ſunt, extenſione unius partis oſſis, & contræxtenſione oppoſitæ ita in tranquillum & naturalem ſitum reponitur, ut ſervata quiete extrema confracti oſſis coeant; ſi vero partes diffractæ vel ex vulnere eminent, vel a reliquo oſſe jam ſeparatæ hærentes fluctuant, inſtrumentis aptis decerpendæ & educendæ ſunt. Cum vero pars oſſis perioſtio nudata vel aere vel acri humore tacta emoriatur, exfoliatio ſive ſeparatio partis mor-

mortuæ a ſana & viva patienter expectanda eſt; antequam vulnus conſolidetur.

§. 197.

Cum ea, quæ ad curationem vulnerum naturæ viribus & auxiliis internis præſtandam pertinent, §. 188. ſeq. indicaverimus, & diſquiſitionem partium, vulnere læſarum, chirurgo commendaverimus §. 190. ſeqq. mutationes etiam labiorum vulneris varias & leviores & graviores & medendi methodum deſcribemus, ut tandem de conſolidationis vulneris modo exponi poſſit.

§. 198.

Ubi labia vulnerum leviori quidem inflammatione turgent, ſed ſicca & rigida ſunt, blandis emollientibus fibras relaxare & ad affluxum humorum, ſuppurationi neceſſarium, diſponere convenit. Medicamenta vero in forma unguentorum, cataplaſmatum & emplaſtrorum ita adhibenda ſunt, ut labia vulneris pulvillis ex linteo carpto, qui unguentum excipiunt, tegantur, poſtea, ſi opus fuerit, emplaſtra & cataplaſmata iis imponantur.

§. 199.

Præter plantarum emollientium ſuccos & olea preſſa, pinguedines animalium puræ, non rancidæ, baſin medicamentorum exhibent. Olea preſſa cum plantis balſamicis digeſta v. c. oleum hypericonis egregii uſus ſunt. Cum enim oleoſa & pinguia nimis relaxent, & lenteſcentia ſint, vel vitello ovorum ſubiguntur, vel melle & terebin-

tina,

Digitized by Google

thina, in quibus acidum vegetabile eſt, non nihil acuuntur. Balſamus ARCÆI exemplo ſit, qui ex therebinthina, gummi elemi & pinguibus componitur; unguenti enim digeſtivi eſt, non ſolum emolliendo relaxare, ſed leni etiam ſtimulo affluxum humorum efficere.

§. 200.

Si nimium humorum ad vulnus affluit, nimiaque ſuppuratio fit, ſicca vulnerum obligatio prodeſt, quæ, ſuperfluos humores ſugendo, efficit, ut ora vaſorum, in vulnus hiantium, nonnihil anguſtentur. Aqua ſclopetorum ſi ſemiſpirituoſa & balſamica eſt, ſuppurationem moderatam conſervat. Pulvis myrrhæ, maſtichis & ſuccini vulneribus inſperſus, vel potius ex his paratæ eſſentiæ balſamicæ pulvillis applicatæ, magis ſiccant; his enim vaſa roborantur, affluxus humorum compeſcitur, & vulnera ad coaleſcendum diſponuntur.

§. 201.

Vulnera impura crebrius quidem abſtergenda ſunt, puriora vero & ad conſolidationem tendentia rarius obligentur, ne lymphaticus ſuccus nimis abſtergatur. Si itaque vaſa in fundo & margine vulneris ſatis denſata, humores tenues parcius tranſmittunt, ſenſim ita ſiccantur, ut, callofis fibris intimius junctis, cicatrix formetur; quæ, quamquam ad ſanæ cutis indolem nunquam accedit, lente tamen exſiccanda eſt, ne nimium calloſa fiat, ſed, accedente tenui halitu, ita emolliatur, ut etiam perſpirationi locus aliquis ſit.

§. 202.

Labia vulneris & vicinæ partes neceſſaria inflammatione non ita tumentes, ut commoda ſuppuratio ſuccedat, ſed potius in laxo contextu celluloſo humores putridi hæreant, & prorepant, ideoque gangræna *Pathol.* §. 77. oriatur, epithematibus & cataplaſmatibus ex herbis amaricantibus & leniter aromaticis, §. 190. moderate calentibus fovenda ſunt. Magis expedit aromaticas plantas, ut rutam, ſalviam cet. eligere, pro ratione ægri & vehementia morbi, vel cum vino, vel cum aqua coquere vel acetum vel ſal ammoniacum addere.

§. 203.

Interdum ſi gangræna nimis ſicca eſt, quæ ſiccitati vulnerum medentur §. 197. *ſeqq.* interponantur. Quo autem horum medicamentorum vis altius penetret, cruſta gangrænoſa incidatur, & partes corruptæ ſubinde removeantur, nova enim inflammatio, & melior ſuppuratio, corruptas tandem partes a ſanis ſeparat, ulcuſque gangrænoſum purum reddit. Interea roborantia & cardiaca medicamenta febris moderandæ cauſſa propinentur.

§. 204.

Gravius malum eſt ſphacelus *Pathol.* §. 77. qui partes ipſas organicas penetrat, deſtruit & fœtidiſſima putredine reſolvit, quibus malis antiſeptica epithemata occurrunt, §. 201. quæ ſimul partes vicinas defendunt. Emortuæ vero partes altius conſcindendæ ſunt, ut, ſi fieri poſſit, pure per inflammationem moto, a ſanis ſeparentur. Si

pars

pars læſa conſervari nequit, ibi præſcindatur, ubi ea adhuc ſana eſt, ne corruptio clandeſtina ulterius ſerpat. Si gangræna ſicca eſt, & vires ad amputationem non ſufficiunt, alcohol vini applicetur, quo emortuæ partes exſiccentur & corruptionis progreſſus cohibeatur.

§. 205.

Carcinomatica glandularum & partium ſimilium vitia *Pathol.* §. 78. quæ, cum ſcirrhus in geneſi ſua non cohiberi, nec poſtea reſolvi & diſcuti, nec exſcindi poteſt, ex materia ejus acri & rodente, in vaſis mora, oriuntur, ſero demum tumore exſcindendo ſanare velle, inutile eſt, cum virus cancroſum, in corpore diffuſum, facile recrudeſcat, & alia loca occupet. Externa & ſæpe palliativa tantum cura applicatione acidorum mineralium dilutorum, quoniam putredinem cohibent, & ob dolores intenſos vario narcoticorum remediorum uſu, efficitur.

§. 206.

Ulcera, non tam maligna, quæ in habitu cutaneo proſerpentia ad contextum celluloſum penetrant, nec bonum pus, ſed ichoroſam plus minus viſcidam materiam emittunt, correcta internis medicamentis humorum depravatione, facile exſiccantibus ex herbis amaris cum calcis vivæ aqua decoctis, vel aqua phagedænica curantur: ſi vero cruſta tenax ora ulceris cingit, ſi caro fungoſa propullulat, ſuperficies cauſticis, v. c. alumine uſto, irritanda eſt, quo laxa nimis caro deſtruatur. Cum enim butyrum antimonii & lapis cauſtibus

chirurgorum nimis ſe diffundant, lapidem infernalem potiſſimum in hunc uſum adhibent. Interdum expedit unguento digeſtivo, mercurii præcipati rubri doſin congruam admiſcere, ut, cruſta emollita & parte ſana non nihil irritata & inflammata, ſuppuratione prægreſſa, conſolidationi locus detur.

§. 207.

Ulcera vero ſinuoſa atque fiſtulæ *Pathol.* §. 79. horum medicamentorum uſum non concedunt, nec enim inſinuare ſe, nec applicari poſſunt, hinc ſectione varia aperiantur, poſteaque cruſta ſcarificando, vel cauſticis deleatur, ut, leniter inflammata parte vicina, ſuppuratio ſuccedat, qua puritas efficitur, cui exſiccatio ſuccedit. Si vero ſecari nequeunt, arrodentis & inflammantis medicamenti v. c. ſpiritus ſalis ammoniaci, injectio interdum idem præſtat. Nunquam tamen ſectio & injectio fiat, niſi cavo ulceris accurate examinato, ne partibus vicinis læſis, major noxa oriatur.

§. 208.

Læſiones hactenus conſideratæ, quæ molles partes profundius penetrant, ad oſſa ipſa progreſſæ cariem inducunt. Duriora plus reſiſtunt, quam ſpongioſa, ſi autem ex vitiatis humoribus & medulla, deſtructio ab interno oſſis cavo extrorſum procedit, exoſtoſes, tophi & graviſſimum malum ſpinæ ventoſæ ſeu pædarthrocaces, generantur.

§. 209.

Si caries ab externa cauſſa inducitur, exſiccatio & ſeparatio laminarum, quam exfoliationem dicimus,

mus, facile efficitur, dummodo ſatis vigeat æger Adivuantur tamen ſeparandis & perforandis laminis ſiccis, quo ſuccus nutriens eas facilius removeat, & novum perioſtium inducatur. Oleum caryophyllorum, euphorbii pulvis & eſſentia irritando, putredinem coercendo, & exſiccando, ſeparationi corrupti oſſis ſerviunt.

§. 210.

Medicus autem in progreſſu harum curationum externarum ex aliis doctrinæ noſtræ capitibus internam medendi methodum recte repetat & in febre moderanda, rigiditate & laxitate corporis mutanda, cacochymia, quantum fieri poteſt, corrigenda, indicationes recte formet & idonea medicamenta ſeligat, imprimis vero diætam idoneam præſcribat.

§. 211.

Letalitas vulnerum ex partis læſæ ad vitam ſervandam neceſſitate, ex depravata indole ſolidorum & fluidorum in ægro, & applicatione minus convenientium remediorum dijudicatur. In criminali vero jure vulnus abſolute lethale dicitur ſi pars ad vitam plane neceſſaria vitiata ſit, & humores vitales effluxerunt, ut in vulneribus cordis, majorum vaſorum, nervi principis cet. in quibus quidem nullum exemplum ſanationis præſtitæ proſtat. Reliqua vulnera, quæ in ſanis de reliquo hominibus accurato auxiliorum uſu unquam ſanari potuerunt, ſi tamen lethalitatem induxerint, per accidens lethalia dicuntur. Dubias lethalitatis definitiones medicina forenſis dijudicat.

CAPUT II.

CORRECTIO FLUIDARUM PARTIUM.

§. 212.

Vitiis ſolidorum hactenus conſideratis & medendi ratione in univerſum definita, fluidorum quoque vitia, tenuitatem, ſpiſſitudinem & acrimoniam ſigillatim examinabimus, ſic enim de læſa utrorumque actione mutua in progreſſu humorum per vaſa, ſequenti capite melius dici poterit.

SECTIO I.

TENUITATIS SIVE HUMORUM TENVIUM.

§. 213.

Tenuitas humorum, cacochymia aquoſa ſeu ſeroſa dicta *Pathol.* §. 38. ex ſuis ſignis cognita *Pathol.* §. 313. non niſi eos tentat, qui relaxata & debilia ſolida, indeque viſcera maxime infirma habent, quorum ſanguis non ita denſatur, ut oleoſi & gelatinoſi humores inde prodeant. Quamquam vero ſeroſa colluvies facile per colatoria ſecedit, tamen non augenda eſt medicamentis, cum corpora inde marceſcant. In univerſum potius eo attendendum eſt, ut, laxitate & debilitate ſolidorum correcta, robur vaſorum & viſcerum elaborationi humorum neceſſarium ſuſtineatur.

§. 214.

§. 214.

Cum in imbecillibus tenuitas ſit, vel certe humores nimis tenues, imbecillitatem & veræ nutritionis defectum inferant, ea, quæ de conſervatione virium per alimenta §. 42. *ſeqq.* in indicatione vitali declaravimus, recte obſervanda ſunt. Etſi enim acrimonia tenuitati facile ſe jungat, tamen ea, quæ de farinaceis vegetabilium & jurulentis animalium partibus, nec non de lacte declaravimus, abunde oſtendunt, acrimoniam iis ſimul obvolvi & temperari.

§. 215.

Medicamenta, quæ incraſſantia dicuntur & tenuitati opponuntur, ſunt viſcida, ut gummi arabicum, tragacantha cet. quæ, cum ſubigi nequeant, magis nocent. Ptiſanis ex chinæ, ſcorzoneræ & fœniculi radicibus adjiciatur radix ſymphyti, quæ cum blanda mucilagine aliquam vim roborandi conjunctam habet. Medicamenta ex calcibus plumbi & aliorum metallorum, quæ a nonnullis laudantur, non tam tuta, quam noxia ſunt incraſſantia, cum tenuitatem ſeri non corrigant, ſed lympham coagulent, nervíſque, quibus robur vitale excitari debet, vim inferant, minimaque ſolida nutriri non permittant.

SECTIO II.

SPISSITUDINIS SIVE HUMORUM SPISSIORUM.

§. 216.

Nimia humorum ſpiſſitudo, quæ pituitoſa & atrabilaria cacochymia continetur, *Pathol.* §. 39. *ſeqq.* & de cujus ſignis *Pathol.* §. 314. *ſeqq.* dictum eſt, non aquoſorum tantum & diluentium medicamentorum ingeſtionem, ſed ea quoque, quæ ingreſſum aquoſarum particularum in ſanguinis & humorum mixtionem juvant, poſtulat. De diluentibus igitur & reſolventibus agendum eſt, ita tamen, ut cum pituitoſi humores laxitatem, atrabilarii rigiditatem fibrarum inferant, ad correctionem jam ante declaratam ſimul reſpiciatur.

§. 217.

Aqua ſimplex omniſque potus aquoſus diluentem vim habet, non ingurgitandus tamen, ſed iterato & parco hauſtu ſumendus, ut ſenſim ſanguini & humoribus accedat & immiſceatur. Quamobrem non aqua pura, quæ in languore circulationis globulos, quibus admiſcenda eſt, prælabitur, ſed ptiſanæ variæ propinantur. Hæ ex demulcentibus, leniter reſolventibus & amaricantibus parentur v. c. ſcorzoneræ, fœniculi radicibus, herba veronicæ, betonicæ & ſimilibus. Interponatur etiam ſerum lactis vel acidum vel dulce, ſed in omni

omni hoc potu magis ad aquoſas, quam medicatas particulas attendatur.

§. 218.

Quoniam vero ptiſanis exigua quædam vis ſaponacea reſolvens eſt, potus etiam fermentatus tenuis, ex cereviſia, vino, ſimilibuſque interdum concedatur, qui altius penetrat & reſolvit, imprimis ſi qui iis adſueti ſunt. Cavendum tamen, ne potus fermentatus acida & fermentante acrimonia abundet, quæ ſpiſſos humores cogit, qua ipſa de cauſſa ſpirituoſus concentratus interdicendus eſt. Conceſſus etiam potus fermentatus interdum, aquoſo interpoſito, temperetur.

§. 219.

Aquæ diluendi cauſſa ingeſtæ reſolventem vim tribunt, eamque acuunt ſalia, quæ, ut hoc menſtruo optime ſolvuntur, ſic illud ita diſponunt, ut ſpiſſos humores penetret eoſque ſolubiles reddat. Salis communis uſus in alimentis hoc ſatis comprobat, & reliqua quoque ſalia præter illum, quem in primis viis edunt effectum, ſecundas quoque adficiunt. Cum autem varia ſit ſalium indoles, illa accuratius attendenda & diſtinguenda eſt.

§. 220.

Salia alcalina fixa v. c. ſal tartari & oleum tartari per deliquium, imprimis vero ſalia Tacheniana, viſcidum potenter penetrant, & acidam acrimoniam, ſi coagulo anſam præbuerit, invertunt. Efficacius quidem incidunt & reſol-

vunt ſalia alcalina volatila v. c. cornu cervi, volatile anglicum & ſpiritus ſalis ammoniaci, ſed calorem reſolvendo augent. Æſtum vero compeſcunt & ſimul reſolvunt cremor tartari, ut ſal tartari eſſentiale & acetum, attamen ſimul coagula ab æſtu orta reſolvunt.

§. 221.

Ex acidis & alcalinis ſalibus varia enixa ſive media præparantur ſalia, quæ aqua ſoluta pituitam viſcidam penetrant & reſolvunt, ut tartarus vitriolatus, tartarus tartariſatus & alia. Nitrum & ſal prunellæ ſive polychreſtum altius ſe inſinuant, & æſtum quoque concitatum compeſcunt. Liquor ſalinus, ex cremore tartari & alcali fixo paratus, ſi ſalis ammoniaci pars ei adjicitur, potenter reſolvit. Mitius quidam agit, ſed tamen ſubinde penetrat tartarus regeneratus, ſi acetum cum alcali fixo recte ſaturatur & inſpiſſatur. Nec opus eſt, hunc liquorem in terræ foliatæ tartari formam inſpiſſare, & poſtea ſolvere, quo nomen liquoris terræ foliatæ tartari mereatur.

§. 222.

Potentiora reſolventia ſunt tincturæ alcalinæ ſi alcali fixum forti igne calcinatum, fervidum adhuc in ſpiritum vini optimum conjicitur, & tincturam tartari acrem efficit. Huic ſimiles videntur tincturæ antimoniales, quæ noſtro quidem judicio, a conjunctione alcali cum ſpiritu vini certiores vires, quam a ſulphuris antimonii acceſſione accipiunt. Etſi enim guſtu acriores ſunt & ferme igneæ, largiore tamen aquoſo vehiculo exceptæ,

æſtum

æſtum non excitant, ſed uſu eorum viſcidum per urinæ vias commode ſubducitur.

§. 223.

Etiam plantæ amaræ, quarum unguinoſis & terreſtribus particulis ſalia adjuncta ſunt, humores ſpiſſos reſolvunt. Ut vero infuſa aquoſa, betonicæ, agrimoniæ, ſcordii, cet. mitius agunt, ſic decocta amararum v. c. trifolii fibrini, marrubii, centaurii minoris viſcidum efficacius penetrant & reſolvunt, ſed ob ſaporem nauſeoſum in extractis ſolutis vel pilulis melius ingeruntur. Recens expreſſi ſucci amararum lacteſcentium, taraxaci, ſonchi, cichorei, cet. utiliſſima ſunt, addita præſertim beccabunga aliiſque plantis aquoſis: ſed cum hauſti ſunt, juſculo præterea tenui vel ſero lactis opus eſt.

§. 224.

Stimulo quodam reſolventem vim augent naſturtinæ & aromaticæ plantæ, quoniam propter ſingularem mixtionem olei & ſalis facilius penetrant. Et naſturtinæ quidem v. c. cochlearia, ſinapi, naſturtium aquaticum & hortenſe, nec non aliæ plantæ ex tetrapetalis ſiliquoſis & ſiliculoſis, egregii uſus ſunt, ſi recentes tritæ vino vel aceto vini temperantur, vel ſucci expreſſi propinantur. Aromaticæ vero plantæ, quæ in radicibus, corticibus, lignis & ſeminibus vel gummi reſinoſas partes vel olea eſſentialia continent, calidiores ſunt, ſed maxime activæ. Utrum vero ab iis major vis ſtimuli ad ſolida accedat, an in mixtionem fluidi ſpiſſam quodammodo penetrent, dubium eſt.

Caute

Digitized by Google

Caute iis utendum videtur, cum calorem excitent & ſiccitatem inferant.

§. 225.

Herbas capillares, capillum veneris, rutam murariam, ſcolopendrium cet. tenuibus particulis reſolventibus & roborantibus præditas eſſe, experientia docuit, etſi nec ſapore, nec odore efficaciam hanc prodere videantur. Utimur autem infuſis earum aquoſis & ſyrupis, v. c. ſyrupo capillorum veneris. His ſimiles videntur pulmonaria & hepatica & lichenum quædam ſpecies, quibus vim viſcera aperiendi tribuunt.

§. 226.

Radices, cortices & ligna reſinoſarum acrium plantarum efficacius reſolvunt, & viſcidum penetrant. Hac enim vi pollent radices pimpinellæ, angelicæ, imperatoriæ, leviſtici, cervariæ cet. ligna & cortices guajaci, ſaſſafras cet. Horum uſus in decoctis aquoſis iiſque concentratis egregius eſt, & pauxillo ſalis tartari addito, aquæ vis in ſolvendo juvatur. Concentrata magis vis eſt, ſi ſpiritu vini vel tincturis alcalinis §. 221. ſolvuntur. Etſi vero tenaces humores magis reſolvuntur, ideoque pituitoſis ægris proſunt, propinari tamen ſimul debent ptiſanæ reſolventes §. 217, ut aquoſum diluens accedat.

§. 227.

Gummi ferulacea ſic dicta gummi ammoniacum, galbanum, bdellium, opopanax, ſagapenum cet.

cet. ſingulari aliqua vi viſcidos humores movent, in pilulis enim exhibita vel oxymelle excepta, vel cum vitello ovorum ſoluta, ac infuſis & decoctis ſimul hauſtis adjuta, viſcidum primarum viarum non ſolum reſolvunt, ſed humores etiam per vaſa lactea profluunt, ideoque ſanguinem & humores attenuant. Præterea etiam odore ſingulari oleum blandum ſpecificum produnt, cujus vi nervos afficiunt, & ſpaſmos mitigant, qui mobilitatem & facilem tranſitum humorum per vaſa minima ſæpe impediunt.

§. 227.

Hæc nervina vis, reſolutionem juvans, iis potiſſimum plantis ineſſe videtur, quæ, etſi venenatæ ſunt doſi exigua, ſenſim aucta, ſpaſticis nervorum tenſionibus medentur, & coagulum lymphaticum in ſubtilioribus, glandularum præcipue, vaſis reſolvunt. Huc itaque referri poſſunt, belladonna, cicuta aliæque plantæ ſimiles, quarum vires tentaminibus medicorum & impoſterum magis definiendæ & variæ ægrorum conſtitutioni accommodandæ ſunt.

§. 229.

Plurima ex his reſolventibus medicamentis ſaponacea dici ſolent, v. c. gummi ſaponacea, quæ partes aquoſas ſalinas ita junctas habent, ut oleoſas ſimul ſuſcipiant, & ita non ſolum præcipuis mixtionibus humorum corporis animalis hac ex parte ſimiles ſunt, ſed etiam ſpiſſiores blande penetrent, & reſolvant, quamobrem etiam ſapones ipſi huc referendi ſunt.

§. 230.

§. 230.

Sapones, in uſus hos medicatos adhibiti, hiſpanicus, venetus cet. ex oleo olivarum & ſoda præparantur, vulgaris ex animalium pinguedine cum alcali cinerum, addita calce viva; ceteri, qui ratione olei & ſalis ingredientis differunt, ſimilem & interdum majorem penetrandi vim habent. Quemadmodum vero reſolutioni variæ humorum reſolventia, temere & promiſcue adhibita, nocent, ſic tum potiſſimum, cum acrimonia alcaleſcens & putrida in humoribus eſt, ſaponacea aliena videntur.

§. 231.

Ex regno minerali mercurius, antimonium & ſulphur reſolventibus accedunt. Et mercurius quidem, qui in cinnabari per ſublimationem ſulphuris nimis arcte conjungitur, nullam in æthiope minerali, per triturationem recte quidem præparato aliquam retinere videtur vim reſolvendi; ex qua re intelligitur, quales ejus vires ſint, ſi inflammabilibus, pinguibus, gummoſis & terreis vario modo jungitur, ſalibus vero intime combinatus mercurius vehementiores effectus edit. Mercurialia hæc medicamenta, parca & repetita doſi exhibita, humores viſcidos potenter reſolvunt, illoſque ut per alias vias, ſic per ſalivales potiſſimum evacuant.

§. 232.

Antimonium crudum in regulina parte cum ſulphure intime junctum, vel regulus antimonii medicinalis, viribus reſolventibus moderatis pollent, & intimius uſque ad lympham nimis viſcidam pene-

penetrant. Sulphur antimonii auratum ſive kermes minerale fortius ſolvit, & ſtimulo non raro vomitum movet, reliqua medicamenta antimonialia, a mitiſſimo tartaro emetico uſque ad vitrum & hepar antimonii, ad vomitoria ſæpe draſtica & cauſtica medicamenta referuntur. Tincturas antimoniales jam dijudicavimus §. 222.

§. 233.

Sulphur vivum, ex phlogiſto & acido intime conjunctum, humoribus corporis noſtri non ita excipitur, ut viſcida reſolvat, quando vero cum variis oleis in balſamis ſulphuris conjungitur & ſolvitur, efficaciſſima reſolvendi vis & interno & externo uſu ſentitur. In imbecillis internus uſus vix admittitur, quod calorem intenſe auget.

§. 234.

Copioſa reſolventia medicamenta, hucuſque expoſita, non promiſcue exhibenda; ſed temperamento & conſtitutioni ægri, naturæ morbi & idioſyncraſiæ accommodanda ſunt. Et ſi in univerſum conſideramus, pituitoſa cacochymia alia poſtulat remedia, quam atrabilaria, quoniam cum priore ut plurimum laxitas ſolidorum, cum poſteriore ſumma rigiditas conjuncta eſt. Quamquam igitur illis apta roborantia, his blanda emollientia addi poſſunt, reſolventia tamen ipſa eodem modo ſeligenda & diſtinguenda ſunt.

§. 235.

Salia nimirum §. 219. *ſeq.* non tantum viſcida penetrant & reſolvunt, ſed ſtimulando etiam humores

mores alliciunt, & ſolida relaxant, quod vitium inteſtinis ſæpius largiore laxantium ſalinorum uſu inducitur. Amara imprimis extracta plantarum §. 223. lentius agunt, ſed robur ſolidorum quodammodo conſervant. Reſinoſis acribus §. 226. eorumque ſolutionibus aquoſis & ſpirituoſis, major incidendi & roboris excitandi vis eſt, dummodo humores mobiles adhuc ſint, nec excitata celeritas motus æſtum nimis augeat. Ex gummi ſaponaceis lentius quidem agunt, ſed laxitatem ſimul corrigunt, myrrha, gummi laccæ & maſtix.

§. 236.

In ſiccioribus vero corporibus, quorum primas & ſecundas vias viſcidum tenax atrabilarium obſidet, ſalia & per ſe & amaris aliis medicamentis juncta vim reſolvendi habent, præſtant tamen gummi ſaponacea §. 227. imprimis ea, quæ vi quadam emolliente pollent, ut ammoniacum, galbanum & opopanax, in quibus etiam antiſpaſmodica vis cernitur. Mellita ſaccharata, dulcia, quæ laxis corporibus nocent, his vere utilia ſunt.

§. 237.

Reſolventia autem hæc medicamenta non ſolum interne cum ſucceſſu propinari poſſunt, ſi præparatione pharmaceutica bene tractata fuerint, ſed externe etiam applicata vim penetrandi & reſolvendi exſerunt. Cataplaſmata, emplaſtra, epithemata & balnea, vim reſolvendi, internis remediis quæſitam, variis in morbis juvant, & unguenta etiam frictione applicata, imprimis mercurialia non

tan-

imprimis mercurialia non tantum in partes, quibus admoventur, ſed etiam in univerſos humores agunt.

§. 238.

In topicorum medicamentorum uſu dubitet aliquis, utrum in habitum cutaneum tantum vel relaxando vel roborando penetrent & ita reſolutionem juvent, an ulterius in circulum humorum tranſeant. Hoc autem, quod nonnunquam evidens adeo & certum eſt tamen etiam in ceteris ob ſubtilitatem partium, & reſorptionis cutaneæ indolem ſtatui poteſt, imprimis cum tentamina accurate hoc ita eſſe oſtendunt.

§. 239.

Quoniam vero non tantum canalis alimentorum, & aereæ aliæque viæ, viſcido muco, ex glandulis folliculoſis ſecreto, obducuntur, ſed etiam ſanguis & humores aliquam eamque naturalem viſciditatem habent, cavendum eſt, ne uſus reſolventium in abuſum vertatur. Muco enim naturali in his vaſis nimis abraſo, non ſolum irritationes acris materiæ moleſtæ ſunt, ſed, humoribus etiam tenuibus nimis ſubductis, ſpiſſiores in minimis vaſis hærent & obſtructionum cauſſæ ſunt.

§. 240.

Multo gravius autem reſolventium damnum eſt, ſi humores gelatinoſi & lymphatici, quos ſolidorum debilitas non ſatis elaborari & diſtribui patitur, ſub ſpecie glutinoſi ſpontanei *Pathol.* §. 162. ad varia colatoria converſi, excretione hac ſummam

inferunt imbecillitatem. Quemadmodum vero hæ excretiones nullis reſolventibus augendæ, ſed roborantibus potius coercendæ ſunt, ſic, cum reſolutio quædam neceſſaria eſt, ſelectus medicamenti, & auxilium a roborantibus non negligi debet, quod omnia reſolventia quodammodo relaxant.

SECTIO III.

ACRIMONIÆ SIVE HUMORUM ACRIUM.

§. 241.

De actimonia humorum corrigenda quædam §. 139. ſeqq. in univerſum propoſuimus, ubi de corrigenda cacochymia diximus, quoniam vero de hoc humorum vitio, ut cauſſa prædiſponente tantum egimus, nunc & curatoriam indicationem acrimoniarum accuratius perluſtrabimus & cum in tanta earum varietate omnem doctrinam abſolvere nequeamus, duabus ſubſectionibus & acidam & alcalinam, &, ex hac ſæpe ortam, vel cum ea conjunctam, rancidam & bilioſam, ut praecipua exempla, pertractabimus.

SUBSECTIO I.

ACIDI CORRECTIO.

§. 242.

Acrimonia acida *Pathol.* §. 42. ex victu vegetabili, præcipue in primis viis, collecta, ſed ſubinde etiam

etiam in ſecundas translata *Pathol.* §. 316. *ſeqq.* atque ex ſuis ſignis cognita, imbecilles & quietos tentare ſolet, imprimis ſi victu jurulento prohibeantur. Hinc infantes & vita ſedentaria detentas fœminas ſæpe male habet. Etſi vero ætate provectiores & corpus labore exercentes, acidum ſubigunt& mutant, tamen ſi vegetabilibus aceſcentibus crebrius veſcantur, nimia acidi copia in primis viis colligitur.

§. 243.

Cum vero acidum non niſi ex primis viis lente ad ſecundas deferatur, in illis potiſſimum corrigendum eſt. Medicamenta itaque involventia vel abſorbentia propinanda, iiſque paulo poſt evacuantia ſubjungenda ſunt, ſic enim acre ex tubo inteſtinorum propellitur. Potu autem aquoſo diluente, & victu animali geneſis & collectio novi acidi impeditur. Illud acidum, quod quodammodo jam in ſecundas vias tranſiit, partim motu circulatorio circumductum mutatur, partim per varia colatoria ſecedit.

§. 244.

Acidum, in primis viis hærens, immutant terræ macræ calcariæ indolis, quæ vel nativæ ſunt, ut creta & lac lunæ cet. vel ex partibus animalium duris, interdum calcinatis parantur, ut lapides cancrorum, cornu cervi uſtum & conchæ omniaque oſtracodermata calcinata. Tamen nec recenter calcinatæ exhibendæ ſunt; quoniam rodunt, nec nimis tritæ, quæ non ſatis abſorbent.

§. 245.

Bolares terræ nobiles non tam acidum abſorbent, quam una cum aliis acribus involvunt. Bolus armena, terra lemnia & aliæ margæ nobiles, lithomargæ etiam, non nimis induratæ, eamdem vim habent. Limatura martis etiam inter abſorbentia referri poteſt, cum ab acidis ſoluta quoque roboret.

§. 246.

Sed terreſtria hæc medicamenta copioſius ingerere, ut omnino, ita tum imprimis nocet, cum viſcidum & glutinoſum cum acido in primis viis hæret. Inde etiam purgantia medicamenta, præcipue rhabarbarina, his jungenda vel ſeparatim exhibenda ſunt, quo materia morboſa mota & mutata protinus expellatur. Infantibus præcipue rhabarbarina abſorbentibus juncta, exhibere conducit.

§. 247.

Celeriori vi agunt ſalia antacida, alcalina fixa, ſal tartari, cineres clavellati, oleum tartari per deliquium, &, quæ terra magis alcalina eſt, magneſia nitri. Salia ex cineribus plantarum, ſuppreſſo non nihil igne combuſtarum, præparata, magis inſpiſſatione, quam cryſtalliſatione denſata, blandiora ſunt non nihil ſaponacea ob reſiduas quasdam partes oleoſas. Hæc tamen ſalia inteſtina ſuo modo lædunt, & acida nimis commovent, niſi copia aquæ convenienti ſolvantur & diluantur. Salia alcalina volatilia non tantam vim acidum immutandi habent, quantam fixa.

§. 248.

§. 248.

Acido mutato correcto & evacuato, victus ita regatur, ut occaſio acidi gignendi removeatur, ideoque alimentis ex vegetabilibus, quibus vix carere poſſumus, animalis victus jungatur. Juſcula & gelatinæ ex carnibus animalium, quæ vegetabilibus veſcuntur, acidum magis obvolvunt, quam mutant, acidæ vero acrimoniæ potiſſimum expoſitæ ſunt carnes ferarum, quæ multa agitatione exercentur, earum imprimis, quæ inſecta deglutiunt, quippe quæ in alcalinam indolem magis vergunt. Ova etiam, varia ratione parata, imprimis vitellum, acidum temperant.

§. 249.

Jam ut aquoſus potus omnem acrimoniam diluit, ſic aqua pura eademque frigidiuſcula, acidum præſertim corrigit: contra calidus potus relaxando acidum fovet, & ptiſanæ cum farinaceis & radicibus demulcentibus & ſubadſtringentibus coctæ, vel infuſa plantarum, reſolventium illud ipſum clanculum inferunt. Quod ſi potui aquoſo aliquid addendum ſit, quod vires ventriculi ſuſtineat, neque tamen aceſcat, cereviſiæ ſaturatæ, lupulo addito conditæ & bene fermentatæ, & vina dulcia meraca non cocta, ideoque ſuboleoſa, ut hungaricum & alia calidarum regionum interdum eligere licet.

§. 250.

Vegetabilia omnia aceſcunt, imprimis ſi diutius coquendo acidum nimis evolutum ſit. Etiam ſuc-

ci recens expreſſi plantarum naſturtinarum & alliacearum, quarum ſubacres oleoſæ partes acrimoniæ acidæ contrariæ videntur, aliquid acidi habent. Amaræ tamen plantæ non adeo aceſcunt, & lacteſcentes reſolventem ſimul ſuccum continent. Olea, ex ſeminibus vegetabilium expreſſa, acidam acrimoniam involvunt, ſed, cum ſolidas partes relaxent, ſapones acido temperando magis conveniunt.

§. 251.

Corporibus, acrimonia imbutis, ab initio motus ſæpius moleſtus eſt, ideoque nec in acrimoniæ acidæ abundantia vehementior motus convenit. Poſtquam vero acidum remediis hujuſmodi quodammodo ſuppreſſum atque mutatum eſt, motu & exercitatione corporis id, quod reliquum eſt, facilius ſubigitur. Qui acido victu ex vegetabilibus & lacte tantum veſcuntur, eumque, propter vitam laborioſam, in primis & ſecundis viis recte digerunt & mutant, optima fruuntur ſanitate, nec acidi incommoda ſentiunt.

SUBSECTIO II.

ALCALINI CORRECTIO.

§. 252.

Quamquam animalis mixtio in univerſum in alcalinam indolem vergit nunquam tamen propriis ſignis ſe prodit, ſed rancidum &ślioſum *Pathol.* §. 45. in canali alimentorum potiſſimum obvium & alcalinum putridum. *Pathol.* §. 46. in ſecundis

præ-

præcipue viis genitum, vel contagio ſuſceptum, & ſi ſimilia videntur, ſignis tamen ſuis quodammodo dignoſcuntur. *Pathol.* §. 319. *ſeq.* quæ quidem acrimonia maxime e victu animali rancido, ſed & ex nimia humorum circulatione a motu corporis valido & continuato, vel morbi indole aucta generantur, & in corporibus rigidis & ſiccis præcipue evolvuntur.

§. 253.

Cholerici igitur & melancholici vehementioribus animi affectibus agitati, ejuſmodi acrimoniæ expoſiti ſunt. Quod ſi igitur in febribus, in primis acutis, humorum dyſcraſia vehementius moveatur, non ſolum ex primis viis tranſgreſſa, ſed & in ſecundis evoluta, varia & graviora ſæpe ſymptomata efficit, inflammatoriæ non recte curatæ ſanguinem & humores eodem modo afficiunt, ut putrida diatheſis oriatur, quæ etiam a variis contagiis ob nimiam humorum reſolutionem & attenuationem inducitur. In correctione igitur ad primas & ſecundas vias reſpiciendum eſt.

§. 254.

Quod ſi in primis viis natam acrimoniam putridam, rancidam & bilioſam ex ſignis ſuis cognoverit medicus, eam ſine mora ex ventriculo & duodeno blando vomitorio educat, ut ipecacuanha & oxymelle ſcillitico, quamquam & tartari emetici & ſulphuris antimonii aurati, doſes exiguæ & repetitæ ſæpe idem præſtant. His ſubjungantur demum purgantia antiphlogiſtica, tamarindi, manna, cremor tartari, quæ acida indole ſaburram acrem

& mutant, & ſubducunt; rhabarbarum, ſenna & alia an addenda ſint, ex conſtitutione ſingulorum ægrorum indicabitur.

§. 255.

Primis viis ita purgatis, etiam acrimonia, ad ſecundas vias tranſgreſſa, temperanda eſt. Potu aquoſo & tenui fermentato leviter aceſcente, v. c. cereviſia ſecundaria vel etiam ſero lactis acido humores diluantur & corrigantur. Conveniunt etiam ptiſanæ ex radicibus reſolventibus & demulcentibus, bardanæ; graminis ſaſſaparillæ cet. vel cum hordeo mundo vel avena excorticata coctæ, quibus & alia acida, paſſim jam memorata, adjici poſſunt.

§. 256.

Simili ratione & emulſiones ſeminum v. c. amygdalarum dulcium, cardui mariæ & cucurbitacea varia, oleo ſuo, acria quælibet involvunt, &, cum facile aceſcant, acrimoniam alcalinam quoque temperant. Pulticulæ tenues ex farinaceis, & decocta panis ſimiliter, involvendo & mutando acri inſerviunt. Attendat tamen medicus, ne oleoſum acrimoniæ rancidæ generandæ occaſionem præbeat, vel nimis glutinoſum & ſpiſſum digeſtionis vias oneret & debilitet.

§. 257.

His jungenda eſt diæta lactea. Lac enim animalium, quæ herbis veſcuntur, acido vegetabili præditum eſt, & tum per ſe, tum quoniam pars ejus

ejus oleoſa & caſeoſa nocere poſſet, in ſero cum acidis parato, vel in lacte ebutyrato, acrimoniam rancidam, bilioſam & alcalinam facile corrigit. Aquoſa vero lactis pars diluendo & æſtum ſitimque temperando, incommoda, ab acrimoniis his oriunda, optime mitigat.

§. 258.

Nec acetum fermentatione ſecunda paratum, negligendum eſt, quod vel in aqua dilutum, vel cum melle in oxymelle mixtum, & eodem modo, ut ſuccus citri cum ſaccharo propinatum, acrimonias, lentum calorem excitantes compeſcit. Ob hanc cauſſam etiam cereviſiæ tenues, facile aceſcentes, & vina ſubacida ut rhenanum cet. in potu concedi poſſunt, dummodo moderatus uſus ſit. Cavendum tamen, ne acido nimio primas vias repleamus, & lædamus, ſed paulatim illud ingeramus, ut ſubinde ad ſecundas vias transferatur, & humores, in putredinem proclives, corrigantur.

§. 259.

Acidum tartari in cremore & cryſtallis potui, variiſque remediis pharmaceuticis addi poteſt. Ex ſalibus mediis nitrum potiſſimum commemorari meretur, quippe quod æſtum, ab acrimonia rancido bilioſa & putrida oriundum, lenteque creſcentem temperat. Modica doſis acidorum omnium mineralium, vitriolici, nitroſi ſaliſque communis, ſpiritus ſulphuris per campanam cet: medicamentis analepticis adjici poteſt. Mitiſſima ex his ſunt tincturæ florum papaveris rhoeados, bellidis cet. quæ cum phlegmate vitrioli parantur.

§. 260.

Omnia vero hæc auxilia tum potiſſimum proſunt, cum æger in aura frigidiuſcula verſatur, ne motus ſanguinis & humorum jam concitati externo calore magis exacerbentur; hinc & quies maxime neceſſaria eſt, ne acrimonia mota ſolidas partes nimium deſtruat. Animi quoque affectus vehementiores, qui has acrimonias commovent, coercendi ſunt, quod ut in univerſum, ſic potiſſimum de acrimonia biliosa valet.

CAPUT III.

CORRECTIO MOTUS FLUIDORUM PER SOLIDA.

§. 261.

Cum motus fluidorum per ſolida, circulatione & ſuctione, fiat, eo vel aucto vel imminuto, non ſolum ad fluidorum, ſed etiam ad ſolidorum vitia reſpiciendum eſt. Quæ etſi ex doctrinis, hucuſque expoſitis, patere videntur, ſimul tamen functionum corporis potiſſimum univerſalium ratio habenda eſt ut eorum læſiones in motu aucto & imminuto recte dijudicentur, & remediis idoneis corrigantur. Obſtructiones tamen, inde nonnunquam oriundæ, ſectioni tertiæ reſervabuntur.

SECTIO

SECTIO I.

DE MOTU AUCTO.

§. 262.

Motus ſanguinis & humorum progreſſivus vi cordis & arteriarum efficitur, quæ actio fluidorum & copia & craſi ſolidorumque viribus reſiſtentibus ita dirigitur, ut cordis ſeu motoris principis vis vel creſcat, vel imminuatur. In ſyſtematibus vero venoſis & gelatinoſo lymphaticis, ſuctio facilior hunc motum juvat, languidior vero magis impedit. Sub vario enim hoc motu, inteſtinus a particulis mixti oriundus, & aggregatas fluidorum partes ceu globulos formans, ſimili ratione imminuitur & intenditur.

§. 263.

Igitur ſi motum ſanguinis & humorum intenſiorem compeſcere volumus, vel copiam eorum imminuimus, vel nimiam & ſæpe ſpaſticam ſolidorum reſiſtentiam & conſtrictionem infringimus; in univerſum vero humores ita reſolvimus & diluimus, ut motus inteſtinus liberior ſuctionis vim in ſyſtematibus venoſis & gelatinoſo lymphaticis juvet. Cujus quidem rei conſideratio *Pathol.* §. 72 & 204. therapiam febrium accurate definit.

§. 264.

In motu febrili aucto dijudicando præter humorum dyſcraſiam, diſpoſitio etiam ſolidarum partium attendenda eſt, quippe quæ vario modo incitatæ,

tatæ, circulum ſanguinis & humorum, elaborationem, inde pendentem, vel blande, vel cum aliquo vel nimio impetu intendunt. Sic omnino vis ſolidorum, motu progreſſivo, motum fluidorum inteſtinum excitat & dirigit. Interdum vero ſolidorum vi imminuta & prorſus fracta, inteſtinus motus nimis reſolutorius & deſtructorius efficitur, quæ motus aucti ratio celeritate quidem, ſed debilitate etiam pulſus declaratur.

§. 265.

Si igitur ex cauſſis externis excretiones ſeroſæ, imprimis perſpiratio impediuntur, urgente ſæpius calore externo, celerior fit humorum progreſſus, pulſu forti & pleno, gradus impetus declarante. In hominibus ergo, cacochymia non valde imbutis, circulatio ſanguinis aucta humores reſolvit, & ſe & excretionibus ſeroſis recte ſuccedentibus, copia humorum, cordi reſiſtentium, tollitur, & æqualis motus reſtituitur.

§. 266.

Si ſanguis magis denſatus fuerit, quam ut celerior humorum progreſſus ad colatoria expectari queat, motus potius humorum celerior interdum quidem remittat, ſed denuo intendatur, medicamentis ſalinis mediis, præcipue nitroſis, acidis, vel nonnunquam amaricantibus ac diluentibus, denſitas & dyſcraſia ita ſubinde reſolvitur & corrigitur, ut interdum aliquot, interdum plurium dierum decurſu ſeceſſus particularum per colatoria ſequatur, & nimium humorum motum tandem refrenet.

§. 267.

§. 267.

Irregulares & ſæpe nimis intenſi fiunt motus; ſi tanta dyſcraſia humorum fuerit, ut particulæ, male mixtæ, in intimis humoribus hæreant, quæ ſenſim in circulum humorum reductæ reſolvendæ & mutandæ ſunt, quo vel lyſi lente diſſipentur, vel criſi ad colatoria idonea deriventur. Tum ergo varia ratione, non ſolum reſolventibus & diluentibus ſed roborantibus etiam, ſtimulantibus & analepticis medicamentis, materia morboſa diſſolvenda & promovenda eſt, ne propter nimiam malignitatem, vim nervorum prorſus infringentem, febres ad putridam indolem inclinare incipiant.

§. 268.

Idem valet de febribus exanthematicis, quæ ratione motus nimis aucti cum deſcriptis §. 265. ſeqq. mutationibus accurate conveniunt. Sunt enim varia exanthemata tranſitoria, quaſi eryſipelacea, alia benigna, alia maligna, pro diverſa diſpoſitione humorum. Et ſpecifica etiam exanthemata, ut purpura, variolæ & morbilli non ſemper ejuſdem indolis ſunt, ſed ex materia morboſa & dyſcraſia, jam dudum corpori inhærente, ſuam acquirunt corruptionem plus minus malignam.

§. 269.

Sed viſcida quoque & pituitoſa ſanguinis humorumque indoles, donec ſolidorum robur viget, poſt reſiſtentiam, cum horrore conjunctam, circulum ſanguinis vehementer intendit, quo, reſoluto viſcido, venæ ſugentes, in quibus cruor ferme ſtagna-

ſtagnabat humores promptius ad cor reducant. Nova tamen collectio viſcidi nimiam reſiſtentiam & inde celeritatem ſanguinis per intervalla inducit. Si viſcidum, tenui humore per motum auctum inductio, non reſolvitur, ſed ſtagnat, venæ ſuctionem & progreſſum ad auriculam anteriorem, & inde ad pulmones efficere nequeunt, ut æger, durante horrore, moriatur, nec motus auctus ſuccedat, quod in febre algida imprimis ſenum experimur.

§. 270.

Quemadmodum autem materia morbi acris & viſcida, febrim excitans & augens, non ſolum in ſecundis viis hæret ſed, vel ex primis eo derivata eſt, vel, durante diutius febre, eo ducitur, ita medicus de evacuandis his primis viis ſemper ſollicitus ſit, nec prophylactica ſolum, ſed curatoria etiam indicatione monitus, vomitoria & purgantia idonea exhibeat, vel clyſmata interponat, ut morbi fomes, motum nimis auctum excitans, evacuetur. Hæc vero medicamenta conſtitutioni ægri & materiæ morboſæ accommodanda ſunt.

§. 271.

In vario hoc progeſſu motuum, in febre auctorum, vel copia ſanguinis movendi, vel ſpaſmus in vaſis minimis impetum humorum ultra modum intendit. Ad ſanguinis ergo copiam imminuendam, ſtatim vena ſecanda eſt, antequam pulſus fortis in duritiem inclinet. Sanguis enim nimis denſatus reſolvi nequit, niſi aliqua ejus pars detrahatur. Copiam autem ſanguinis, vel una vel repetita venæ-
ſectione

ſectione evacuandam, vires ægri, morbi augmentum & pulſus durior definit.

§. 272.

Etſi vero hac in re ad tempora morbi reſpiciendum eſt, ita ut in plethoricis veris ſanguineis prophylactice, &, ſi hoc febrim non ſatis moderetur, curatorie vena bis terve ſtatim ab initio ſecetur, tamen aliis quoque morbi temporibus, ubi materia, a febre mota, nimis turget, & reſolvi nequit, ſimul etiam pulſus tardus, ad duritiem tamen inclinans, percipitur, vena incidenda eſt. Caveat autem medicus, ne plenitudinem pulſus, quæ criſin inſtantem declarat, indicium motus nimis aucti eſſe credat, & intempeſtiva venæſectione morbi progreſſum turbet vel perniciem adferat.

§. 273.

Multis medicis communis error eſt, auctum nimis motum venæſectione compeſci, & dyſcraſiam humorum reſiduam, quæ febris cauſſa eſt, lente diſſipari poſſe, cum potius dyſcraſia, niſi febrili motu correcta fuerit, morborum chronicorum cauſſam contineat. Quemadmodum enim auctior motus digeſtionem & elaborationem humorum in ſanis juvat, ſic, febribus obortis, neque tamen ultra modum auctis, correctio cacochymiæ motu auctiore melius efficitur. Venæſectionis itaque effectus ſint, febrim moderari nec penitus ſupprimere, ſed vim reſolvendi relinquere.

§. 274.

§. 274.

In chronicis morbis acrimonia, ſpiſſis humoribus nimis involuta, febrim non excitat, ſed cum ea in progreſſu febrium acutarum, motu aucto, ex humoribus evolvitur, nervos ſtimulat, ſpaſmos inducit, & vim cordis ultra modum concitat. Tum vero ſi caſtoreata, nitroſa aliaque antiſpaſmodica non ſufficiunt, opio ipſo vel medicamentis compoſitis, quibus illud additum eſt, ſpaſmus ſolvitur. Caveat vero medicus, ne hoc ſopiente remedio in abundantia humorum, nondum imminuta, utatur. Minime vero ad febrim, per uſum opii intenſam, qnæ tranſitoria eſt, ſed potius ad languorem, qui paulo poſt ſequitur, attendendum eſt. Etſi enim motus auctus ſupprimitur, ſimul tamen coctionis & criſeos progreſſus impenditur, ideoque morbis chronicis occaſio datur.

§. 275.

De febribus, quæ, humorum motu inteſtino aucto & vi ſolidorum fracta atque debilitata, oriuntur, putridis ſcilicet & lentis, quædam monenda reſtant. Eſt quidem ratione cauſſæ & progreſſus ſymptomatum inſignis earum differentia, poſſunt tamen præcipuæ curationis methodi, ſi iis locus eſt, breviſſimis indicari.

§. 276.

In putridis æſtus cum languore, ſudores viſcidi, excretiones difficiles, & maculæ cutaneæ, depreſſæ, ſubrubræ, reſolutionem ſanguinis & humorum imminentem declarant, quæ quidem ſymptoma-

ptomata, niſi corrigantur, continuo increſcunt, & propter nervorum nimiam debilitatem, magnum virium defectum, tremores, ſpaſmos vagos, atque deliria adjuncta habent. Tentandum itaque ab initio eſt, an diluentibus cum acidis & nitroſis putredo quodammodo temperari, camphoratis, ſuccinatis & externe applicatis veſicatoriis, vis nervoſa incitari, corticis Peruviani uſu correctio putridi effici & ſimul robur ſolidorum reſtitui poſſit.

§. 277.

Quod ſi enim, his auxiliis adhibitis, aliqua ſpes ſanitatis recuperandæ appareat, vigor ſolidorum reſtituitur, circulatio & elaboratio ſanguinis & humorum juvatur, ut blandæ excretiones morbum diſſipent, &, motu progreſſivo aucto, inteſtinus tamen temperetur. Sed tum, cum putredo cohiberi nequit, ardor, ceu ſenſus graviſſimi caloris in univerſa corporis ſuperficie omnem omnino craſin humorum turbatam corruptamque, putridus autem ſanguis, in cellulas conjectus, corruptionem gangrenoſam & ſphaceloſam indicat, quam etiam maculæ petechiales ſubcinereæ produnt. Sanguis ergo putridus, quem venæ nunc varicoſæ fugere nequeunt, ſtagnando omnem circulum humorum ſufflaminat.

§. 278.

Lentius quidem, ſed a ſimili ferme ſolidorum minimorum debilitate, motusque inteſtini ſanguinis augmento, febres lentæ oriuntur. Pus enim, interdum vero etiam ſerum acre, in circulum humorum receptum, non recte ſubiguntur, & per colatoria

additis, fluida mobilia reddantur. Interea vero vomitoria & purgantia medicamenta, eaque nonnunquam fortiora, copiam viſcidi ex primis viis expellunt, eorumque ſtimulo ſolida ſimul ita incitantur, ut motus auctiores febrim ſuppreſſam reſtituant.

§. 281.

In nimia humorum & atrabilaria ſæpe tenacitate efficaciora ſelingantur & prioribus jungantur reſolventia, imprimis gummi ſaponacea, quæ etiam in quibusdam ægris medicamentorum mercurialium admiſtionem admittunt, majorem tamen ſemper vim habent, ſi ptiſanæ reſolventes & incidentes ſimul hauriuntur. His interdum interponantur roborantia, &, humorum aliqua mobilitate reſtituta, viſcidæ & acres particulæ reſolutæ ad colatoria deferantur. Excretionibus tamen per varias vias ſuccedentibus, ſolis roborantibus & analepticis vis vitalis & elaſtica reſtituatur, ut motus liberior, e bono elaborationis ſucceſſu, vires ſanitatis, juvet & augeat.

. 282.

In inflammatoria denſitate venæſectio copiam ſanguinis imminuit, & circulum humorum expeditiorem reddit, ita ut diluentibus, acidis & nitroſis medicamentis reſolutio porro fiat, ne diatheſis inflammatoria oriatur. Hoc autem cum ab initio fieri debeat, quando ſanguis nondum in vaſis hæret, ſed lentius movetur, multo magis attendi meretur, ſi lympha, ſanguini admixta, coagulatur. Si autem excretiones, libere ſuccedentes reſolutionem inflammationis factam eſſe, declarant,

tunc roborantibus vis ſolidorum porro excitanda eſt. Obſtructiones partiales, ad ſequentem ſectionem pertinent.

§. 283.

Etſi vero roborantia & analeptica motus humorum imminutos egregie excitant, tamen niſi de aliqua mobilitate fluidorum, & libero tranſitu ad colatoria conſtet, adhibenda non ſunt, ea potius medicamenta eligere expedit, quæ univerſæ ægri conſtitutioni & materiæ morboſæ conveniunt. Cauſſæ enim frigidæ calidiora aromatica, vinoſis & ſpirituoſis menſtruis ſoluta, & alcalina volatilia, calidæ autem non niſi acida, nitroſa, blande refrigerantia, opponi poſſunt. Champhora, ut præſtantiſſimum aromaticum medicamentum, & ſolidorum vires inſtaurat & fluida reſolvit, ideoque languidum motum accelerat.

§. 284.

His omnibus nervorum vigor, ad motus univerſales neceſſarius, inſtauratur, interdum vero horum vis irritantibus externis rubefacientibus & veſicatoriis ſuſtinenda eſt, quæ non ſolum, ſtimulo in externis partibus concitato, motus univerſi ſyſtematis juvant, & ſerum acre derivant, ſed ſuo modo ad humores ipſos penetrant, eorumque reſolutionem efficiunt, quod exemplo cantharidum ſatis conſtat.

SECTIO

SECTIO III.

DE OBSTRUCTIONE.

§. 285.

SAnguinis & humorum æquali diſtributione per vaſa, viſcera & organa ſanitas cognoſcitur, & conſervatur, ſi vero cavitates canalium augentur *Pathol.* §. 60. vel imminuuntur, *Pathol.* §. 61. humor trajiciendus ſtagnat & ſpiſſior redditur, ideoque vel in minoribus canalibus hæret, vel ad vicinas cellulas tranſit. Oriuntur inde variæ obſtructiones inflammatoriæ, *Pathol.* §. 75. ſcirrhoſæ, *Pathol.* §. 78. œdematoſæ, *Pathol.* §. 80. quæ quidem cum ex ſignis ſuis cognitæ ſunt, *Pathol.* §. 132. *ſeq.* apte invicem diſpoſitis, medendi rationibus, ſupra jam declaratis, corrigi poſſunt.

§. 286.

Cum autem pro varietate humorum ſtagnantium & partium, in quibus hærent, inſignis ſit obſtructionum varietas, quæ, niſi ſingulas ſigillatim examinemus, recte definiri nequit, nos quidem ratione cauſſæ & viſcidam & inflammatoriam obſtructionem in univerſum conſiderabimus, cum medicus, non neglecta quidem fabrica & habitu ſolidarum partium ad hanc tamen diſtinctionem præcipue reſpicere debeat.

§. 287.

In quocunque vero loco, vaſe, cavitate & viſcere obſtruens humor hæreat, accurate tamen

attendendum eſt, utrum cauſſa externa comprimens, an vaſis fabrica læſa, an humor trajiciendus obſtructioni occaſionem præbeat. Si enim v. c. pars vicina comprimens cauſſa fuerit, illa prius removeatur, calvæ pars, cerebrum comprimens, ut cauſſa ſoporis vel convulſionis, levanda & removenda eſt, quo liberius humores commeare poſſint.

§. 288.

Obſtructiones pituitoſæ cum tenacitate humorum conjunctæ ſunt, ex qua lenta eorum circulatio & infarctus, in variis vaſis & contextu celluloſo, his connexo, conſequitur; cum enim ſolidorum laxitas vehementes ſtricturas non inducat, vera humorum ſtaſis raro vel nunquam efficitur. Reſolventia igitur medicamenta cum diluentibus viſcidam humorum tenacitatem in univerſum reſolvunt & tranſitum per qualibet vaſa juvant, quare humores reſolventes ad loca obſtructa impellendi, & viſcidum jam reſolutum blande evacuandum eſt, quo ſtagnans in parte humor mobilior fiat, & circulatio & reſorptio reſtituatur.

§. 289.

Analeptica cuncta ſtimulo blando ſolida incitant, eorum motus augent, & fluida, celerius propulſa, etiam ad loca obſtructa ducunt. Roborantia vim vaſorum magis intendunt, exigunt tamen majorem mobilitatem fluidorum. Eodem tempore locus, in quo humores hærent, vel languidius moventur, medicamentis externis reſolventibus & diſcutientibus ita foveatur, ut humores, in corpore circumducti, ad partem obſtructam magis dirigantur,

tur, & materiam reſolventem ad partialem diſcuſſionem derivent. Juvant hunc effectum blanda partis frictio & exercitatio.

§. 290.

Humores, nonnihil reſoluti, lenioribus tantum medicamentis evacuandi ſunt: draſtica enim tenues & ad obſtructionem ulterius reſolvendam neceſſarios nimium ſubducunt, quamvis enim obſtructio univerſa viſceris & partis cujusdam reſoluta ſit, in minimis tamen vaſorum convolutionibus ſæpe clandeſtinus infarctus remanet, non, niſi continuata curatione, removendus. Hinc non ſolum in evacuationis, ſed & in uſu analepticorum & roborantium, in motu partium & in febre nonnihil incitanda, prudens medicus caute verſetur, quo, omnibus his recte applicatis, quidquid obſtructum eſt, diſcutiatur.

§. 291.

Optime hoc declaratur exemplo pulmonum, pituitoſo infarctu laborantium, & aſthma excitantium, quod blanda reſolutione & tuſſi humida tollitur. Quando, autem, quod interdum optimo cum ſucceſſu fit, evacuatio ſudorifera & alvina eo fine excitatur, ne omnis pituitæ vis ad pulmones derivetur, nimia ſæpe evacuatione tenues humores ſubducuntur, & partiales obſtructiones relinquuntur, quæ nodos in molli hoc viſcere relinquunt. Circulo itaque ſanguinis per varias cauſſas in pulmonibus incitato, inflammationes leviores motæ, ſcirrhis generandis occaſionem præbent.

§. 292.

Si ſanguis ad partem vulneratam, contuſam, irritatam vel alio modo læſam fortius impellitur, & in ejus vaſis ita cogitur, ut a venis non expedite ſuſcipi poſſit, tumor oritur inflammatorius, cum quo motus univerſi ſanguinis intenditur, calor & febris concitatur, cruor denſior fit, & lymphatica pars ad coagula proclivis redditur. Tum ergo protinus larga venæſectione ſymptomata mitigare proderit.

§. 293.

Quoniam autem jam tum bona craſis ſanguinis vitiata eſt, particulæ male mixtæ, univerſali humorum circulo liberiori reddito, ſecretionibusque ſeroſis, quæ huc uſque impeditæ fuerant, nunc reſtitutis, per varia colatoria ſecedunt, ne novo impetu ad partem læſam inflammatio recrudeſcat. Juvant has excretiones antiphlogiſtica purgantia, & blanda perſpiratio per infuſa calida aquoſa ſcordii & ſimilium herbarum ſuſtinetur, reſolventia etiam ſalina, cremor tartari, nitrum cet. diureſin liberiorem reddunt.

§. 294.

Si motus inflammatorii non protinus compeſcantur, ſed ulterius urgeant, repetita quidem ſanguinis miſſione opus eſt, ita tamen moderata, ne febrim protinus ſupprimat, ſed reſolutorios motus relinquat. Et cum ſæpe non ſolum copia ſanguinis turgentis, ſed ſpaſtica fibrarum conſtrictio, imprimis in loco affecto, nimia ſit, antiſpaſmodicis

&

& opiatis recte propinatis, hæc refrenanda eſt, quo facto etiam moderatus ſudor dyſcraſiam humorum, ex inflammatione natam, diſſipat. Hæc tamen non, niſi paulo liberius commeante ſanguine, exhibenda eſſe ſtatuimus.

§. 295.

Poſtquam vero motus circulatorii mitigati tranquilliores eſſe cœperunt, reſolutioni humorum ulterius inſiſtendum eſt. Hæc per diluentia, ſaponacea & acidula medicamenta efficitur, quibus humores, nimio attritu acriores redditi, ad æqualem mixtionem reducuntur; ut autem novi humores accedant, nutrimenta facile digerenda, ex farinaceis potiſſimum cum juſculis animalium coctis, vel mollibus fructibus horæis, corpus iterum reficiant, & ipſe motus humorum frictione & moderato corporis exercitio nonnihil excitandus eſt, donec omnis obſtructionis generandæ motus ceſſet.

§. 296.

Interea dum univerſali humorum ad inflammationem generandam diſpoſitioni medemur, tumor inflammatorius ipſe non negligendus eſt. Si condenſatio cruoris ideoque etiam obſtructio, non adeo inſignis & in laxo corpore eſt, reprimentia ſubfrigida & roborantia ex aceto etiam lythargyriſato, & epithematibus ex herbis ſubamaris, aromaticis & leniter adſtringentibus cum fructu diſcutiunt: ſi vero gravior eſt infarctus, cataplaſmata & emplaſtra, ex emollientibus §. 159. *ſeq* parata, nec nimis humida, ſed temperati caloris applicentur, cum enim rigida potiſſimum corpora inflam-

matione officiantur, fibris & vaſis quodammodo relaxatis humoribus impactis liberior tranſitus conceditur.

§. 297.

Quemadmodum vero humores, nimis jam hærentes, roborantibus non cogendi, nec immobiles reddendi ſunt, ſic etiam emollientibus & relaxantibus non inſiſtendum eſt, ubi aliqua ſpes diſcuſſionis apparet. Hinc vel illis vel his amara diſcutientia jungere convenit, §. 191. poſtea his ſolis inſiſtere vel, ſi res exigunt, ad emollientia tranſire, tandem, circulo humorum liberiori reddito, iterum roborantibus §. 179. uti, quo partes, ſpaſmis ſolutis, relaxatæ, juſto robore recepto, recrudeſcentem inflammationem arceant.

§. 298.

Quod ſi reſolutio nec internis, nec externis remediis teneri poteſt, pro univerſa humorum indole vel abſceſſus vel gangræna vel ſphacelus ſuccedunt, vel in glandoloſis partibus ſcirrhus remanet. Hæc, ſi in internis corporis partibus & viſceribus eveniunt, triſtis & vix compeſcenda deſtructio ſequitur, in externis vero aliqua ſalutis ſpes remanet, ſi ea, quæ §. 199. *ſeqq.* declaravimus, obſervantur, quæ tamen in therapia ſpeciali clinica, & chirurgica ſuis locis uberius pertractabuntur.

CAPUT

CAPUT IV.

EVACUATIO PRIMARUM VIARUM.

§. 299.

Declaratis indicationibus curatoriis, quæ ſolida & fluida tum in ſe, tum in mutua actione & tranſitu per vaſa, mutant & corrigunt; tenendum omnino eſt, tantam ſæpe eſſe humorum, eorumque plus minus corruptorum, copiam, quæ corrigi nequeat, niſi aliqua pars ſubducatur. Non ſufficiunt ea, quæ paſſim de hac re inſeruimus, ſigillatim igitur de variis humorum evacuationibus & nominatim de primis viis purgandis agemus.

§. 300.

In canali igitur alimentorum, a faucibus ad anum uſque, non ſolum ex indole humorum viſcidorum, rancidorum cet., ſed etiam ex loco, ubi abundant & hærent, cognoſcitur, utrum redundantia per os ejicere, an ad inteſtina craſſa derivare & per anum expellere debeamus. De vomitu itaque & purgatione ſigillatim agendum erit, ita ut, indicationum ratione expoſita, remedia dijudicemus, & de modo, eorum exhibendorum dicamus; monitis tandem additis, non ſolum contraindicantia, ſed etiam ea, quæ has evacuationes vel juvant vel compeſcunt, declaremus.

SECTIO

SECTIO I.

VOMITORIA.

§. 301.

Non ſolum alimentorum & potulentorum nimia farrago, quæ ventriculo diſtento digeri, ut debebat, nequit, vomitu rejicitur, ſed etiam humores viſcidi, acidi, rancidi & bilioſi, in ventriculo non ſolum collecti, ſed in confiniis œſophago & faucibus, nec non duodeno hærentes, hac via eliminandi ſunt. Quemadmodum vero nauſea, ab his rebus oriunda, ventriculum commovet, ſic multo magis ſtimulus variorum medicamentorum, ita, ut ob nexum inſignem paris vagi, cum toto ſyſtemate nervoſo, & motus inverſus a pyloro ad cardiam & œſophagum fiat, & pectus cum abdomine totoque corpore concutiatur.

§. 302.

Materiam morboſam, in ventriculo & confiniis latentem, removendam eſſe, ſenſus repletionis & & ponderis in ventriculo, ructus interdum inſipidi, magis tamen nidoroſi & acidi, fœtor oris, amarus & nauſeoſus ſapor, ex nauſea oriundi conatus vomendi & vomitus ſpontanei cum rejectione viſcidæ, rancidæ & acidæ materiæ, tuſſis vehemens ſpaſmodica, ſimiles excretiones urgens, declarat. Venena quoque irritantia & nauſeoſa, nec non aliæ acrimoniæ, ex corpore in ventriculum converſæ vel in eo natæ, tum potiſſimum, cum impetuoſius ad inteſtinorum canalem tranſeunt, vomitu excitato vel adjuto, revocandæ & per os ejiciendæ ſunt.

§. 403.

§. 303.

Quoniam vero vomitus & viſcera pectoris atque abdominis & totum ſyſtema nervoſum vehementius concutit, non tantum materia in viſceribus abdominalibus, ſed aliis etiam in locis ſedens, eum indicant & ſyſtematis nervoſi excitationem poſtulant. Sic abdominalium viſcerum infarctus, a materia viſcida & atrabilaria ortus, dummodo eorum fabrica valida, nec corrupta ſit, concuſſione per vomitum facta, nonnunquam movetur & reſolvitur. Et ſaburra viſcida, pulmones infeſtans, vomitu agitatur, vomica, in illis collecta, rumpitur & pus evacuatur. Seroſa colluvies, ad cerebrum tendens, in apoplexia ſeroſa vomitu derivatur; nonnulli etiam obſtructionem retinæ in amauroſi interdum reſolvere hoc modo intendunt. In omnibus tamen his valentioribus vomendi concuſſionibus attendendum eſt ne nimio impetu nobiliſſima viſcera, ſuo modo jam læſa, prorſus deſtruantur.

§. 304.

Si corpus, vomitu commovendum, plethoricum eſt, venæſectio præmittatur, ne ſanguis vehementi impetu ad pectus & cerebrum protrudatur, & hæmorrhagiæ occaſio detur. Et materia viſcida & acris, vomitu e ventriculo rejicienda, diluentibus ac reſolventibus, ſalinis præcipue, ita diſponenda eſt, ut facilius rejiciatur. Cavebitur tamen, ne materiam morboſam, prima hac via evacuandam reſolventibus nimis cito ad canalem inteſtinorum, & ad ſecundas forte vias devolvamus.

§. 305.

§. 305.

Materia vero morboſa e ventriculo removenda; vel copioſius ingurgitata plenitudine urget, vel viſcida & tenax interiori ſuperficiei adhæret, vel acris irritans & nauſeoſa eſt. Iſta ventriculum nimium diſtendens, ſolis ſæpe frictionibus verſus mediam partem emovetur; illa pondere & preſſione moleſta, acria ſtimulantia ſumme nauſeoſa exigit remedia; hæc ex corruptione acris, rodens & nauſeoſa facta, aut venena ingeſta non niſi diluentibus, lubricantibus & leniter nauſeoſis medicamentis rejectione per vomitum juvantur.

§. 306.

Stimulantium vomitoriorum magna eſt copia; a pleriſque tamen, quæ veneni indolem habent, ut ricini & cataputiæ ſemina, vel plurima medicamenta ex euphorbii ſpeciebus, quod ſæpe inflammante ſtimulo nocent, abſtinendum eſt. Ex vegetabili regno optimum & tutiſſimum vomitorium exhibet radix ipecacuanhæ, cujus pulvis varia doſi, quam bonitas medicamenti definit, jejuno ventriculo ſine multo vehiculo ingeritur. Aſari & gratiolæ infuſa & decocta interdum etiam vomitum movent, & alvum vehementer ducunt.

§. 307.

Infantibus quidem doſis minor ipecacuanhæ exhiberi poteſt, ſed utiliora videntur medicamenta ſcillitica, ſaltim oxymel ſcilliticum, etiam tenellis, viſcidi ex ventriculo & faucibus removendi cauſſa, accommodatum eſt, & aceto ſcillitico acui poteſt.

Pul-

Pulveres ſcillæ, adultis exhibiti, ut reliqua vomitoria, ſaburram viſcidam ventriculi reſolvunt, & rejiciunt, potiſſimum autem viſcidam & porraceam inteſtini duodeni bilem movent. Extractum ſcillæ, rite præparatum & aqua cinamomi vel alia ſolutum, viſcidum reſolvit & interdum vomitum movet, ſi ad quinquaginta guttas & ultra propinetur.

§. 308.

Ex regno minerali antimonium, non quidem ob naturalem mixtionem, ſed regulinas partes, quæ vel minus ſulphuris habent, vel præparando incitatæ ſunt, vomitum ciet. De hepate, vitro & butyro antimonii, de mercurio vitæ & aliis draſticis præparatis hoc loco nihil dicamus, etſi interdum curationibus adhibentur, varieque mitigari & corrigi poſſunt; commemoremus tantum ſulphur antimonii auratum & tartarum emeticum.

§. 309.

Ac tartarus quidem emeticus regulinam quamdam partem acido tartari jungit; ſulphur vero auratum, quod & kermes minerale dicitur, aliquam reguli partem, ſulphuri adhærentem, non intime junctam, exhibet. Utriuſque medicamenti vires ex præparatione æſtimandæ, & in propinando eo a grano uno, ad bina & deinceps progrediendum. Cum autem in pulveribus cum terreis tritæ, vel in pilulis & bolis exhibeantur, aquoſo potu ſuperaddito, effectus eorum excitandi & moderandi ſunt.

§. 310.

§. 310.

Quemadmodum autem in plenitudine nimia præter preſſiones abdominis §. 305. penna anſerina vel digitus, faucibus applicata, vomitum movent, ſic cum acria & venenata, ventriculo ingeſta, conatus vomendi & ſpaſmos excitant, lac, oleum, juſcula pinguia, dulcia varia & aqua tepida, copioſius deglutita, vomitum maturant: ſtimulo enim acri involuto, multa irritatio ſpaſmum & inflammationem movet, ſed plenitudo potius & nauſea expulſionem efficit.

§. 311.

Quamquam vero vomitoria medicamenta, ſaburram ex ventriculo & duodeno evacuantia, multorum morborum initia impediunt vel prorſus tollunt, ob vehementes tamen motus inde oriundos non ſemper tuto exhibentur. Qui ſtrumis laborant vel tonſillas induratas habent, vomitoria vix ferunt, in hæmoptoicis etiam & qui ante hac vomitu cruento tentati ſunt, vix locum habent, cum etiam poſt venæſectionem, eruptiones ſanguineæ ex vomitu oriantur. Nec hernioſi agitationem abdominis a vomitu tuto ferent, niſi hernia aptiſſime repoſita & faſcia munita ſit. Gravidis & puerperis quoque vomitorium nocet.

§. 312.

Etſi vero ſæpius a vomitu ſpontaneo aut conatu vomendi ad indicationem vomitorii exhibendi ducimur, non ſemper tamen hæc ratio valet. Læſiones capitis graviores, inflammatio ventriculi, calcu-

calculus viarum urinariarum, colica hæmorrhoidalis & ſpaſmodica aliaque vitæ incommoda, quæ vomitum ſæpe movent, vomitoria nulla poſtulant, cum hic ſymptoma morbi ſit magis coercendum, quam excitandum. Si cum ſumma nervorum imbecillitate vertigo & nauſea vomitum excitant, is quoque analepticis & antiſpaſmodicis coercendus eſt. Imbecillitas ſola infantum hominumque tenerioris corporis utriuſque ſexus vomitorium non omnino vetat, ſi hoc remedium morboſæ cauſſæ removendæ unum fuerit, ſed lenius eligendum eſt, idque aliquoties repetendum.

§. 313.

Vomitum plenitudine ventriculi juvare, & aſſumtis quamquam parcius alimentis, vomitorium medicamentum ingerere velle, minus conveniens eſt, dum enim moles ingeſtorum ſimul movenda eſt, viſcida & acris materia, plicis ventriculi inhærens, non ſatis eliminatur. Quando vero vomitorium, jejuno ventriculo cum pauco vehiculo ſumtum, ſaburram movet, & conatus vomendi moleſti ſunt, aqua tepida inſulſa, vel dulci cum ſaccharo & melle, vel oleo aut butyro hauriatur, quo viæ lubricentur, ſpaſmi ſopiantur & vomitus ita facilis reddatur. Largior aquæ copia, vomitorio vix deglutito, hauſta, vomendi utilitatem minuit, aut enim juſto citius expellitur vomitorium, aut ad inteſtina propellitur & purgantem effectum tantum edit.

§. 314.

Si vomitus nimius eſt, diluentia oleoſa & lubricantia crebius hauriantur, his enim acria obvol-

vuntur, ſpaſmus mitigatur vomituſque demum ceſſat. Quod ſi ſpaſtica ventriculi contractio coerceri nequit, aut roborantia vinoſa, analeptica, aut tandem opiata medicamenta propinentur. Cave tamen, ne his utaris, quando materia morboſa eliminanda reſtat. Ventriculi robur, vomitoriis debilitatum, cardiaca aromatica & blanda carminativa v. c. infuſum chamomillæ aquoſum, nec non roborantia leniora reſtituunt. Spirituoſa fibras magis exſiccant, quam roborant. Aromatica etiam & opiata, externe in ſcutis ſtomachicis applicata & ex theriaca præparata, conveniunt.

SECTIO II.

PURGANTIA.

§. 315.

Evacuatione per ſuperiores partes nunc oſtenſa, aliam, quæ per inferiores fit, nunc conſideremus. Purgantia medicamenta dicuntur, quæ ore ſumta in ventriculo & inteſtinis hærentem ſaburram movent & ad anum propellunt, ideoque univerſum canalem alimentorum evacuant. Clyſmata ſunt injectiones in anum, quæ canalem inteſtini craſſi ex parte penetrant, eumque purgant. Suppoſitoria, orificium inteſtini recti ſtimulantia, ſcybala, ibi hærentia, movent.

« Nonnulla medicamenta, umbilico aliiſque partibus illi- » nita alvum movent, cum quæ, minus uſitata & incerti effectus » ſint, omittimus. »

§. 316.

§. 316.

Etſi autem evacuantibus his medicamentis reliquiæ alimentorum corruptæ ſæpius, quam digeſtæ, & acrimoniæ, in canali alimentorum potiſſimum inde natæ, eliminantur, tamen & ſerum ſalivale, pancreaticum & inteſtinale, bilis abundans, vel viſcida & acris reddita, mucus inteſtinorum, nimium collectus, ſimul moventur & expelluntur. Præterea etiam humores viſcidi ſeroſi, vel tenaces atrabilarii, quæ interdum ad canalem inteſtinorum derivantur, ſanguis hæmorrhoidalis ſtagnans & corruptus, pus, ex abſceſſibus in tubo inteſtinali vel vicinis locis erumpens, ichoroſa colluvies, interdum carcinomatica, vermes aliaque morboſa corpora, ſtimulo admoto, cientur & expelluntur.

§. 317.

Ex his omnibus, cum cauſſis ſuis comparatis, ſigna, quæ evacuationem alvinam indicant, facile intelliguntur. Ponderis ſenſus & moleſta tenſio abdominis, a morboſa materia excitata, borborygmi a ructibus & flatibus, ſurſum deorſumque urgentibus, hypochondriorum præcipue tenſio, alvus ſicca parcior, moleſte ſecedentia excrementa, aut nimis lubrica: bilioſo ſtimulo & acri ſero excitata, materiam evacuandam adeſſe, produnt.

§. 318.

Non tantum diarrhœæ, in morbis epidemicis acutis ſponte obortæ, evacuationem adjuvare ſuadent, ſed abundantia quælibet humorum, ad loca externa corporis, præcipue vero ad caput & pec-

tus propulſa, derivationem ſuperflui ad univerſam hanc corporis cloacam indicat. v. c. in morbis seroſis capitis, in aſthmate pituitoſo, in ſuppuratione nimia temperanda, in hydrope aliiſque ſeri collectionibus, quam revulſoriam atque derivatoriam evacuationem, ipſius naturæ conatibus ſæpe motam, ars caute imitatur.

§. 319.

Quamquam autem indicatio alvinæ evacuationis ex indicatis ſignis certa eſt, modus tamen eam efficiendi non ſemper patet, niſi & contraindicantia bene expendantur, & ſelectus optimorum remediorum fiat. Hæc duo autem ita conjuncta ſunt, ut unum ad alterum referatur. Optimum tamen erit, primo, quibus remediis utendum ſit, diſquirere, antequam contraindicantia per coindicantia limitentur, & concluſio, quid & quibus remediis evacuari debeat, definiatur. Nos quidem aliquas purgantium claſſes inſtituimus, & in ſingulis recenſendis monita, quæ uſum definiant, ſubjungimus, ex quibus contraindicantia apparent.

§. 320.

Tanta eſt medicamentorum purgantium copia, agendique differentia, ut, cum claſſes quaſdam, compendiariæ doctrinæ cauſſa, inſtituere animus ſit, ex pluribus pauca, &, ut bona & ſincera ſimplicia ſint, non niſi uſitatiſſima, ſeligi potuerint. Conſideremus igitur. 1. digeſtiva ſalia 2. lubricantia, plus minus ſtimulantia. 3. ſtimulantia ſpecifica, 4. acria draſtica; & cujuſlibet claſſis vires univerſas, ſingulorumque medicamentorum dotes ſingulas inter-

interdum indicemus, quo indicationis ratio ſpecialius declaretur.

§. 321.

Salia ideo digeſtiva dicuntur, quoniam mucum tenacem & excrementa alvina duriora reſolvunt, & ad evacuandum molliunt, unde ea inter reſolventia §. 219. ſeqq. commemoravimus, atque monuimus, eadem pro diverſa indole variis acrimoniis opponi poſſe & debere. Purgantia vero tunc dicuntur ſalia, cum eorum doſis major propinatur. Etſi vero in diſpoſitis corporibus una alteraque drachma alvum ſatis movet, in aliis tamen doſis ad unciam unam vel alteram augenda eſt.

§. 322.

Ex ſalibus acidis cremor tartari, ex alcalinis magneſia nitri, & ſal plantarum TACHENII indicari merentur, reliqua enim ſalia alcalina, ſal tartari & oleum tartari per deliquium, ob acrimoniam inſignem, ea doſi propinari nequeunt, quæ alvum certo moveat. Salia media, ad laxandam alvum maxime accommodata, imprimis hæc ſunt: aqua Seydſchützenſis & Sedlitzenſis & ſal amarum inde eductum; ſal anglicum catharcticum & ſalia thermarum Carolinarum, & acidularum Egranarum, ſal mirabile GLAUBERI, ſal polychreſtum SEIGNETTE tartarus vitriolatus & tartariſatus nec non tartarus regeneratus, & liquor terræ foliatæ tartari.

§. 323.

Adſtrictæ alvo ſalia media utique conveniunt, cum mucum inteſtinalem nimis tenacem optime reſolvant; etſi enim ſtimulo ſerum inteſtinale valde alliciunt & ſubducunt, tamen præterea ad ſolvendum aqua addita indigent. In acrimonia rancida cremor tartari, in acida alcalina ſeligenda ſunt. Quamquam vero ſalia ſub initium ſiccitati alvinæ medentur, nimio tamen uſu eam non ſolum, ſed totius corporis ſiccitatem inducunt.

§. 324.

Salia vero cuncta diuturno uſu ſolidas inteſtinorum fibras valde relaxant, primaſque vias debilitant, quod etiam in diuturno uſu extractorum amarorum obſervavimus. Hoc incommodum ab aquis medicatis, thermis & acidulis non metuendum videtur, cum ſal alcali minerale, vel ſali mirabili GLAUBERI ſimillimum, quod iis ineſt, roborans vitriolum martis, vel terram aliquam ſubtilem conjunctam habet. Sed in his ſumma eſt varietas. Egranæ v. c. acidulæ primas vias magis ſtimulant, quam Pyrmontanæ, quæ diureſin magis movent.

§. 325.

Inter lubricantia medicamenta plantæ, quæ emolliunt v. c. malvaceæ & ſpinacia, jure aliquo referuntur, & a veteribus jam commendatæ ſunt. In univerſum enim vernali tempore, uſus turionum & foliorum radicalium ventres, per hiemem ſiccatos, rurſus emollit & lubricat. Non ſolum

enim

enim ſuccus vegetabilis, a tenerioribus foliis exceptus & præparatus, ob balſamicam aliquam vim, in iis evolutam, has vires habet, ſed lenior etiam ſtimulus ſalinus accedit.

§. 326.

Olea quoque plantarum preſſa, lac & butyrum, nec non pinguedines animalium primas vias lubricant, in his tamen propinandis ad acrimoniam primarum viarum ſimul attendendum eſt. Quemadmodum enim emulſiones ex amygdalis, & aliis ſeminibus oleoſis rancidæ & bilioſæ acrimoniæ conveniunt, ſic oleum amygdalarum dulcium & olivarum, dummodo recens ſit, ſiccitati alvinæ lubricando medetur. Lac vaccinum, caprillum & aſininum tepidum, nec non juſcula carnium juniorum animalium ſimiles vires habent, licet, cum ſtimulo careant, vera purgantia non ſint.

§. 327.

Sero, ex lacte parato, ſtimulus aliquis ineſt; lac ebutyratum ideo, vel ſerum lactis cum ſucco citri & cremore tartari paratum, in bilioſis imprimis morbis hauſtum, acrimoniam rancidam corrigit, & alvum interdum valde movet. Serum lactis dulce, vel inſpiſſatum & dilutum, vel cum terreis, acidum abſorbentibus, iterum dulce redditum, tenuis & nutriens liquor eſt, qui acrimoniam involvendi & fibras debiles nutriendi vim habet.

§. 328.

Et ſaccharum, mel & reliqua dulcia, inter lubricantia & leniter ſtimulantia referri merentur.

Aqua mellis ſive mulſa, copioſius ingeſta, ſiccitati inteſtinorum medetur & alvi ſegnitiem corrigit, nauſeoſum tamen eſt, & rarius tanta copia ſumi poteſt, ut alvum vere moveat. Decoctum paſſularum & majorum & minorum, & ipſæ uvæ paſſæ ficus & dactyli dulcedine & blando ſtimulo, alvum interdum ducunt. His nonnulli fructus horæi dulces ex noſtris addi poſſunt ut pruna & poma borſtorfiana.

§. 329.

In leguminibus tamarindorum & caſſiæ contenta pulpa, non ſolum acido, quod priori præſertim ineſt, ſed lubricante & nonnihil nauſeoſo ſucco alvi excretionem juvat. His remediis bilis potiſſimum acrimonia corrigitur, ideoque in febribus acutis, cum ſiccitate alvina junctis, multo uſu ſunt. Doſis ſit uncia ſemis & ultra ſubinde propinata. Læduntur tamen his medicamentis illi, quorum primæ viæ acrimonia acida abundant.

§. 330.

Ex arboribus inciſis vel ob ubertatem ſucci rimas agentibus, vernali tempore humor emanat, ut ex betulis noſtris, qui emolliens & lubricans eſt. Manna vero, ex ornis ſtillans, calore ſolis magis inſpiſſatus, hinc a foliis & truncis collectum, eſt concretum ſpiſſum & dulce, quod emolliendo, lubricando & leniter ſtimulando, iis, qui ſiccitate alvi laborant, optimo cum ſucceſſu exhibetur, & ut mite ſatis, ita infantibus conveniens medicamentum eſt, ſi in aqua calida ſero lactis vel juſculo ſolvitur.

§. 331.

§. 331.

Etſi vero terebinthina potius reſolvit, quam adſtricta lubricat, ejus tamen mentio hic facienda eſt. Nam cypria, quam antehac vera terebinthus fundebat, nunc autem in Venetis larix, in Germania pinus exſudat, recens & vitello ovorum ſubacta, viſcido reſoluto alvum ſæpe lubricat, & ob hanc cauſſam clyſmatibus nonnunquam additur. Gummi ammoniacum & galbanum, lacrymæ plantarum umbelliferarum, in calidis regionibus collectæ, ſimili interdum modo agunt.

§. 332.

Ex ſtimulantibus ſpecificis aloen potiſſimum & rhabarbarum attendimus. Aloes imprimis aqua ſolutæ & depuratæ pars gummoſa prodeſt, reſinoſa nimis exſiccat. Purioris aloes drachma una vel altera, cum ſalibus mediis trita, aqua ſoluta & ſubinde ſumta pertinaces alvi obſtructiones ſolvit. Etſi vero in pilulis cum gummi ſaponaceis & in elixiriis variis, alvum etiam movet, diuturno tamen uſu & parvis doſibus propinata, hæmorrhoidalis fluxus occaſio fieri ſolet. Cum etiam calorem excitet & ſanguinem commoveat, pituitoſis magis, quam ſiccioribus ægris expedit, ſed illos etiam inteſtino recto exſiccando, morboſis magis, quam expedite fluentibus hæmorrhoidibus afficit.

§. 333.

Rhabarbarum ſelectum leni ſtimulo alvum movet, bilis acrimoniam corrigit & ſubducit, laxa inteſtina ſimul roborat & ſtomachica vi pollet. In

I 5 pulve-

pulvere optime propinatur, imprimis ſi ſalia, acrimoniæ morboſæ oppoſita, addantur. In infuſis aquoſis & ſolutionibus ſimilibus, lubricantibus etiam additis, temperari poteſt. Diarrhœis & dyſenteriis præcipue utilis eſt, etſi vero hæmorrhoides non, ut aloe, allicit, hæmorrhoidariis tamen & ſiccioribus obeſt.

§. 334.

Majorem vim, quam hactenus deſcripta medicamenta, habent infuſa florum perſicorum & acaciæ, ſive pruneoli noſtratis, quæ cum aqua aliisque menſtruis vernali tempore parantur, vel in ſyrupis conſervantur. Folia ſennæ magis ſtimulant, ideoque infuſis ex ſalinis lubricantibus & rhabarbaro paratis, varia doſi adduntur lenius digeſta vel cocta. In pulvere minus commode exhibentur. Etſi vero vi indolis reſinoſæ ventrem ſæpe valde movent, ad vera tamen draſtica referri nequeunt.

§. 335.

Medicamenta, quæ reſinoſo & acri ſtimulo inteſtina vellicant, & magnam humorum copiam ſubducunt, draſtica purgantia appellantur. Pulvis radicis jallappæ ob conjunctas particulas gummoſas mitius agit; reſina, inde educta, alvum valde movet, eodem ferme modo, ut reſina, ſcammonii, quam quidem ſulphuris halitu in diagrydio mitiorem reddere putant. Hæ reſinæ vel cum terris & ſalibus teri, vel ſpiritu vini ſolutæ, addito ſyrupo, propinari poſſunt, cum vitello tamen ovorum & amygdalis tritæ & aqua exceptæ, majoris ſunt utilitatis. His annumerari poſſunt agaricus trochi-

ſcatus,

ſcatus, & trochiſci alhandal ſive pulpa colocynthidis, quæ forti ſtimulo in doſi ægris accommodata, aquam & pituitam vehementer ſubducunt, & robuſtos etiam valde movent.

§. 336.

Reliqua medicamenta, ex euphorbii genere petita, ſuccus eſulæ, ſemen cataputiæ, vel etiam gummi guttæ, inflammationem ſtimulo ſæpe movent, & a prudenti medico caute ſeligenda ſunt. Si forte ad pituitam & aquas hydropicorum ſubducendas conſueta draſtica §. 335. non ſufficiunt, elaterium ſive cucumeris aſinini extractum, vel ſuccus iridis noſtratis recens expreſſus, tentari aliquandiu poſſunt. Scillæ pulvis & extractum §. 307. & gratiolæ herbæ infuſum, §. 306. quibus vomitum moveri diximus, alvum etiam vehementer purgant.

§. 337.

Ex minerali regno pauca ſunt purgantia, præter ea, quæ in vomitoriis §. 308. nominavimus, ſi tamen mercurialia reſpici mus, fortiora minus tuta ſunt, & mercurium dulcem, quem pilulis purgantibus, ex aloe paratis, ſæpe addunt „exigua vi purgandi pollere conſtat. Aurum fulminans nonnulli certiſſimum obſtructionis pertinacioris remedium prædicarunt, ſed ob præparationem & mitigationem variam, dubia ſemper ejus vis eſt.

§. 128.

Omnia hæc medicamenta purgantia ſingulis ægris, præcipue autem materiæ evacuandæ accom-

commodanda ſunt. Ex aliis copia viſcidæ & acris, nec recte digeſtæ materiæ, ex aliis mucus & pituita, ex aliis bilis corrupta, ex aliis aquæ ſubducendæ ſunt; quam ob rem veteres jam purgantia in panchymagoga, phlegmagoga, cholagoga, hydragoga diviſerunt, quæ tamen differentia non tam ex indole medicamenti, quam conſtitutione ægri dijudicanda eſt. Purgantia per epicraſin dicuntur, quæ partito exhibentur & ob admixta amara, reſolventia, carminativa & roborantia non ſolum dyſcraſiam humorum corrigunt, ſed & partem quandam per alvum ſubducunt.

§. 339.

Quemadmodum vero ſaburram copioſam primarum viarum, ſi modo mobilis eſt, unico ſæpe & valido purgante amoliri licet, ſic aliorum tenaciorem materiam reſolventibus ſalinis §. 219. *ſeqq.* amaris §. 223, & gummi ſaponaceis §. 227 commovere convenit. Ex diſpoſitione ægri vero cognoſcimus, utrum hæc præmittere, an purgantibus ipſis admiſcere poſſimus. Ne vero continuata evacutio humorum, robur viſcerum, præcipue inteſtinorum, nimium debilitet, analeptica, antiſpaſmodica & carminativa, ex aromaticis & roborantibus medicamentis ſelecta, vel cum purgantibus vel poſt ea adhibeantur.

§. 340.

Evacuatio alvina juvatur potu copioſo aquæ, ſeri lactis & juſculi carnium, quibus præcipue vis draſticorum nimia temperatur. His ipſis etiam, imprimis ſi acrimoniæ collectæ opponantur, nimius fluxus ventris cohibetur, v. c. ſi acrimoniæ rancidæ

cidæ potus acidulus opponitur. Si vero canalis alimentorum ſpaſmo afficitur, quo materia evacuanda mox promovetur, mox cohibetur, vel opiata medicamenta purgantibus jungantur, vel poſt purgantia propinentur.

§. 341.

Ex iis, quæ hactenus propoſuimus, clyſmatum uſurpandorum ratio quoque intelligitur. Hæc etſi interdum ob indolem antiſpaſmodicam, carminativam, roborantem & nutrientem injiciantur, ſæpiſſime tamen craſſa inteſtina evacuant, aut enim humectando ſiccitatem corrigunt, aut acres particulas abſtergunt, aut duriora & tenacia ſcybala emolliunt & educunt. Poteſt vero hæc evacuatio, neceſſitate urgente, etiam in ſumma ægrorum debilitate tentari, cum clyſmata non admodum purgantium, humores valide commoveant, ſed contenta in craſſis blande educant, ut adeo, obice remoto, motus periſtalticus in tenuibus acceleretur.

§. 342.

Clyſmata hæc ex aqua tepida, urina ſanorum & juniorum animalium, lacte, ſero lactis, juſculis & oleis preſſis præparantur; interdum vero varios ad uſus herbæ emollientes §. 159. reſolventes §. 223. aut carminativæ aromaticæ in aqua aut juſculo coquuntur, ſtimulus ſaccharo, melle vel ſale, & vis lubricans oleis preſſis & coctis additur. Interdum ob vehementiorem ſtimulum acriora etiam purgantia, vel herba nicotiana ſimul decoquuntur; vel clyſmata ex fumo herbæ nicotianæ ope follis idonei, impelluntur.

§. 343.

Suppoſitoria indicantur, cum inteſtinum rectum excrementorum duriorum mole repletum eſt, quantam ſua vi expellere nequit, ſed ſtimulo ad niſum eget. Hinc globuli moſchati vel alia ex ſaccharo parata medicamenta, ſapo, mel & terebinthina cum purgantibus ſtimulantibus in paſtam paulo ſolidiorem & ferme conicam redacta, in anum immittuntur. Cum vapores ex emmollientibus herbis, ad anum admiſſi, lubricando hanc excretionem juvent, melius ſæpe olei & lactis pauxillum in anum, injicitur, ſuppoſitoria enim crebrius applicata ſtimulo orificium calloſum reddunt.

CAPUT V.

EVACUATIO SANGUINIS.

§. 344.

SAnguinis abundantia vel in univerſo corpore collecti, vel ad quasdam partes impetu ſingulari delati, evacuationem quamdam poſtulat. In prophylactica quidem plethoræ curatione oſtendimus §. 131. *ſeqq.* victum parcum non jurulentum, ſed ex vegetabilibus paretum, imprimis ſubacidum, potum tenuem, exercitationem, corporis viribus accommodatam, plethoræ præcipue obſiſtere. Ibidem tamen venæſectionis prophylacticæ mentionem fecimus, cujus & ſimilium ſanguinis evacuationum rationem nunc in univerſum conſiderabimus.

§. 345.

Venæ ſunt canales, ſanguinem & humores reſorptos ad cor redeuntes, placide tranſmittentes, hinc ex iis optime evacuari ſanguis poteſt. De venæſectione itaque, tanquam primario ſanguinis mittendi modo, in prima ſectione, de ſcarifatione vero & reliquis in altera dicturi ſumus. Ita enim ſperamus, non tantum indicationem recte definiri, ſed contraindicantia quoque examinari poſſe.

SECTIO I.

PHLEBOTOMIA.

§. 346.

Phlebotomia ſive venæſectio eſt inciſio venæ,* ſub cute collocatæ, ſanguinis commode evacuandi cauſſa. Venæ vero, ex quibus ſanguis educitur, ſunt jugulares, medianæ variæ in flexu cubiti, cephalica pollicis & ſalvatella, ſaphæne ramificationes, præcipue ad malleolos & in dorſo pedis excurrentes, in quarum ſelectu ad conſtitutionem ægri morbique indolem reſpiciendum eſt.

* Singulares quædam venæ, raninæ, v. c. frontalis, dorſalis, penis et aliæ rarius inciduntur.

§. 347.

Etſi ſola abundantia ſanguinis venæ ſectionem indicare videtur, tamen, cum non ſemper moleſta copia, ſit aliiſque remediis temperari poſſit, alia vero indicantia venæſectionis ſimul perpendenda ſunt, hoc optime fieri poſſe arbritror, ſi conſtitu-

tionem

tionem ſanguinis & humorum, poſtea vaſorum vim fluidis reſiſtentem, tandem motum ſanguinis per vaſa ſigillatim perpendamus & indicationum & contraindicantium rationem ad hanc normam examinemus.

§. 348.

In denſitate ſanguinis plethoricis veris propria venæſectio promptum auxilium eſt. §. 126. & liberiorem circulationem efficit; in copia ſangninis & humorum, qua obeſi laborant, § 127. eadem effectum optatum habet, ſed lentiorem; in raritate tamen ſanguinis, quæ in plethoricis e debilitate cognoſcitur, §. 128. non niſi tum, cum aliæ cauſſæ ſimul urgent, admittenda eſt. Cum vero in his plethoræ differentiis diſpoſitiones tantum morboſas inveniamus, ad vaſorum ſanguiferorum ſyſtema & motum ſanguinis ſimul reſpiciendum eſt.

§. 349.

Si enim medicus ex pulſu forti & duro ſanguinem cordi nimium reſiſtere cognoſcit, de neceſſitate venæſectionis certior fit. Etſi vero hæc reſiſtentia non ſemper a copia & denſitate ſanguinis, ſed a ſpaſmo minimarum arteriarum crebrius excitatur, hic tamen impulſu imminuto & ipſe remittit. Venæſectio vero differri nequit, ſi dolor, rubor, pulſatio & alia interna & externa inflammationis ſigna, *Pathol.* §. 333. ſimul appareant.

§. 350.

Motus humorum auctior ſive febris *Pathol.* §. 72. venæſectionem non ſemper indicat. Motus enim humorum circulatorii, non ultra modum intenſi, coctionem & criſin egregie juvant, nec venæſectione intempeſtiva turbandi ſunt, ſic vero nimium intendantur ad æſtum uſque & ſiccitatem, nec criſis inſtet, venæſectione coercentur. Æſtu enim nimio concitato, mixtio ſanguinis ad diatheſin phlogiſticam vel alias mutationes tranſit. Criſin vero inſtare, ex aliis ſignis dijudicamus. *Pathol.* §. 427. *ſeqq.*

§. 351.

Non tantum in inflammationibus ſanguis ad partes affectas cum vehementiori impetu propellitur, ſed in hæmorrhagiis quoque, ſanguinem per nares, uterum, hæmorrhoides cet. copioſius evacuantibus, impetus ille ad partem læſam major eſt, qui venæſectione, in parte aliqua remotiore adminiſtrata, temperatur. Hoc affectis partibus nobilioribus, quæ ſanguinis affluxu gravius læduntur, v. c. pulmonibus & ventriculo, magis neceſſarium eſt. Summa tamen imbecillitas, imprimis cum pulſu debili conjuncta, venæſectionis contraindicans eſt.

§. 532.

Interdum & tardiores humorum motus venæſectionem poſtulant, imprimis ſi qua pulſus durities percipiatur, inde enim motus circulatorii vel liberiores fiunt vel certe augentur, & coctio ſive elabo-

ratio humorum juvatur. Cum ergo, rebus ſic ſe habentibus, motus retardati per acrimoniam ſponte evolutam accelerantur, tunc humorum maſſa reſoluta, ſolida deſtruit & vires infringit, quo facto debilis & celer pulſus venæſectionem non exigunt.

§. 353.

Hæc ſunt præcipua indicantia ſanguinis venæſectione evacuandi. Chirurgia transfuſoria a nonnullis tentata, ubi nimirum ſanguis junioris & ſani animalis e vena aperta tubulo excipitur, & eodem inſtrumento in venam apertam ægroti hominis transfunditur; item chirurgia infuſoria, quæ medicamenta in venas ægri injicere ſuadet, inciſiones venæ quoque poſtulant. Sed hæ medendi methodi noſtris temporibus evanuerunt.

§. 354.

Venæſectionem vel indicationi ſatisfeciſſe vel repetendam eſſe, effectus demonſtrant; cum enim copiam ſanguinis minuat, vaſa majora ultra modum non diſtenta, minora non amplius comprimunt, ut ſuctio in venis promptius fiat. Hinc in univerſum ceſſat reſiſtentia, a mole ſanguinis & ſpaſmo minimorum vaſorum cordi infeſta, & circulo humorum liberiore, obſtructa reſolvuntur & ſecretio expeditior fit. Hinc anxietas, dolor, ſiccitas & impetus ſanguinis ad loca peculiaria tolluntur; ac calor in ſanguine auctus, & quæ nonnunquam inde oritur diatheſis phlogiſtica, diſſipatur. Hi effectus, qui haud raro venæſectionem ſolam ſequuntur, aliis tamen remediis juvandi ſunt.

§. 355.

§. 355.

Effectus venæſectionis revulſorii & derivatorii, de quibus inter medicos ſæpe diſceptatur, non ab ipſa venæſectione, ſed a circulo ſanguinis jam expeditiore oriuntur, ideo tamen electio venæ ſingularis non negligenda eſt. In univerſum quidem evacuatio certæ quantitatis ſanguinis, quocumque ex loco circulationem, in parte qualibet impeditam, reddit expeditiorem, tamen obſervatum eſt, in quibusdam venis hoc promtius fieri. Jugularis vena quibuſdam capitis morbis melius inciditur, quam alia, & in pectoris inflammationibus inciſionem venæ lateris affecti plus levaminis attuliſſe, quam remotæ, experientia docuit. Selectus venarum in extremitatibus difficilius definitur, minores autem aliæ venæ ex morbis particularibus dijudicantur.

§. 356.

Si indicationes generales recte dijudicatæ ſunt, contraindicantia facilius inveniuntur. Ex his primarium eſt defectus ſanguinis boni, & debilitas inde nata. Hinc patet, cur in multis morbis chronicis & imprimis in obſtructionibus viſcerum pituitoſis, maxime vero ſcirrhoſis, quas interdum variæ hæmorrhagiæ comitantur, venæſectio locum non habeat. Infantibus & pueris non ea eſt copia ſanguinis, quæ venæſectionem poſtulet; niſi enim ſpaſtici morbi ſubitam congeſtionem ſanguinis ad caput aut pectus efficiant, laxitas horum ſolidorum, huic ætati conveniens, vix ita reſiſtit cordi, ut damnum metuendum ſit. Senes, quibus defectus fluidi & tarditas circulationis propria eſt, raro egent venæſectione.

§. 357.

Æger vero, cui vena ſecanda eſt, vel lectulo incumbat, vel ita ſedeat, ut abdomen & extremitates corporis liberæ, nec compreſſæ, nec nimis diſtentæ ſint. In parte ea, ubi vena ſecanda eſt, frictione, fomentis & balneis tepidis, ſenſim incaleſcentibus, regreſſus ſanguinis acceleretur. Liganda etiam & comprimenda eſt vena ſuper locum inciſionis, quod in brachio ſuper flexum cubiti, in pede ad regionem poplitæam optime efficitur.

§. 358.

Vena vero lanceola, vel ſi cutis durior eſt, inſtrumento, e latere inſtructo, *Schnepper*, melius aperitur. Interdum cutis quodammodo comprimenda, non vero adducenda eſt, quo vena in contextu celluloſo laxiore fluctuans figatur. In obeſis vena, quæ in pinguedine deliteſcit, tenſione partis & tactu detegenda eſt; in macilentis vero caute incidatur, ne arteria proxima aut nervus aut tendo lædatur. Vulnus infligatur ad directionem venæ non obliquum, magnum item, ut ea, quæ debet, ſanguinis copia facile effluat, tuſſiendo enim, vel partem, ex qua ſanguis fluit, fricando, per exiguum vulnus ſanguinem exprimere non convenit. Pars autem, in qua vena ſecta eſt, quieſcat, ne locus venæ apertus motu cutis tegatur.

SECTIO II.

SCARIFATIO CET.

§. 359.

IN gravioribus capitis morbis v. c. apoplexia ſanguinea, vel vehementiſſima oculorum inflammatione, arteria temporalis interdum diſcinditur, non inciditur, quo ſanguinis impetus, ad nobiliores has partes directus, refrenetur, cum vero exiguus arteriæ carotidis ramus ſit, ſectio venæ jugularis in his morbis forte majora commoda præſtat.

§. 360.

Scarifatio in habitu cutaneo fit, poſtquam nempe cucurbitulæ, flamma calefactæ, admotæ ſunt, cutis elevatur & vaſa turgent, tum inſtrumento, quod multis vulnuſculis cutim diſcindit, applicato, ſanguis effluit & cucurbitula denuo admota colligitur. Applicantur vero cucurbitulæ occipiti, cervici, dorſi & extremitatum corporis variis locis. Inciſiones plurimæ in partibus, gangræna affectis, etiam ſcarifationis nomine veniunt, palpebrarum ſcarifatio ita fit, ut tunica conjunctiva faſciculo glumarum ſecalinarum ſtringatur.

§. 361.

Scarifatio cutanea, quam hic potiſſimum conſideramus, præcipue in morbis cutaneis fit, cum circulus ſanguinis & humorum in cute liberior reddendus eſt, ut acres particulæ, ibi hærentes, diſſi-

pentur, quam ipſam ob cauſſam in ſcabie aliiſque puſtulis cutaneis promtius curandis hoc auxilio utimur. Etſi vero interdum ſcarifatione magna ſanguinis copia educitur, veluti cum cucurbitulæ, occipiti ad finem ſuturæ lambdoideæ in cephalæis pertinacioribus applicantur, & multi præterea, qui venæſectionem reformidant, ſcarifatione ut remedio palliativo utuntur, tantus tamen numquam ejus eſt effectus, quantus venæſectionis.

§. 362.

Si ſanguis nimium in venis ſtagnat, eaſque diſtendit & varicoſas reddit: nec evacuationes, huc-uſque deſcriptæ, locum inveniunt, hirudines ſeu ſanguiſugæ iis admoventur. Hi vermes variis quidem corporis locis, ex quibus ſanguis educendus eſt, v. c. gingivis adhærent, præcipue tamen hæmorrhoidibus turgentibus cœcis applicantur, ex quibus ſæpe inſignem ſanguinis copiam educunt, imprimis ſi poſtea fomentationes ad anum admittantur.

§. 363.

Inter omnes hæmorrhagias, quæ in corpore oriuntur, & interdum ut ſalutares, naturæ motibus certis & ordine juſto continuantur, interdum vero, morboſis cauſſis accedentibus, perturbantur, nullæ tam conſuetæ ſunt artiſque auxiliis adjuvandæ, quam menſtruus & hæmorrhoidalis fluxus. Quamquam vero difficiles hæ doctrinæ, in inſtitutionibus therapiæ ſpecialis tradendæ, nunc deſcribi nequeunt, in univerſum tamen nonnulla & hoc loco proponere lubet.

§. 364.

§. 364.

Catameniorum fluxus in feminis vi naturæ excitandus, artis auxiliis nec ante tempus accelerandus, nec diutius protrahendus eſt niſi ex ejus effectu ſymptomata moleſta oboriantur. Præcipua indicantia ſunt plethora evidens ſanguinea, laſſitudo & reſpiratio anheloſa, dolor ad lumbos & crura, hæmorrhagiæ ſponte obortæ, & hanc evacuationem impedientes, imprimis ſi hæc incommoda alio tempore increſcunt, alio nonnihil ceſſant. Fluxus lochiorum, qui poſt puerperium accedit, ſimili modo conſideratur, nec arte urgetur, niſi ejus defectus dolores capitis, anxietates præcordiorum aliaque ſymptomata inferat & augeat.

§. 365.

Facta autem indicatione generali, de utroque fluxu per muliebria proliciendo & juvando, ſpecialem indicationem ſine cauſæ impedientis cognitione, nec formare nec apta remedia eligere poſſumus. Curatio igitur non ſolum ex hac, ſed ex aliis therapiæ generalis doctrinis repetenda eſt, cum nimia ſanguinis copia vel paucitas, cacochymiæ variæ, robur auctum vel ſpaſmus, laxitas vel debilitas partium ſolidarum, de quibus jam egimus, eruptionem ſanguinis per loca hæc conſueta impediant, vel imminuant. Summa vero attentione opus eſt, quoniam plures & ſæpe contrariæ cauſæ removendæ ſunt.

§. 366.

Quod ſi ſanguinis & humorum circulus, varia curatione expeditior factus eſt, ſanguis vel ſponte

& definito tempore emanat, vel medicamentis ſpecificis, quæ emmenagoga dicuntur, eo derivatur. Locum hic inveniunt vegetabilia amara, roborantia plus minus aromatica, ſpecifico quodam odore prædita. v. c. matricaria, marrubium album, pulegium, mentha, meliſſa, leviſticum, roſmarinus, ſabina, aliaque plura ſimplicia medicamenta, quæ in infuſis vinoſis & aquoſis interne, nec non externe in balneis, pediluviis & fomentis adhibentur.

§. 367.

Gummi ferulacea, quæ vel odore alliaceo in aſſa fœtida, vel ab hoc parum recedente in galbano myrrha, cet. antiſpaſmodicam vim produnt, & partim ad emolliendum, partim ad roborandum eligi poſſunt, fluxum menſtruum vere juvant. His addimus aloen, crocum, ſuccinum, caſtoreum, martem & alia medicamenta, quæ, etſi ex ſpecificis viribus ut plurimum æſtimantur, indicationi cauſſali tamen ſemper accommodanda ſunt.

§. 368.

Diſpoſitio ad fluxum hæmorrhoidalem, veros naturæ motus turbatos, præcipue impeditam circulationem ſanguinis per viſcera abdominalia oſtendit, ideoque nunquam excitari debet: quoniam tamen hoc fluxu variis de cauſis moto, multa incommoda morboſa levantur, &, ſi qui ei adſueti ſint, eo deficiente, perverſa ſymptomata oriuntur, interdum attentionem medici dirigentis poſtulant. Si itaque circulus ſanguinis per ſyſtema venæ portæ, vel indole ſanguinis, imprimis atrabilarii, vel ſpaſmis turbatur, & præſertim lentior fit; ſi mor-

bi cum phantaſia læſa inde oriuntur ; ſi ſanguis, his præſentibus , per alia & minus conſueta loca manat, de remediis, cauſæ accommodatis, cogitet medicus.

§. 369.

Hæmorrhoides naturæ motu excitatæ & accurata diæta tractatæ, ſalubriores & conſtantiores ſunt iis, quæ auxiliis artis proliciuntur. Indicationes itaque de hæmorrhoidibus excitandis, augendis & ſupprimendis, non niſi ex cauſis dijudicandæ ſunt ideoque multa cum indicatione emmenagoga communia habent, §. 364. licet partes, ex quibus ſanguis fluit, diverſiſſimæ fabricæ ſint. Venæſectiones tempeſtivæ, gummi ſaponacea, aloe & alia medicamenta, §. 365. ſuo loco & tempore applicata, omnem curam abſolvunt.

CAPUT V.

EVACUATIO SERI.

§. 370.

Nimia ſeri copia, vel ſanguini admiſta, *Pathol.* §. 38. vel in vaſis ſeroſis lente mota & ſtagnans, naturæ ipſius motibus & viribus per varia organa colatoria corporis expellitur, quamobrem medicus, hos motus dirigens, vel regimine diætetico has excretiones moderatur, vel idonea medicamenta addit, quibus ſeri excretio juvatur. Non ſolum vero pars aquoſa ſanguinis, ſed cum ea particulæ noxiæ acres & viſcidæ cum levamine ægri

promoventur. Interdum autem profuſæ hæ excretiones optimas etiam humorum partes ſubducunt, & ægros debilitant. Hæc in progreſſu morborum accuratius dijudicanda ſunt; nos vero indicationem ſeri evacuatoriam hic tantum in univerſum conſideramus.

§. 371.

Vomitu, ſed magis purgatione magnam interdum ſeri copiam ſubduci, §. 301. 316. 338. patuit; nos vero in ſequentibus ſectionibus evacuationem ſeri perſpirabilis cutanei per ſudorifera; urinæ in renibus per diuretica; ſalivæ per ſialagoga; muci & ſeri ex naribus per errhina, & ſeri aeris derivationem ad habitum cutaneum per veſicatoria aliaque medicamenta juvandam & moderandam, conſiderabimus: his enim præcipue doctrinæ, quæ hanc medendi rationem illuſtrant, comprehenſæ ſunt.

SECTIO I.

SUDORIFERA.

§. 372.

E ſano corpore permultum ſeri per poros cutaneos excernitur, ad quod humor, cutim inungens, ad radices pilorum ſecretus, accedit. Evacuatio ſeri, quæ mollitiem & moderatam cutis humiditatem conſervat, perſpirationi naturali ſimillima vel parum tantum aucta eſt, diaphoreſis dicitur; quæ vero ita intenditur, ut ſerum in fluidum denſum

ceu

ceu guttulas coactum, cutim nimis madidam reddat, ſudor appellatur, ex qua re cognoſcitur, diaphoreticam & ſudoriferam ſeri evacuationem gradu differre.

§. 373.

Diaphoreſis juvatur, ejuſque major gradus, ſudor, excitatur, ſi habitus cutaneus ita diſponatur, ut per minima cutis orificia, ſerum copioſius eo ductum facile tranſeat, & ſic medicamentis quoque, ſanguinis & humorum maſſam reſolventibus & commoventibus, ſeroſa pars extricetur & ad cutim derivetur. Prius a regimine externo pendet, aer enim calidus, nonnihil humidus & gravis, varia ratione corpori admotus, vapores præterea & balnea, quæ munditiem cutis conſervant, relaxando & interdum roborando hanc excretionem augent; poſterius motu circulatorio humorum non nihil aucto efficitur.

§. 374.

Cutaneam vero ſe & excretionem intendendam eſſe, naturæ motus ſpontanei interdum ſuadent. In catarrhalibus affectionibus a perſpiratione ſuppreſſa crebrius oriundis, ſudor denuo motus tenſiones & dolores partium aliaque incommoda levat. Magis vero apparet, hanc excretionem juvandam eſſe, ſi poſt coctionem cruditati in morbis acutis recte ſuccedentem, critici motus oriantur, & cum his largior ſudor, cum levamine ægri & ſymptomatum decremento, per omnem corporis ſuperficiem emanet. Ingratus non raro odor peſſimam morbi materiam ſudore expelli demonſtrat.

§. 375.

Quando particulæ venenatæ, limites canalis alimentorum tranſgreſſæ vel extrinſecus corpori applicatæ, vomitoriis & purgantibus non removeri poſſunt, per ſudoris viam, quantum fieri poteſt, expellendæ ſunt. Etſi enim vehementi hac evacuatione fluida diſſipantur & humores acres redduntur, tamen, ſi modo acre venenatum nervis inhærens ſudore diſſipetur, æger ſervatur, aliis modis refocillari poteſt. Non ſolum vero in peſte aliiſque morbis contagioſis derivata ad habitum cutis materia morbi, ſudando, promovenda eſt, ſed in ſcabie, lue venerea, aliiſque morbis blanda ſudoris excitatio materiam morbi arcet, ne ad internas & ſæpe nobiliores corporis partes convertatur.

§. 376.

Notum quidem eſt, nonnullos homines natura ad ſudores proclives eſſe iiſque levari, ut in hac ipſa profuſa excretione, integra tamen ſanitate fruantur. In his tamen arte juvandis medicus ſumma utatur attentione, ne res tandem in perniciem cedat. Obeſi & pituitoſi, qui ſuccis abundant, diutius ferunt ſudores, quam macilenti, quemadmodum vero his maciem & tabem, ſic illis cacochymias adferunt. Profuſi certe ſudores, etſi interdum morbos levant & arcent, continuata tamen excretione, dyſcraſias humorum inducunt & vires enervant.

§. 377.

Si autem indicatio ſudorifera, indicantibus recte perpenſis, ſalutaris videatur, non quolibet medicamen-

dicamento, quod hanc vim habet, urgenda eſt, ſed ſelectus eorum fieri debet. Si igitur regimine moderato & potu diluente calido evacuatio excitari & juvari poteſt; fortiora, quæ ſanguinem nimis commovent, non adhibenda ſunt; ſi vero medicamentis opus eſt, vel acida vel alcalina volatilia, vel calida aromatica eligenda ſunt, de quibus nunc ſigillatim agemus. De terreis tandem medicamentis, quibus nonnulli vim diaphoreticam adſcribunt, pauca monenda ſunt.

§. 378.

Acidi & nativi vegetabilium ſucci, acetum, fermentatione ſecunda productum & depuratum, nec non mineralia acida, vel ut analeptica §. 69. ſeq. vel ut roborantia §. 180. interdum diaphoreſin lenem excitant; imprimis vero in morbis putridis, a quibus calefacientia medicamenta aliena ſunt, acrimoniam & æſtum temperant, ideoque, blando humorum motu adjuto, perſpirationem & ſudorem efficiunt. Acida quoque mineralia, alcohole vini, ut dicunt, dulcificata, diaphoreſi leni inſerviunt, ſi enim parca & repetita doſi propinantur, analeptica potius, quam calida ſunt.

§. 379.

Alcalina volatilia efficaciora ſunt nec tantum analeptica, §. 72. vires vitæ, excitanda diaphoreſi augent, ſed ob calidam indolem humores quoque commovent, reſolvunt, & ita largiſſimos ſæpe ſudores proliciunt. Spiritus igitur, ſal & oleum cornu cervi & ſimilia, ex ſimplicibus animalis regni præparata, non niſi pituitoſis exhibenda ſunt, quorum

rum humores difficilius reſolvuntur, & moventur, magnam tamen ſimul aquoſi potus copiam, ut vim ſuam exſerere poſſint, poſtulant. Mixtura ſimplex & liquor cornu cervi ſuccinatus, ut volatilia neutra; magis temperata ſunt diaphoretica.

§. 380.

Omnes plantæ, quæ præter amaram & roborantem indolem, a terreo ſalinis particulis pendentem, oleum volatile, deſtillatione eliciendum, continent, reſolvendo humores commovent, & in infuſis aquoſis calidis exhibitæ, perſpirationem intendunt. Ex pluribus hic commemorandis agrimoniam, betonicam, ſcordium & veronicam, ex lignis vero præcipue guajacum proponimus, quibus multa alia ex materia medica addi poſſunt. Infuſa hæc aquoſa in morbis catarrhalibus aliiſque ſudores ſalutares promanantes leniter augent.

§. 381.

Efficaciora ſunt infuſa ſpirituoſa, ſive eſſentiæ ſic dictæ plantarum v. c. ſcordii, quibus ſi angelicæ, imperatoriæ, pimpinellæ ſimileſque radices, ut in eſſentia alecipharmaca STAHLII addantur, ex volatili oleo vel acri reſina harum plantarum, ſpirituoſo menſtruo ſolutarum, vim calefaciendi majorem habent. Non ſemper vero larga eorum doſi ad octoginta vel centum guttas ſudor commovendus ſed viginti vel triginta guttulis cum acidis dulcificatis, ſi opus fuerit, juvandus eſt.

§. 382.

§. 382.

Ex pulveribus plantarum, ſale volatili oleoſo præditarum, compoſitiones ſic dictæ theriacales ſive electuaria præparantur, quibus egregia vis diaphoretica adſcribitur, in his tamen maxime ad opii doſin additam reſpiciendum eſt, hujus enim vis reſolvens ac anodyna, & fluida ad ſudores diſponit, &, ſpaſmo in minimis vaſis ſoluto, perſpirationem & ſæpe largiores ſudores excitat. Cum autem adeo inſignis ſimplicium copia, quæ v. c. theriacæ cœleſti additur, principem opii vim nimium obvolvat, melius eſt, ſolutionibus opii uti, vel compoſitioni ejus non nimis multa admiſcere.

§. 383.

Terreis quoque medicamentis vis diaphoretica tribuitur, quoniam iis, ut nonnulli perhibent, maſſa ſanguinis, motu nimio agitata, temperatur, ut moderatius currere incipiat. Sed dubia vel nulla plane eſt hæc virtus, cum moleculæ terreſtres, ſi vel maxime ſanguinis globulis admiſcerentur, eorum celeriorem progreſſum & inde ortum attritum cohibere vix poſſent. Si iis aliqua virtus concedenda eſt, terræ bolares ſive nobiles margæ, imprimis martiales reliquis præferendæ ſunt. Nitrum inter ſalia media antiphlogiſtica vi pollet, quod æſtu nimium ſuppreſſos ſudores revocat.

§. 384.

Ex his etiam patere arbitror, quid de terris & durioribus partibus animalium præparatis, vel de lapide bezoar aliiſque ſentiendum ſit? Item illud, num

num antimonium diaphoreticum ſimiliaque ex metallis parata bezoardica medicamenta ob ſubtilem calcem metallorum ad diaphoreſin valeant. Terreſtres particulæ in ſe inertes ſunt, niſi a ſalibus adhærentibus aliquam vim nanciſcantur, ideoque humorum maſſam nec reſolvere & agitare, nec ad peripheriam corporis derivare poſſunt. Sæpe numero virtutes, a vi vitæ pendentes, inerti medicamentorum moli adſcribuntur, quæ ventriculum tamen gravat.

§. 385.

Acris vis in perſpiratione mutanda, ex ejus viciſſitudinibus dijudicanda eſt. Etſi vero corpora multo motu agitata ſudant, tamen præcipue in humido & calido aere, quo cutis vaſcula relaxantur, ſudor effuſe erumpit. Hinc balnea calida & in ſe, & plantarum reſolventium & diſcutientium viribus adjuta, perſpirationem & ſudorem augent, frictione poſtea munditiem & robur reddente. Balnea vaporoſa ſuper ſpiritum vini accenſum vel his ſimilia, ideo in morbis venereis & aliis cutaneis utilia ſunt.

§. 386.

Sudores nimios quies corporis in aere temperato, vel aura frigidiuſcula admiſſa compeſcunt. Frictio corporis & aqua frigidiuſcula poſt balneum tepidum in ſpongiis applicata, multo magis tamen frigida balnea ſudores, a nimia cutis relaxatione oriundos, coercent. Aqua frigidiuſcula cum acidis vel nitro hauſta humores nimis reſolutos cogit, ſudores imminuit & diureſin ſæpe movet. Dum

vero

vero ita contraria contrariis opponuntur, ſumma cautione opus eſt, ne ſudores critici cohibeantur.

SECTIO II.

DIURETICA.

§. 387.

Quamquam renes non tam amplam ſuperficiem excernentem habent, quam cutis, nec ab aere in ſecretione lotii adjuvantur, ob ampliſſimos tamen tubulos urinarios, inſignem ſeri copiam ſecernunt. Quæcumque igitur medicamenta ſeroſas humorum particulas largius ad renes ducunt, diuretica dicuntur. Augmentum etiam urinæ a regimine pendet, ſi enim aliæ ſecretiones ſupprimuntur vel imminuuntur, urina copioſius ad renes derivatur.

§. 388.

Aqua, imprimis frigida, copioſius hauſta, urinam valde movet, ſicut in urina potus. Diuretica autem medicamenta illa potiſſimum dicuntur, quæ, acrimoniam humorum demulcendo, ſpaſmos viarum urinariarum mitigant, ut lotium, hucuſque cohibitum, poſtea liberius fluat. Tandem ſunt ſpecifica quædam medicamenta, quæ etſi non ſemper urinæ copiam augent, eamdem tamen particulis balſamicis imbuunt, quo, viis urinariis abſterſis, ſui tranſitus liberior ſit.

§. 389.

Indicatio itaque diuretica ad tria reſpicere jubet: ad evacuationem copioſiorem ſeri, ex ſanguine

reſoluti vel non intime ei admixti; ad mitigationem ſpaſmi, ſe & excretionem urinæ impedientis; ad balſamicam indolem, vias urinæ mundantem. Differentiam vero medicamentorum diureticorum accuratius definire poterimus, ubi indicationes varias examinaverimus.

§. 390.

Cum inſignis aquæ copia per renes tranſeat, quæ & in ſtatu ſano particulas acres, ſalinas, oleoſas & terreſtres ſecum eliminat maſſamque humorum a nocivis his particulis liberat, in morbis quoque poſt cruditatem coctione & criſi ſolutis, ſi, non omnis, aliqua tamen materiæ morboſæ copia per has vias educitur. Quem ad modum vero hoc in acutis crebrius obſervamus, ſic & in chronicis, præcipuæ in ſcorbutica humorum acrimonia, urina, ſedimentum furfuraceum vel alio modo mutatum deponens, hanc ſecretionem juvare ſuadet.

§. 391.

Serum autem, quod in cellulis & cavitatibus corporis ſpiſſum & immeabile ſtagnat, ſæpe etiam tubulos renales ſimili modo obſidet, & ſpaſmo afficit, efficiendum itaque eſt, ut reſolventibus medicamentis viæ urinariæ liberentur, ideoque ſerum, varie in corpore diffuſum, viam patentem inveniat, per quam ſubinde eliminetur. Hoc in curationibus quorumdam hydropicorum ita evenire cognoſcimus. Etſi vero interdum plethora univerſalis vel ſpaſmus partium vicinarum, ſicut inteſtini coli, urinæ fluxum cohibet, cauſſa tamen idoneis remediis ſublata, excretio libera ſequitur.

§. 392.

§. 392.

Si viæ urinariæ arenulis, calculis, ſanguine grumoſo, materia purulenta, plus minus viſcida & ichoroſa obſtructæ ſint, vel ulcera ex venereis præcipue morbis in his relicta, medicamentis diluentibus, emollientibus, reſolventibus & balſamicis eluendæ & depurandæ ſunt, ne hæc impedimenta urinam diutius cohibeant. Cum vero hæc obſtacula interdum in renibus, & ureteribus, interdum in veſica & urethra hæreant, ex fabrica & ſitu partium cognoſcimus, internis medicamentis etiam externa adjungenda eſſe.

§. 393.

Cum autem calculi interdum in his viis ſedeant, etiam hactenus quibuſdam medicamentis opus eſt, quæ lithontriptica appellantur, non tantum ideo, quoniam minores concretiones calculoſas promovent & expellunt, ſed duram quoque calculi compagem reſolvunt, ut comminutæ & detritæ partes, ſubinde cum urina ſecedant. Horum autem medicamentorum vis cum non ſemper certa ſit, aliquo modo dijudicari debet.

§. 394.

Aqua calida, tamen potius frigida, optimum diureticum eſt, quod per ſuam indolem ad vias has protinus derivatum eas abſtergit, addita tamen ſalia fixa acida, alcalina & media viſcidum hoc, vias obſtruens, magis reſolvunt. Quoniam aquoſa & ſalina diuturno uſu, qui tamen neceſſarius eſt, tubulos urinarios relaxant, cineribus

§. 397.

Olea preſſa olivarum vel amygdalarum dulcium, emolliendo, ſpaſmum viarum urinariarum ſoluunt, & urinam movent, quem effectum ſuccus citri additus multum accelerat. Semina oleoſa amygdalarum dulcium, imprimis ſi quædam amaræ adduntur, perſicorum, ceraſorum, cannabis, cum aqua petroſelini, trita, emulſum exhibent, cujus maxima vis eſt ad acrimoniam humorum & urinæ temperandam. Rancida primarum viarum acrimonia, olea; acida vero emulſiones haud admittunt.

§. 398.

Terebinthina veneta & germanica, magis tamen balſama nobiliora de copaiba, de mecca, & ſimilia, præter virtutes reſolventes & aromaticas, diureticam quoque habent, imprimis vero urinam, vi balſamica imbuendo, ulcera viarum urinariarum blande abſtergunt & mundant. Etſi vero hæc medicamenta mixturis concentratis & pilulis admiſceri poſſunt, melius tamen cum vitello ovorum ſubacta & aqua diuretica excepta, ſpaſmos cohibent & urinam movent.

§. 399.

Ex animali regno quidem inſecta ſingulari acrimonia prædita ſunt, qua urinæ vias potiſſimum ſtimulant. Cantharidum effectus certus eſt, cum etiam extrinſecus applicatæ urinæ vias adficiant. Internus tamen eorum uſus vix concedi poteſt, cum magis venenatus ſit, ſæpe ſpaſmos excitet & mictum cruentum faciat. Millepedes vero imprimis

ſylveſtres tutius exhibent medicamentum, ſi recentes cum vino rhenano terantur, & ſucci expreſſi aliquot cochlearia exhibeantur, juſculo vel pero lactis poſtea hauſto.

§. 400.

Lithontriptica ſive calculos ſolventia medicamenta, in magna horum diverſitate & denſitate incerta ſunt, aliqua tamen de acidis & alcalinis medicamentis tentamina proſtant. Etſi vero acidorum mineralium vix tanta doſis exhiberi poteſt, quæ ad vias urinarias penetret, & terreas calculi particulas diſſolvat, mitiora tamen acida vegetabilia §. 394. ob reſolventem aliquam virtutem in mucum, terreas particulas compingentem, agunt; ſubadſtringentium quoque fructuum, pruneoli & cynosbati, hac in re efficacia cognita eſt.

§. 401.

Alcalina, recenter calcinata, hunc mucum potentius ſolvunt, quamquam vero eorum acrimonia, ſapone copioſius addito, temperatur, magna tamen cum cautione exhibenda ſunt. Conſtat tamen eorum uſum interdum poroſam & friabilem ſubſtantiam calculi in omni ſuperficie quaſi emollitam abraſiſſe, & cum urina ſubduxiſſe. Thermis carolinis quoque vim calculi ſolvendi tribuunt; & aqua calcis vivæ ſimiles effectus habet, ſi recenter parata ſatis copioſa bibitur. Uſus lactis horum medicamentorum effectum mirifice juvat.

§. 402.

§. 402.

Diureticis, jejuno ventriculo hauriendis, paulo poſt aquoſus potus in ptiſanis demulcentibus addendus eſt, quo liberius ad vias urinæ deferantur, præſtat tamen potus frigidus calido. Regio etiam lumbaris interdum fricari, vel epithematibus humidis, ſive potius fomentis ſiccis, tractari poteſt. In ſpaſmo veſicæ, urinam impediente, præter alia emollientia cepæ aſſatæ, forma cataplaſmatis, regioni pubis & perinæo applicentur.

§. 403.

Diureſis nimia ab acrimonia fermenteſcente; acida, alcalina & venenata, lacte & oleis recenter preſſis optime compeſcitur, decocta emollientia & emulſiones ſimili ſæpe effectu ſunt. Licet tamen cum his medicamentis cataplaſmata, ex emollientibus & reſolventibus parata, lumbis, pubi & perinæo applicare. Quod ſi vero ſpaſmi nimium urgeant, opiata negligenda non ſunt, præcipue cum ſudor, iis excitatus, impetum humorum verſus renes imminuat. Et purgationes antiphlogiſticæ utiles ſunt. Etſi vero roborantia & ſubadſtringentia medicamenta nimia urinæ profluvia, a laxitate viarum urinariarum oriunda, compeſcunt, ad diſpoſitionem tamen ægri attente reſpiciendum eſt.

Digitized by Google

SECTIO III.

SIALAGOGA.

§. 404.

Salivam, in uſum digeſtionis ſecretam, non expuendam eſſe, diæta præcipit; quod ſi vero varia acrimonia inquinetur & excretionem urgeat, hæc variis medicamentis juvanda eſt. Sunt igitur ſialagoga medicamenta, quæ ſalivam copioſius ad oris cavitatem derivant, ejuſque excretionem accelerant. Alia ex his, ſtimulo oris cavitati inducto, & agitatione maxillarum, glandularum ſalivalium profluvium hoc augent, alia, ipſa humorum maſſa reſoluta, peculiari quadam vi ſerum & pituitam acrem copioſius per vias ſalivales ſubducunt.

§. 405.

Salivam copioſius movendam & evacuandam eſſe, ex his indiciis apparet; ſi mucus tenacior oris cavitatem & fauces obſideat, & in glandulis folliculoſis copioſius ſecretus, ſpuendo rejici nequeat, ſalivæ excretio adjuvetur; ſi critici motus omnem vel aliquam materiæ morboſæ partem, ad vias ſalivales derivent; ſi miaſma malignum v. c. in lue venerea, variis medicamentis reſolutum, has vias petat. Qui inter ægros, putridis & contagioſis morbis affectos, verſantur, crebrius expuendo arceant contagium.

§. 406.

§. 406.

Secretio vero ſalivæ non augenda eſt, niſi humorum copia adſit, macilentis enim optimos humores ſubducendo, ſiccitas facile augetur. Quod ſi igitur, ſicut in venereis, hæc evacuatio neceſſaria judicetur, corpus antea humectandum eſt; & cum hoc nutrientibus fieri nequeat, decocta plantarum leniter reſolventium & demulcentium, radicum bardanæ, ſcorzoneræ, fœniculi, chinæ & præcipue ſaſſaparillæ, cum victu ex cerealibus diu propinanda ſunt.

§. 407.

Si orificia vaſorum, muco tenaci obſeſſa, ſiccitatis faucium cauſſa ſunt, collutiones oris ex aqua ſimplici, acidulata, mellita crebrius adhibeantur. Hæ in febribus, ſæpe ſitim levant, quando non ea potus aquoſi copia concedi poteſt, quam ſitientes ægri poſtulant. Etſi vero nauſeoſa imprimis purgantia medicamenta ſalivam vehementer movent & crebram ſputationem excitant, iis tamen ſalutaris ſalivæ fluxus moveri nequit.

§. 408.

Maſticatio ſola ſalivam prolicit, & corpus quodlibet durum v. c. globulus plumbeus, in ore agitatus, idem efficit; ſtimulantium autem herbarum & radicum v. c. nicotianæ, ſalviæ, pimpinellæ albæ & pyrethri maſticatio longe efficacior eſt, ſi viſcida pituita faucium, & ſaliva ſpiſſa, ſtagnans, in odontalgia angina catarrhoſa & paralyſi linguæ a cauſſa pituitoſa fortius movenda ſint.

Quamquam vero & aromatica, ſemen fœniculi, fructus caryophyllorum, & cortex cinnamomi, maſticata ſalivam proliciunt, iis tamen non abutendum eſt, quippe ſiccitatis cauſſa fiunt. Grana maſtichis optimum maſticatorium medicamentum ſunt.

§. 409.

Quemadmodum herbæ nicotianæ maſticatio ſalivam elicit, ſic etiam ſtimulus fumi, cum per tubulos ſugitur, eadem vi eſſe ſolet. Quæ conſuetudo ut in diæteticis ſanitati noxia dicitur, ſic uſum medicamentoſum iis concedendum apparet, qui in doloribus dentium, aliiſque catarrhoſis affectionibus faucium, viſcida pituita cum ſaliva liberandi ſunt. Forte etiam ex ea parte indulgeri poteſt, quod vi anodyna dolores & tenſiones moleſtas mitigat.

§. 410.

Mercurialia medicamenta humores viſcidos, in glandulis potiſſimum ſtagnantes, reſolvunt, & in hunc uſum varie præparantur, §. 231. quando vero in morbis venereis aliiſque, pituita & ſerum ſtagnans, miaſmate inquinatum, per vias ſalivales ſubducendum eſt, tunc mercurius, cum ſalibus præparatus, interne propinetur, vel vivus cum terebinthina & pinguedine ſubactus externe inungatur. Vapores mercuriales fumigatione ad cutim admittere, eſt incerto remedio uti. Aegri vero & morbi diſpoſitio oſtendunt, qua doſi medicamentum & quamdiu opus ſit: quæ res in ſingu-

ſingularibus curationibus ſingulatim dijudicanda eſt.

§. 411.

Largius ſalivæ, profluvium, variis medicamentis, imprimis mercurialibus, excitatum, juvatur potu copioſo decoctorum diluentium, plus minus acrium & reſolventium §. 226 405. Inter ea vero in aere temperato commoretur æger, caput, cervicem & collum pannis calidis foveat, omneque refrigerium, imprimis ſubitaneum, evitet. Quod ſi enim humores moti ſubito cohibeantur, non tantum in anguſtiis vaſorum ſtagnant, ſed ſi ad partes internas nobiliores converſi fuerint, graviſſimos morbos & ſæpe mortem ſubitam inducunt. Eluere os emollientibus §. 406. ardorem faucium temperat, & ſalivæ fluxum juvat. Victus tenuis lubricans acrimonia carens, his ſuadendus eſt.

§. 412.

Quando ſalivatio nimia aut ſupprimenda aut moderanda eſt, decocta emollientia vel emulſiones blandæ, imprimis papaverinæ, ex ſeminibus recentibus tritæ, largius hauriendæ ſunt. Purgantia mannata, admiſſo etiam interdum ſennæ ſtimulo, aucta ſubinde doſi propinata, ſalivationis impetum ſenſim imminuunt, vel prorſus infringunt. Et opii uſus interdum convenit, imprimis ſi regimine diaphoretico humores ad peripheriam deriventur.

§. 413.

§. 413.

Salivatio autem mercurialis non tantum in morbis venereis, ſed aliis quoque, imprimis partium obſtructionibus, cum fructu prolicitur v. c. in amauroſi, ex obſtructione nervi optici orta. Sic certe etiam incipientibus glandularum & viſcerum obſtructionibus opponi poteſt ſumma tamen, cum attentione, nam ſi pertinaciores ſint, & materia jam corrupta moveatur v. c. in ſcirrho confirmato, & in phtiſicis, facile viſcera deſtrui poſſunt. Gravidis non tuta hæc curatio eſt, etſi quarumdam proſtant exempla, quibus ſalivatio non nocuit.

SECTIO IV.

ERRHINA.

§. 414.

Pituitaria membrana, in narium cavitate expanſa, in ſano corpore ſeri & muci moderatam copiam ſecernit, & per ſaccum lacrymalem aliqua pars lacrymarum in hanc cavitatem defluit. Ampliſſimum quoque hoc cavum per ſinus varios calvæ & maxillæ ſuperioris auctum, ex variis cauſſis, imprimis ſi humores in morbis catarrhoſis ad caput deriventur, in catarrho pituitoſo mucum tenacem, in coryza ſerum acre copioſe effundit. Medicamenta, quibus excretio hæc promovetur, errhina dicuntur.

§. 415.

§. 415.

Ad errhina quidem medicamenta ea potiſſimum referuntur, quæ ſtimulo quodam naribus illato, ſternutationem, violentam & profundam inſpirationem, & paulo poſt ſimilem exſpirationem efficiunt, & ſæpe inſignem vim humorum ex naribus excutiunt. Hæc ſternutatoria appellantur. Cum his vero ſimul conſiderari & ex indicationibus variis dijudicari poſſunt ea medicamenta, quæ emolliendo & reſolvendo, nullo vehementiori motu excitato, mucum, in naribus hærentem, diluunt & excretionem hanc juvant. Analeptica & nervina §. 63. *ſeqq.* huc ſuo quoque modo referri poterunt, quoniam naribus admota interdum tunicam pituitariam vellicant, & ſternutationem movent.

§. 416.

Hanc vero ſecretionem per nares promovendam & adjuvandam eſſe cognoſcitur, ſi in gravedine tenax puituita in anguſtis ſinuum orificiis hæret, & preſſione moleſta eſt, ſi copia ſeri, perſpiratione ſuppreſſa, humida potiſſimum & frigida tempeſtate, huc derivatur, mucum reſolvit & ad excretionem diſponit; ſi acre & ichoroſum ſerum, in variis humorum morbis ad nares derivatum, in coryza excernitur; ſi lacrymarum affluxus oculis moleſtus vel nimia ſeri & muci copia, in pulmonibus collecta, ex parte huc derivenda eſt.

§. 417.

Quamquam vero magna ſuperflui nec raro morboſi humoris copia per has vias educitur, uſus ta-

tamen errhinorum ex mera conſuetudine ſine idonea indicatione facile in abuſum vertitur, quoniam ſtimulo continuato affluxus ſeri ſuperflui ad nobiliores capitis partes allicitur, & nares ſæpe nimis ſiccantur, ex qua re varia incommoda oriuntur. Cerebrum quidem ipſum his medicamentis non afficitur, ob nexum tamen vaſorum & nervorum nobiliores ſecretiones turbari, nervos nimium irritari, & moleſtas capitis tenſiones & dolores excitari, in aperto eſt. Hinc non niſi magna cum attentione hæc derivatio tentetur, ſæpe etiam, ſi nimia fuerit, coerceatur.

§. 418.

Pulvis tenuis, inodorus, cum aliqua vi in nares ductus, vellicationem efficit, & ſternutationem movet, ſi igitur plantarum, oleo eſſentiali aromatico præditarum, pulveres v. c. roſmarini, ſalviæ, majoranæ cet. vel per ſe vel cum ſaccharo tritæ, naribus attrahantur, tunicam pituitariam magis irritant. Pulvis herbæ nicotianæ & florum liliorum convallium fortius præbet ſternutatorium; euphorbii vero pulvis nimis vehementi & noxio ſtimulo pollet, quam ob rem inter errhina referri nequit.

§. 419.

Pulveres ſternutatorii, imprimis nicotianæ, oleis deſtillatis additis, gratiores redditi, vel ſpiritu ſalis ammoniaci aliiſque acribus admiſtis, incitati non niſi tum locum habent, cum pituita narium copioſa, non adeo tenax, ſed quodammodo mobilis eſt, ut, capite, ſternutando, aliquantum concuſſo, per anguſta ſinuum orificia eliminetur. In ſiccitate

tamen

tamen cavi narium, vel a defectu ſeri affluentis, vel a muco nimis ſicco & tenaci oriunda, in acribus item & ichoroſis fluxionibus, nares ſæpe arrodentibus, minus recte applicantur, & ut in univerſum, ſic in his morbis noxa ex nimio pulverum ſternutatoriorum uſu metuenda eſt.

§. 420.

Huic itaque narium diſpoſitioni vapor aquæ calidæ vel lactis, melle & ſaccharo nonnunquam additis, optime convenit. Simili quoque modo infuſa plantarum emollientium malvacearum, vel interdum plantarum diſcutientium & lenter reſolventium, betonicæ, agrimoniæ cet. tandem etiam croci, ut antiſpaſmodici medicamenti, cum lacte vel in vaporibus applicari, vel in nares injici poſſunt, quo mucus ſiccus & tenax, emolliendo & reſolvendo, ad excretionem præparetur.

§. 421.

Hæc remedia quoque proſunt adverſus ſtimulum fortiorem acrium ſternutatoriorum, naribus applicatorum, & adverſus colluviem ichoroſam & ulceroſam, in nares tranſlatam: non ſolum enim acrimonia ſic obvolvitur & obtunditur, ſed ſpaſmi etiam mitigantur. Si laxitas nimia tunicæ pituitariæ affluxum ſeri efficit & auget, ſicci vapores ſive fumi ex benzoe, ladano aliiſque gummi reſinis balſamicis, naribus excepti, robur excitant. Convenit tamen ſimul variis evacuantibus blandioribus ſerum ad alia loca derivare.

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO V.

VESICATORIA CET.

§. 422.

Si ſerum acre variis in locis corporis hæret, nec medicamentis internis protinus corrigi & diſcuti poteſt ad exteriora & remotiora corporis loca derivandum eſt. Hoc quidem irritatione integumentorum communium plus minus vehementi efficitur, quoniam non ſolum nervi cutanei, ſed allii quoque, ad mobilitatem ſeri ſtagnantis efficiendam, excitantur.

§. 423.

Medicamenta itaque rubefacientia dicuntur; quæ cutis parti applicata dolorem, ruborem, ideoque & lenem inflammationem cient. Veſicatoria ceteris aſperiora ſunt, & cuticulam a cute removendo, ſerum acre in veſiculis elevatis colligunt, & ulteriorem ejus affluxum efficiunt. Ulcera artificialia, in cute ipſa & contextu celluloſo vicino excitata, fonticuli nimirum & ſetacea eo valent, ut ſerum continuo & diu affluat. Tandem & cauſtica varia vehementioris doloris, celerioris affluxus & majoris exulcerationis cauſſæ ſunt.

§. 424.

Plantæ acrimonia cauſtica præditæ, v. c. ranunculi quædam ſpecies, recentes contritæ & cuti adhibitæ rubefaciunt; pulvis ſeminum ſinapi recentium & acrium, ſi cum fermento panis ut

cata-

cataplaſma applicatur, vel emplaſtro ſpiſſo largius inſpergitur, efficacius agit; farina ſecalina cum aceto ſubacta, addito pulvere piperis nigri, etiam emplaſtrum rubefaciens eſt. Hæc remedia temporibus, poſt aurem, nuchæ, carpis, ſuris & plantæ pedis imponuntur, ut dolores & ſpaſmi, in vicinis locis a ſero ſtagnant & acri orti, diſcutiantur; hinc in doloribus dentium, obtuſis & incompletis podagricis inſultibus aliiſque partium ſpaſmis cum fructu adhibentur.

§. 425.

Dropaces ſive emplaſtra, ex pice aliiſque acribus medicamentis facta, ſimili ratione, ſed longe vehementius agunt. Urticæ caulis & folia imprimis juniora, ſpiculis copioſiſſimis, quibus ſuperficiem conſitam habent, cutim irritant, leniter inflammant & puſtulas excitant; ſi igitur partes corporis, imprimis extremitates, paralyſi laborantes, iis cæduntur, nervis irritatis, dolorem excitant, & ſerum ſtagnans movent. Deſquamatio cuticulæ, quæ in his partibus fit, perſpirationem etiam juvat.

§. 426.

Veſicatoria, quæ irritando cuticulam elevant, & ſerum copioſum in veſicas colligunt, ex pulvere cantharidum fiunt. Hic fermento panis, vel emplaſtro de meliloto copioſius inſpergitur, &, quo promptius agat, aceto acerrimo irroratur, & ita parti cutis, frictione ad rubedinem incitata, applicatur. Horum uſus continuatus ſerum

 copioſum

copioſum ſubducit, & eroſione cutim ad tempus exulceratam ſiſtit, interea vero ſiſtema nervoſo irritando movet, quo ſerum acre reſolutum ad peripheriam corporis dirigatur. Morborum diverſitas definit loca ſingulis in morbis aptiſſima, temporis intervallum, per quod impoſita manent, etiam illud declarat, an repetenda ſint.

§. 427.

Rubefacientia igitur & veſicatoria ut in ſyſtematis nervoſi languore a ſero copioſo, nervis inhærente, oriundo applicantur, ſic in apoplecticis etiam paralyticis & ſoporoſis morbis valde utilia ſunt. In acutis febribus, præcipue tempore cruditatis, ſyſtema nervoſum vehementer incitant, & motus vitales inſtaurant. Seroſas congeſtiones, ad organa nobiliora ductas, derivant, quod in morbis oculorum & narium, a ſeroſa cauſſa oriundis, cognoſcimus. In ſiccioribus & imbecillis corporibus, nec non in gravioribus inflammationibus caute applicanda ſunt, quod interdum ſpaſmos vehementes inducunt.

§. 428.

In chronicis ſeri congeſtionibus ad partes nobiliores, imprimis ad caput, & organa ſenſoria, ſetacea cervici applicantur. Fila ſcilicet goſſypina, in faſciculum collecta & contorta, acu ſub cute ducuntur, &, quo inflammationem & ſuppurationem moveant, irritantibus medicamentis illiniuntur. Affluxus autem ſeri in ulcere hoc artificiali, mutatis ſubinde medicamentis vel excitatur vel temperatur, donec derivatio ſeri acris facta eſt.

§. 429.

Ulcera autem artificilia, e quibus ſæpe per plures annos continuo ſerum effluit, ſunt fonticuli. Hi ſimili modo ſub cute in contextu celluloſo formantur, vel enim ſcapello vel cauterio potentiali v. c. lapide infernali cavum efficitur, quod piſum ſuſcipit; cujus extenſione ſerum ad hanc partem copioſius allicitur, fluxuſque variis medicamentis piſo, vel ſimilibus globulis illitis, regitur. Etſi vero hæc ulcera chronica variis in locis fieri poſſunt, præcipue tamen ad humeri ſuperiorem & anteriorem partem & circa genua fieri ſolent.

§. 430.

Fonticuli potiſſimum in chronicis morbis aperiuntur, ut ſerum acre diutius emanet, in primis ſi correctio humorum medicamentis internis efficienda non ita ſuccedat, ut æger partiali hoc affluxu carere poſſit. Si in ſenibus negligentia curationis exſiccantur, haud raro maxima incommoda inferunt, ſi vero in his ſponte ſiccan-

tur, ſæpe mortis proximæ indicia ſunt. Simili modo ulcera alia, imprimis ad crura ex congeſtione acris ſeri enata, incommoda quidem ſunt, corpus tamen a gravioribus morbis tuentur, & tum demum, cum latius ſerpunt, idoneis remediis coercenda, minime vero exſiccanda ſunt, niſi forte fonticuli eorum locum occupent.

§. 431.

Ulcera artificialia cauſticis quoque excitantur vel potentialibus vel actualibus. Dicuntur vero cauſtica potentialia, quæ non ipſum ignem, ſed tantum cauſſam ei ſimilem applicant. Sic ſpiritus ſalis ammoniaci in ulcera fiſtuloſa injicitur, lapis cauſticus chirurgorum ex alcali fixo & calce viva paratus, butyrum antimonii &, qui commodior ad uſum eſt, lapis infernalis vel luna cauſtica huc referuntur. Si enim hoc modo vehementiſſimus dolor, & inflammatio, humores copioſius ad aliquam corporis partem allicit, & eſcharam inducit, hac ſoluta, vel ulcera munda redduntur, vel, ſi opus eſt, ulterius aperta ſervantur.

§. 432.

§. 432.

Actualia vero cauteria ſunt inſtrumenta ferrea variæ figuræ, quæ candefacta, vel cuti ſanæ vel ulceri impuro admota, vehementiſſimum quidem dolorem excitant, ſed ſerum acre copioſe alliciunt, evacuant, & graviſſimorum morborum curam juvant. His commodius ſubſtituitur moxa; quæ inter Japonenſes ex lanugine artemiſiæ apud nos vero ex goſſypio in pyramidalem formam cocto efficitur, apice ita accenſo ſenſim deſcendit ignis vis uſque ad baſin cuti affixam, ubi vehementiſſimum dolorem & eſcharam cutaneam format, quæ ſeparata ulcus artificiale relinquit, cujus effluxu non raro pertinaciſſimi rheumatiſſimi diſcutiuntur.

PARS V.

INDICATIO SYMPTOMATICA.

§. 433.

Medicus ad normam indicationum therapiæ generalis ductus, vires vitæ conſervat, cauſſas mali removet, & ipſas corporis morboſas mutationes corrigit, in hac vero re per varia remedia efficienda, nonnunquam turbatur, ſi interim ſymptomata quædam graviora oboriantur. Quando itaque hæc ægrum ita afficiunt, ut ordo curationis perturbetur, & ſæpe vitæ periculum immineat; reliquis indicationibus ad tempus neglectis, graviſſimum ſymptoma compeſcatur. Hæc indicatio urgens dicitur, attamen non niſi palliativa eſt, quoniam effectus aliquis morbi ad tempus tantum mitigatur.

§. 434.

Symptomata ſunt actiones, præternaturali diſpoſitione partium corporis ſolidarum & fluidarum, læſæ, ideoque effectus vel morbi, vel cauſſæ morbi vel aliorum ſymptomatum, *Phyſiol.* §. 194. Etſi vero effectus nunquam, niſi cauſſa ſublata, plane ceſſent, interdum tamen hac ſuperſtite, vehementiores effectus morboſi coerceri & quodammodo mitigari poſſunt. Methodus medendi igitur

igitur genuina non leviora, ſed graviſſima & urgentia ſymptomata coercere jubet.

§. 435.

Ad ſymptomata urgentia ut plurimum referuntur anxietates præcordiorum & hypochondriorum, ſpaſmi, dolores, ſitis, vigiliæ protractæ, excretiones, ultra modum auctæ. Quoniam vero in his omnibus ad cauſſas & reliquas morbi mutationes reſpiciendum eſt, in univerſum de iis agi nequit. Ne vero ſpecimen aliquod indicationis ſymptomaticæ deficiat, dolorum lenimen & excretionum moderamen, ut exempla, propoſiturus ſum.

CAPUT I.

DOLORUM LENIMEN.

§. 436.

Dolor eſt moleſta ſenſatio a læſione fibrarum nervearum oriunda, quam vel acre lædens obſtruendo vel obſtruens diſtendendo inducit. Neque vero dolor a læſione qualibet continui pendet, unitate enim ſolidorum ſoluta, dolor ceſſat: ſi vero unitas ita ſoluta ſit, ut quædam fibræ vicinæ tendi poſſint, tunc in his doloris ſedes eſt; aliæ enim harum fibrarum, quæ inæqualiter tenſæ ſunt, influxu fluidi nervei moventur, aliæ, nimirum

rum vicinæ, non ex vi ſua, ſed per conſenſum trahuntur.

§. 437.

Cum vero acre lædens corrigimus & diluimus, obſtruens vero reſolvimus & diſcutimus, dolores tandem tolluntur. Calculus v. c. anguloſis & acutis eminentiis lædit & in anguſtis canalibus hæret, ideoque dolorem excitat, qui non, niſi auxiliis variis promoto excretoque calculo, ceſſat. Quod, cum non ſemper fieri poſſit, videndum eſt, an, cauſſa ſuperſtite, effectus medicamentis leniri poſſit.

§. 438.

Fibra tenſa aut propter elaſticitatem auctam, aut propter vehementem fluidi nervei influxum dolorem excitat, itaque palliativam opem adfert, qui aut elaſticitatem, a ſolo particularum niſu pendentem, relaxat, aut nimium fluidi nervei impetum in has partes retardat, ita enim, relicta cauſſa, emolliendo & ſopiendo, dolores ad tempus mitigari poſſunt.

§. 439.

Partibus itaque, vehementi dolore affectis, applicentur fotus & balnea aquæ callidæ vel lactis, iiſque herbæ emollientes addantur. Injectiones, clyſmata & cataplaſmata ſimilia, vel additis oleis validiora, fibras, quas attingunt, ita emolliunt & relaxant, ut cauſſa, dolorem creans, eas non tam vehementer afficiat, ſic calculus, in tractu viarum

viarum urinariarum hærens, his quidem interdum promovetur, interdum tamen fibræ tantum ita relaxantur, ut doloris ſenſus obtundatur.

§. 440.

Anodynam ſimul vim habent ea emollientia vegetabilia, quæ odore gravi prædita ſunt, flores ſambúci, chamomillæ & ſummitates meliloti, ſi, ut fotus & cataplaſmata, applicantur, dolores efficaciter ſopiunt, magis tamen ſi pulveres herbæ & ſeminis hyoſcyami, nicotianæ, & cicutæ adduntur. Olea preſſa & cocta, ex his præparata, in linimentis applicata, vim emollientem & anodynam habent, & opium ipſum ſimili modo, ut medicamentum externum, adhiberi poteſt.

§. 441.

Internus vero anodynorum uſus ſæpe perquam neceſſarius eſt & tuto adhibetur, quamquam enim particularum indoles agendique modus non plane explicari poteſt, effectus tamen in ſopiendis nervorum motibus certus eſt. Semina papaveris albi & flores papaveris rheados leniſſima ſunt medicamenta, opium vero ipſum & varia medicamenta ex eo parata §. 382. idonea doſi propinata, egregiam, ad dolores & ſpaſmos ſedandos, vim habent.

§. 442.

Etſi vero opii vis certa & ſæpe ſalutaris eſt, ſanguinemque ſimul reſolvendo commovet, omnis tamen ejus efficacia tandem ad nervos refertur.

 Quem-

Quemadmodum igitur poſt opii, imprimis largiorem, uſum nervoſo ſyſtemati debilitas infertur, ſic, ubi hæc jam animadvertitur, illud caute adhibendum, & in univerſum notandum eſt, palliativam tantum opii vim eſſe, cujus abuſu ſtupor nervorum, & peſſimi morbi chronici inferuntur.

CAPUT II.

EXCRETIONUM MODERAMEN.

§. 443.

De excretionibus nimiis moderandis vel cohibendis, paſſim jam, cum de evacuationibus variis dictum eſt, egimus & imprimis, excitata evacuatione alia v. c. ſudoris in diarrhoea, eam, quæ nimis urget, tolli poſſe, declaravimus. Quoniam vero cauſſa excretionum nimiarum in laxitate & debilitate, nec non in unitate ſoluta poſita eſt, quæ ex indicatione curatoria ſenſim tantum corrigitur, effectus vero velociſſimi & peſſimi deprehenduntur, diſquirendum eſt, quomodo præſenti, etſi tantum palliativo auxilio, excretiones cohibeantur.

§. 444.

Adſtringentia medicamenta interne ſumta, profluviis humorum ſiſtendis minus idonea ſunt, lentius enim operantur, & primas vias magis ſiccant, ad ſecundas vero vix penetrant. Si vero forma

forma epithematis ſicci vel humidi externe applicari poſſint, plus conducunt. Aqua frigidiuſcula, cuti applicata, ſudores, a laxitate oriundos, compeſcit, neque tamen perſpirationem ſupprimit. Epithemata roborantia, lumbis, perinæo & pubi applicata, urinæ & ſeminis maſculini nimia profluvia coercent.

§. 445.

Adſtringentia vel potius roborantia interdum cum opiatis conjungere, & contraria quaſi ratione agere conſultum eſt: roborantibus enim laxitas corrigitur, opiatis ſpaſmus, ex illis metuendus, avertitur. In diarrhoeis & aliis ventris fluxibus rhabarbarina vel alia quoque roborantia, addito opio, excretionem nimiam ſine ſpaſmo & teneſmo cohibent. Num medicamenta ex plumbo humores coagulando excretiones profuſas cohibeant? quæritur. Tentamina adducunt, ſed saturnina nervis inimica ſunt.

§. 446.

Sanguinis profluvia ex arterioſis & venoſis vaſis minoribus cohibentur refrigerio externo, aſperſa aqua frigida vel epithematibus refrigerantibus ex aceto, ſale ammoniaco & nitro paratis, variiſque corporis partibus applicatis; his enim vaſa ſubito conſtringuntur, & coagulatur ſanguis. Graviores hæmorrhagiæ, ex læſis vaſis majoribus obortæ, ſi in internis partibus eveniunt, raro coerceri poſſunt & ut plurimum lethales ſunt, in externis vero compreſſiones & ligaturæ, de quibus in inſtitutionibus chirurgicis agitur, ſæpe opem ferunt.

§. 447.

§. 447.

Si vulneri, ex quo ſanguis fluit, medicamenta applicari poſſunt, & pulvilli ſicci, ex linteis carptis parati, non ſufficiunt, pulvis boviſtæ, telæ aranearum vel alia adhibentur, quæ cum ſanguine coagulato paſtam ſpiſſam formant, qua orificia vaſorum obturantur. Spiritus vini optimus aliique liquores ſtiptici, ex acidis mineralibus potiſſimum parati, orificia vaſorum conſtringunt & fluxum ſanguinis cohibent. Quemadmodum vero illa remedia vulnus impurum, ſic hæc nimis calloſum reddunt, agarici igitur querni partes, dextre applicatæ, præſtantiſſima ſanguinem ſiſtendi adjumenta ſunt, lene coagulum efficiunt, nec vaſa ultra modum ſtringunt.

INDEX

INDEX

NUMERUS §. INDICAT.

A.

Acetum, ut analepticum 69. ut roborans 177. ut diaphoreticum 378

Acida, ut diaphoretica 378. ut diuretica 395. 400. mineralia, ut analeptica 70. ſeq. roborantia 177. roborantia externa 180. ut venena 96 ſeq. horum antidota 120. acidorum in rancida acrimonia uſus 258 ſeq.

Acrimonia acida 242. ejus geneſis 250. remedia 243. eidem conveniens diæta 248. ſeq. alcalina & rancida 252. eidem obnoxii 253. ejus remedia 254 ſeq. eidem conveniens diæta 257

Adſtringentia 177 ſeq. cum opio ad moderandas excretiones 444 ſeq.

Aeris vitiati correctio 84 ſq.

Agaricus 335

Alcalina, ut diuretica 401. hæc volatilia, ut analeptica 72. ut ſudorifera 379

Aloe, ut purgans 332. ut emmenagogum 367

Alumen uſtum 260

Alvum evacuantia 315. per eam evacuanda 316. vid. purgantia & purgatio.

Amara, ut roborantia 174. ut reſolventia 223. ut ſudorifera 380. in inflammatione 297

Ambrata 161

Analeptica 63. eorum indicantia 64. genera varia 65 ſeq. ſpecifica 73

Animalia venenata 107 ſeq. diureſin moventia 399

Animi adfectuum in ægro moderamen 90. in plethora 137

Anodyna 440. in ſpaſmis 441

Antimonium, ut reſolvens 232. ut vomitorium 308

Antiſpaſmodica in rigiditate 161. in febre acuta 274. in motu inflammatorio 294

Aqua, ut diureticum 394. ut antidotum generale 114. 117 ſeq. frigida, ut roborans 171. ut cacochymiam corrigens 144. frigidiuſcula in diureſi coercenda 386. calcis in calculo ſolvendo 401. ſclopetorum in ſuppuratione vulnerum 200. aquæ medicatæ, ut purgantia 324

Aranearum tela in hæmorrhagia ſiſtenda 447

Aromaticæ plantæ vid. Plantæ.

Arſenicum, ut venenum 94 ſeq.

Arteriotomia 359

B

Balneorum differentia & uſus 385. ea martialia, ut roborans 172
Balſama, ut diuretica 398. balſamus Arcæi in vulneribus 199
Balſamica tonica, ut roborantia 173
Belladonna, ut reſolvens 228
Boviſtæ pulvis in hæmorrhagia ſiſtenda 447

C.

Cacochymiæ curatio 139 ſeq. per diluentia & reſolventia 142
Calx viva, ut venenum 106. metallorum calces venena 96
Camphoræ uſus 283
Cantharidum uſus 399. 425
Carcinomatum curatio 205
Cardiaca 41
Cariei oſſium curatio 209
Caſtoreum, ut emmenagogum 367. caſtoreata, ut antiſpaſmodica 161. in febre acuta 274
Catamenia & fluxus lochiorum 364. indicationes ſpeciales 365
Cauſticorum differentia & uſus 431. in ulceribus 206
Cepæ aſſatæ in ſpaſmo veſicæ urinariæ 402
Chirurgia tranſſuſoria & infuſoria 353
Cicuta, ut venenum 104. vid. Plantæ venenatæ. ut reſolvens 228
Clyſmata quid? 315. eorum indicantia 341. differentiæ & præparatio 342
Coindicantia 34
Collutio oris, ut ſialagogum 407
Contraindicantia 33
Correpugnantia 35
Cortex peruvianus, ut roborans 165. 175. ejus præparata 176. infuſum ejus, ut cacochymiam corrigens 143. ut antiputridum 276
Crocus, ut emmenagogum 367. ut antiſpaſmodicum 420

D.

Debilitas ſolidorum 163
Diætæ errorum correctio 78 ſeq. 84
Diaphoreſis 373. eam indicantia 375. ſubjectis accommodata 376. compeſcentia 386
Diaphoreticorum differentia 372. eorum ſelectus 377. claſſes 376
Diluentium uſus 142. 295 ſeq. in ſpiſſitudine corrigenda 216
Diureſi conveniens regimen 402. eam juvantia 392. compeſcentia 403

Diuretica indicatio 389. eorum deſcriptio 387. ſpecificorum 388. indicantia 390
Dolor 436. ejus curatio 437, indicata 439
Draſtica purgantia 335. in plethora 138. in hydrope 336
Dropaces 425
Dulcia, ut lubricantia 328

E.

Electuaria diaphoretica 382
Embroche (*Duſche*) ut roborans 172
Emmenagoga 366. ſpecifica 367
Emollientia in inflammatione 297
Emulſio diuretica 397
Errhina 414 ſeq. eorum indicantia 416. abuſus 417. gradus & efficacia 418. contraindicantia 419. ſternutationem juvantia 415. compeſcentia 421
Eſſentiæ, ut diaphoretica efficaciora 381
Evacuatio primarum viarum 299. ejus indicationes 300. per vomitoria 301. eorum indicantia 302 ſeq. per purgantia 315 ſeq. ſanguinea 344. ejus differentiæ 345. ſeroſa 370. ejus differentiæ 371. humorum quodammodo reſolutorum in obſtructione 290
Excretionum moderamen 443. ejus indicata 444

F.

Febrium indicationes 264 ſeqq. iis medendi methodus 270 ſeq. acutarum 274. putridarum 276. & lentarum cura 278
Fermentationis producta, ut analeptica 67. vinoſa 68. aceroſa 69
Fluidorum correctio 212. motus eorum emendatio 261
Fonticuli 423. 429. eorum indicantia 430
Fracturæ oſſium curatio 196
Frictio, ut roborans 164. in obſtructione 289. in diaphoreſi 386
Fructus horæi, ut roborantia 57. 169. ut lubricantia 328. exſiccati, vel ſaccharo conditi 58

G.

Gangrenæ avertendæ methodus 202
Glandularum morboſarum cura vid. Carcinomatum curatio.
Grana maſtichis 408
Gummata, ut libricantia 331
Gummiferulacea, ut reſolventia 227. gummiſaponacea 229. 236. in nimia humorum & atrabilaria tenacitate 281

H.

Hæmorrhagias ſiſtendi modus 193. 446 de eo monita 194
Hæmorrhoides 369
Halituum venenatorum correctio 113
Hirudinum uſus 362
Humorum derivatio 293. reſolutio 295. tenuium 235. & ſpiſſorum correctio 216. vid. Fluidorum correctio.

I.

Jalappa, ejuſque reſina 335
Incraſſantia 215
Indicantia 13. 26. certa 17. eorum differentiæ 33
Indicata 13. 31. ſimplicia 21. chirurgica 22. fontes indicatorum 32
Indicatio 4. 13. 25. 28. univerſalis 29. formanda 24. vitalis 5. 9. 39 ſeq. ejus differentiæ 41. cauſalis 6. 9. 76. ejus diviſio 30. 77. curatoria 7. 9. 146. ſeq. ſymptomatica 8. 9. 433 ſeq. in dubia regulæ 37. in venenorum noxa avertenda & mitiganda 111
Infuſa calyda in cacochymia corrigenda 143. ſtimulantia & purgantia 334. plantarum emollientium cet. in ſternutatione 420
Ipecacuanha, ut vomitorium 306 ſeq.

L.

Labor moderatus in plethora 137
Lac & inde præparata, ut antidota 118. ut alum lubricantia 326 ſeq. lactis uſus in rancida acrimonia 257. in calculo ſolvendo 401
Laxantia antiphlogiſtica, ut antidota 118. laxantia in cacochymia corrigenda 145
Laxitas ſolidorum 162. ejus indicata 164 ſeq.
Legumina ut lubricantia 329
Linimenta in ſtrictura partium 160
Liquor cornu cervi, ut diaphoreticum 379. liquor cornu cervi ſuccinatus 384. terræ foliatæ tartari, ut relaxans 155. ſalinus, ut reſolvens 221. liquores ſtiptici in hæmorrhagia ſiſtenda 447
Lithontriptica 393. 400
Lochia 364
Lubricantia purgantia 325

M.

Manna, ut lubricans 330
Mars, ut roborans 181. ejus præparata 182. & efficacia 183
Maſticatoria ſialagoga 408
Mel, ut lubricans 328. ut antidotum 118
Mercurius & inde præparata, ut reſolventia 231. ut purgantia 337. ut ſialogoga 410

Me-

Metallorum calces vid. Calx.
Millepedes 399
Mixtura ſimplex diaphoreticum 379
Moſchata 161
Motus ægri emendatio 89. in acrimonia acida 251. plethoræ remedium 136. roborans optimum 56. 169. nimio 262. 267. & imminuto convenientes indicationes 279
Moxa 431

N.

Narcotica 205
Naſturtina 224. 440
Nauſeoſa, ut ſialagoga 407
Nervorum vulnera 195
Nicotiana, ut ſialagogum 311. fumus ejus ſalivam proliciens 409. ut ſternutatorium 320
Nitrum, ut diaphoreticum 286. ut reſolvens in riginitate 155
Nutrientia 46. eorum ſelectus 48
Nutritio ægri 44. de ea monita 45. ſelectus 48. 295. tempus, quo concedatur 55

O

Obſtructionis differentiæ 285 ſeq. ejus cauſarum diſquiſitio 287. ea pituitoſa curanda 288 ſeq. malus ejus exitus 298
Oleum, ut generale antidotum 114. 117. illud olivarum, ut ſpecificum antidotum 122. olea preſſa in vulneribus 199. ut lubricantia 326. ut diuretica 397
Opium, ut venenum 104. ut antidotum 123. ut anodynum 440. uſus ejus & noxa 442. in febre acuta 274. in motu inflammatorio 294. ejus cum purgantibus combinatio 340. in theriacis vis eminens 382. opiata 403. 413

P.

Papaveris ſemina & flores 441
Particulæ ſubtiliſſimæ & volatiles, ut venenum 99
Phlebotomia vid. venæſectio.
Plantæ ſubadſtringentes, ut roborantia 178. emollientes, ut lubricantia 325. naſturtinæ 224. 440. capillares 225. reſinoſæ acres, ut reſolventia 226. diureticæ 395. reſolutionem juvantes 228. venenatæ 102. 105. earum ſalia alcalina, ut venena 106. horum antidota 119. plantarum vapor, ut analepticum 65 ſeq.
Plethoræ imminutio 125. 138. veræ 126. obeſæ & a debilitate ortæ 127 ſeq. 136. & febrilis remedia 129. eidem conveniens victus 132 ſeq. & potus 134

Plumbum, ut venenum 100. ſeq. ejus antidota 121
Potus ægri 88. plethoræ conveniens 134. in rigiditate 154 ſeq.
Ptiſanarum uſus 217
Purgantia quid? 315. eorum claſſes 320. draſtica in plethora 138. antiphlogiſtica in diſpoſitione inflammatoria 293. eorum diviſio veterum 338 in cacochymia uſus 145. cum opio 340. & cum aliis combinario 339. purgantia per epicraſin 338
Purgationem indicantia 317. indicationis modus 319 ſeq. quoad ſubjecta 338. eam juvantia 318. & compeſcentia 340
Pulveres in rigiditate 160. herbæ nicotianæ ut errhinum 419. pulvis boviſtæ in hæmorrhagia ſiſtenda 447

R.

Regimen in acrimonia acida 251. in alcalina & rancida 260
Reſolventia potentiora 222. eorum abuſus & noxa 239. accommodanda ad corporis conſtitutionem 234. externa 237
Rhabarbarum, ut purgans 333. ut roborans 165
Rigiditas ſolidorum 150. ei accommodatæ indicationes 151. curatur quiete cet. 152. alviductione 156. externis 160 ſeq.
Roborantia 56. 164 ſeq. unde? 56. præparatio ad robur 60. externa 179. 185
Rubefacientia 284. 423. eorum indicata & applicatio 424

S.

Saccharum, ut lubricans 328. ut antidotum 118
Salia, ut reſolventia 219. 235. in rigiditate 155. ut diuretica 394. ut purgantia 321. eorum ſelectus 322. eorum indicantia 323. contraindicantia 324. eadem antacida 247
Salivationi accommodatum regimen 406. 411. eam coercentia 412. ſalivationis uſus & noxa 413
Sanguinis evacuandi modi 344 revulſio & derivatio 355 profluvia ſiſtendi modus. vid. Hæmorrhagiæ.
Sanguiſugæ vid. Hirudines.
Saponacea 121. 229. 295. ſapones 230
Scammoneum 335
Scarifatio 359 ſeq. ejus indicantia 361
Scuta ſtomatica 314
Sennæ folia, ut purgantia 334
Serpentaria virginiana, ut roborans 167
Serum lactis in plethoricis 135. ut lubricans 327
Setacea 423. 428.
Sialagoga 404. eorum indicantia 405
Simplicia medicamenta 21

Solidorum correctio 148. eorum vitiis obnoxii 149
Spaſmi medela 274
Sphaceli avertendi modus 204
Spirituoſa, ut analeptica 67. ut diaphoretica 380
Spiritus vini hæmorrhagiam ſiſtens 447. ſalis ammoniaci in ulcere 207
Squilla, ut vomitorium 307. ut purgans 336. ut diureticum 396
Sternutatoria vid. Errhina.
Stimulantia 74. eorum indicatio 75
Succinata, ut antiputrida 276. ut antiſpaſmodica 161. emmenagoga 367.
Succus ex plantis ſtillans, ut lubricans 330. expreſſus, ut diureticum 396
Sudor 372 ſeq. eum indicantia 374. compeſcentia 386
Sudoriferorum differentia 372. claſſes 376 ſeq.
Suffitiones, ut roborans 179
Sulphuris præparata, ut reſolventia 233. ſulphur auratum, ut vomitorium 309
Suppoſitoria quid? 315. eorum indicantia, differentiæ & noxa 343
Symptomata urgentia 435

T.

Tabaci fumus vid. Nicotiana.
Tartarus emeticus 309
Tenuitas humorum corrigenda 213 ſeq.
Terebinthina, ut lubricans 331. ut diureticum 398
Terrea, ut roborantia 180, ut abſorbentia 244. eorum noxa 246. eorum diaphoretica vis dubia 382
Therapia generalis 2. 10. ejus tractandæ ratio 3 ſeq. conſpectus 9. fundamenta 10 ſeq. eidem præmittendæ diſciplinæ 14 ſ. 1.
Theriaca 382. ut antidota 123
Thermæ carolinæ in calculo ſolvendo 401
Tincturæ alcalinæ vid. Reſolventia potentiora in diureſi 395
Topicorum uſus in reſolvendo 238. in inflammatione 296
Tumor inflammatorius 296

V.

Valeriana, ut roborans 167
Vapor plantarum, ut analepticum 65. 66. emollientium in rigiditate 158. in ſternutando 420. venenatus 98 ſeq. eorum antidota 112 ſeq.
Venæſectio 346. ejus indicantia 347. contraindicantia 351. 322. 356. effectus 354. revulſorii & derivatorii 355. in febre 271. 272. 292. 294. noxa 273. ejus in plethora uſus 130. aptum eidem tempus 131. in inflammatione 191.

in

in denſitate inflammatoria 282. larga in tumore inflammatorio 292. repetita 294. conveniens regimen 357. venarum delectus 355
Venenum quid? 92. eorum diſtributio 94. effectus diverſus 93. 123. antidota 110 ſeq. venena mineralia 95. eorum antidota 120 ſeq. vegetabilia 102 ſeq. horum antidota 119 ſeq. animalia 107 ſeq. eorum antidota 122. venenorum vis infringenda 115. indicatio primaria 116
Veſicatoria 422. ſeq. eorum indicantia 426. uſus 284. 427
Viarum primarum evacuatio vid. Evacuatio.
Victus ægri 86. plethoræ conveniens 132. in rigiditate 153
Vina auſtera, ut roborantia 177. vinum, ut analepticum 68. ut diureticum 394
Virium vitæ incitatio 61 ſeq.
Ulcerum curatio 206. ſinuoſorum 207. ulcera artificialia 423. eorum tractatio 424
Unguenta in vulneribus 198. eorum compoſitio 199
Vomitoriorum differentia 306
Vomitûs indicantia 302 ſeq. indicata 306. 308. contraindicantia 311 ſeq. eum juvantia 310. 313. & compeſcentia 314. per vomitum ejicienda 305
Vulnerum curandorum methodus 186 ſeq. 197. eorum inveſtigatio neceſſaria 192. lethalitas eorum unde dijudicanda 211. vulnera nervorum & tendinum 195

[illegible] Googl

BIBLIOTE